

Kabír versei 3

Krisna Baldév Vaid: Egy este Éhség Leányával (próza) 12

Jász Attila: ilyen (versciklus Amrita Sher-Gilről) 27

Antal Balázs: Jót tenni mindig (próza) 39

Ayhan Gökhan: Ősanya, Varjúkirály, Az átokba vert lány (mesék) 52

Kovács Dominik – Kovács Viktor: nélkül (kispróza) 56

Balogh Gyula: A Vaddisznó Franci nena 58

Urbán Csilla: Fecsegés Gorkijról (Spiró György: *Diabolina*) 61

Makai Máté: Teremtés és állagmegóvás

(Térey János: *A Legkisebb Jégkorszak*) 67

Térey János: Karakterben maradtál? 71

Kakuk Tamás: Szalmaszálakból a világ

(Bertók László: *Firkák a szalmaszála*) 75

Tinkó Máté: Mindaz, ami a távozás mögött lehet

(Oravecz Imre: *Távozó fa*) 78

Visy Beatrix: Szakítópróba

(Szabó Márton István: *Másodlagos kötések*) 83

Szabó Márton István: Égi egyszerűség a gyakorlatban (filmkritika) 87

Szabó Márton István: $E=mc^2$ (vers) 89

Wehner Tibor kisprózái 90

Füzessy Matild: Vachter János fotóiról 94

A lapzárókon és a borítón Vachter János fotói

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Antal Balázs író (Miskolc), Ayhan Gökhan költő (Bp.), Balogh Gyula író (Szeged), Bangha Imre fordító (Oxford), Füzessy Matild esztéta (Dunaújváros), Jász Attila kultúrindián (Gerecse), Kabír (?1398–?1518), Kakuk Tamás költő (Tatabánya), Kémenes Árpád fordító (Csíkszereda), Kovács Dominik – Kovács Viktor írópáros (Bp.), Krisna Baldév Vaid író (India), Makai Máté kritikus, fordító (Bp.), Szabó Márton István költő, filmkritikus (Szigetmonostor), Térey János költő, író (Bp.), Tinkó Máté költő, kritikus (Bp.), Urbán Csilla kritikus (Bp.), Visy Beatrix kritikus (Bp.), Wehner Tibor író, művészettörténész (Bp.)

Kabírnak, kora újkori India legtöbbet idézett és fordított költőjének alakja legendák ködébe vész. Az évszázadokkal később lejegyzett történetek és néhány, a szerző neve alatt elterjedt vers egyetértenek abban, hogy a Kabír alacsony kasztú takács volt a hinduk

szent városában, Benáreszben. Bár arab neve muszlim eredetet sugall, versei a hindu képvilágból táplál-

KABÍR 3

(?1398–?1518)

koznak. Halálakor állítólag mind a hinduk, mind a muzulmánok a magukénak követelték. A legendás életrajzok alapján az indiai közmegegyezés a költőt 1398 és 1518 közé datálja. Versei sokáig szájhagyományban terjedtek, és valószínűleg csak a 16. század második felében kezdték el lejegyezni őket kéziratos könyvekbe. A szóbeli és kéziratos hagyományozás oly hosszú ideig alakította a költeményeket, hogy azok eredeti formájáról vagy költőjéről nehéz bizonyosat mondani. Noha a versek utolsó sora magában foglalja a szerzősre utaló költői pecsétet, nem tudni, hogy mennyi az eredeti, és mennyi a Kabír vélt szellemiségében született utánzat. A 20. században például lejegyeztek a vasúti utazás képvilágát használó Kabír verset is. Bár napjainkig több ezer Kabírnak tulajdonított költemény jelent meg nyomtatásban, az 1570 és 1681 közé datált tíz forrás alapján elkészült kritikai kiadásban csak 593 dal és versszöveg szerepel.

A ránk maradt versek szenvedélyesen szapulják mind a hindu, mind a muzulmán képmutatást. Mindezen túl univerzális üzenetet hordoznak: az odaadással és meditációval átélt megtisztulás és istenélmény külsőségeken túli voltát és a teljesség-tapasztalás erejét hirdetik.

Mint alacsony kasztú takács Kabír írástudatlan volt, ám a versek tanúsága szerint nagyszerűen ismerte a hindi irodalmi formákat. Az alábbi fordítások betekintést nyújtanak Kabír filozófiai verseibe, dalaiba és epigrammaiba. Kutatásaim szerint a legkorábbi réteget a második legrégebbi datált kéziratos könyv, az 1582-ből származó fatéhpuri kézirat őrizte meg. Alább a kézirat mind a tizenöt vers- és dalszövegének fordítását közlöm (F1-15), majd pedig a későbbi hagyományba való betekintésül további fordításokat a szikkek szent könyvéből, az 1604-ből származó *Guru granth száh*iból, egy 1614-7-re datált kéziratos könyvből (MKV), valamint a Kabír-követők szent könyvéből, a 18. század végére datálható *Bídzsak*-gyűjteményből.¹ A párverseket egy 17. századi kéziraton alapuló szövegkiadásból, a *Bídzsak*ból, továbbá a népszerű hagyományból vettem.² Az olvasó észreveheti, hogy a fenti források néha egymástól kölcsönöznek sorokat. Mindez jól illusztrálja a versek képlekeny voltát.

A versek laza, hangsúlyos moraszámláló hindi ritmusát magyarul nem lehet követni, ezért Déri Balázssal közösen készített Mírábái-fordításunkat (*Távollét*, Argumentum, 1997) követve az eredetit megközelítő szótagszámú, rímelő félsorokban adom azt vissza.

Négysoros párversek³

Hattyú szomjazik a tóparton. Nem érti, vizet, hogyan kapjon.
Korsóval jött a vízfordólány. Kötél nélkül csak bámul a káván.

4 A varjú egyre vágyik, hogy a kútból inná. Le- s felröptét szárnya nem bírja.
Kabír mondja, végiggondoltam. A velemszületett Istenhez jutottam. F1

Mit törődsz annyit földi mivoltoddal? Végül elégsz majd, s egy leszel a porral.
Ezerféleképp tömöd a testedet. Aztán tűz emészti vagy sakált etet.
Díszes turbánt raksz most büszke főre. Egyszer majd abban vájkál a varjú csőre.
Mi az öt elemhez kapcsol, törd össze. S nem lesz tőled az isteni lét messze. F2

Ráma neve csodakő: megad minden kincset.⁴ Nagy szerencse, hogy tied lett –
nehogy elveszítsed!
Szíved lótuszába vigyázva rejtse el! Hogy el sose hagyd, kösd meg szerelmeddel!
Meg ne inogjál hamisak szavától: lelkednek szemétől mindig tartsd azt távol.
Minden erő s érték benne van a névben.⁵ Kabír mondja: a szívembe néztem. F3

Isten úján a nyílhegy furcsa; nem érted, míg tested át nem fúrta.
Se kívül, se belül nem kapom a sebet; hova dörzsöljem a gyógyfüveket?
Az egyik nő olyan, mint a másik. Melyik lesz az Úr kedvese, nem látszik.
Kabír mondja: homlokodra írva a sorsod, de nem tudod, ki lesz házas, boldog. F4

Alig van víz, nem telik edényed. Isten nélkül szomjad nem ér véget.
Magas a káva, s a kötél a kút alján. Hogyan merít vizet a vízfordólány?
Bár korsójuk nehéz, majd minden víz oda, az öt vízfordólány búsulva tér haza.
Hogyan vegyen vizet, mestere mutatja: Kabír hozzá fordul, és az Úr itatja. F5

Ember, azt hiszed, hogy örök a tested? Pedig csak árnyék, mit a déli nap festett.
Ezt megtetted, azt még meg kell tenned? Te bolond, csak a halál bizonyos benned
A világra mint vízcsepre tekints; egyik percben van, a másikban nincs.
Őt a madár, de teste csak egy van. Kabír méh a Fekete-lótuszban. F6

Ha ízére rákap, lángba lebben a lepke: a tűzben nem lát tisztán az elme.
Hányan haltak, s halnak még meg? Az ostobák észre sose térnek.
Vak elmével a délibábot imádják. Kettősségben élnek; az Egyet nem látják.
Hókuszpókusz a tantra meg a mantra. Kabírt Ráma neve fakasztja dalra. F7

Ha valakiben nincs istenszeretet, miért nem halt meg, mikor született?
Ha egy gyermek a tudást nem szomjazza, özvegy annak miért nem volt az
anyja?

Ha a sok életben az Egyet nem lel meg, disznóként járt a földön a lélek.
Egy pillanat, és elpusztul a tested: ezért szerzi most Kabír a verset. F8

Te kígyász vagy; engem méreg járt át. Miért nem jössz már, hogy hozzad
a nektárt?

5

A földi lét kígyó: marta kezem-lábam. Gyötör a fájdalom, s a szörnyű
ittlét-álom.

A kobra a kosárban áldozatát várja. Aki egyre alszik, fogát abba vájja.
Kabír szól: ki felfogni nem akarja, kimúlt gyerek az, s hallott az anyja. F11

Hová mész most, hogy meg kell halnod? Ház, udvar, nagykapu tán van ott?
Se torony, se bokor, se fa nem lesz néked. Minek árnyékában lelsz majd mene-
déket?

Te mester vagy, én tudatlan fajta. Ritka, ki Istent értőn szolgálhatja. F12

„Otthonom nem otthon; nem találok helyem.” Ily módon dőlt romba otthon
töméntelen.

Ha ki házát hagyva az erdőbe vonult, neki háza s erdő idegen, nyomorult.
Testedet legyűri öregség és halál. Ott végy inkább lakást, hol kín rád nem talál.
Kabír, a szolgálta oltalmadat veszi. Ó isteni Öröm, otthont adsz te neki. F14

A szövést-fonást Kabír abbahagyta; testére Isten nevét írta.

Amíg az ember fűzi a fonalat, szeretete szála megszakad.

Mellette sír az anyja: „E gyermek, Istenem, most miből él meg?”

Kabír mondja, „Ó anyám, ide hallgass: táplálónk maga a Hatalmas.” MKV27

Dalok

Pokolba az olyan étellel, melyben Rámát nem szeretni!
6 Ó Gópála! Hamis vágycakat táplálsz, és imádsz számtalan istent.
Csak az egy Rámát nem, kit a nagy Siva is tisztel.
Ó Gópála! A lélek-méh mézet gyűjtöget, mit a méhészmajd elrabol
Az elvakult Rámára nem gondol. Azt hajtja csak, mit bemagol.
Ó Gópála! Kabír szól: az elme ingatag, de gyűrd le lelked kínját.
Földi dolgok mindig lesznek, de újfent nem leled Krisnát. F9

Hol járt az eszem, hogy Istent elfeledtem? Most, jaj, mihez kezdjek?
Az ágyamon fekszem, s látom nincs mellettem. E kint, mondd, ki értse meg?
Anyósom gyötör, apósom meg szeret. Sógorom neve maga a rettenet.
Sógornőm, s társai orrukát fennhordják. Férjem öccse után epedek.
Apa és fia folyton torzsalkodnak. E délibáb-világban mindenki mást keres.
Ha bátyám házába visszatérek, kedvesemnek leszek kedves.
Ez a világ az öt elem csatája. Te harcban fecserled el élted.
Kabír mondja, ide hallgassatok! Ráma nevét mondva minden az enyém lett. F10

Mit tegyek? Hogy szeljem át e lét nagy óceánját?
Segíts Vitthala! Jaj Visnu! Fogd szolgálódnak pártját!
Házad feladod, s vadonba vonulnál? Erdő magvait ennéd?
Rossz hajlamod nem hagyott el: bűnös, tompa az elméd.⁶
Fiatalságod leélted, jót semmit sem tettél.
Az élet drága agyagedény. Nézd meg, mivé lettél!⁷
Volt élteid vágya s hajlama bizony törhetetlen:
Nem győződ távol tartani, rádtapad ismételten.
Kabír mondja, mindent átjárász, ó démonokat rontó.
Nagylelkű úr nincsen más. Koldus? – Hozzám nincs hasonló. F15

Ha az ember meghal, már semmire se való. Ha állat pusztul el, tíz munkára jó.
Sorsom útjait honnan tudhatnám? Honnan tudhatnám, ó testvérem? (refrén)
A csont mint a tűzifa lángokat etet, a haj lángra gyúl, mint egy szénaköteg.
Kabír mondja, az ember fel csak akkor ébred, ha a Halál botját érinti a fejéhez.
(*Guru granth száhí, Gónd rága 2*)

Hát senki sem éri fel?

Ha Kabír a szent városban hal meg, Istenre úgy ki figyel? (refrén)

7

Ha szeretjük, Ő tudja azt; befogad, s mi a csoda abban?

Mint ahogy víz a vízbe ömlik, a takács vele egybecsobbán.

Kabír mondja: megismertem Istent; senki meg ne tévelyedjen.

Amilyen Benáresz, oly' a kies Maghar: csak az Úr legyen a szívedben. MKV486

Tévelygésed hogy múljon így el? Mullá, az isteni törvényre figyelj! (refrén)

Isten adja, s veszi el az életet. Te mit ölsz? – csak testet.

Mi maga a fény, az örök hangba olvad; számít, vérét hogyan vetted?

Ugyan mért hazug a Véda, a szent könyv? Az hazudik, ki nem gondolja át.

Ha te egyszer mindent egynek véltél, miért hozol másra halált?

Tyúkot vágsz le, kecskét vágsz le; "Így a törvény" mind ismétled.

Minden élet kedves az úrnak; halálodon majd mi véd meg?

Szíved nem tiszta, és Istent meg nem láttad; fogalmad sincs, hol keresd a nyomát.

Kabír mondja, a mennyet eljátszottad; mást nem ismersz, csak a lélek poklát.

MKV78

Vezeklő, mesteremnek azt a jógit vélem, aki e talányt megoldja nékem. (refrén)

Áll egy hatalmas fa gyökér nélkül. Gyümölcse van, nincs virágja.

Sehol semmi ága, levél sincs rajta; arca a nyolc mennyet járja.

Énekel, bár nincsen nyelve; az énekes nem bír testtel,

Táncol, tapsol kéz s láb nélkül, rámutat az igaz mester. (*Bídzsak* 24)

Hova mész így egyedül, barátom? Kelj fel, ne gyötrődj otthonon-házon!

A testet most tejjel-vajjal etetik. Egyszer majd a városon kívülre vettetik.

Díszes turbánt raksz most büszke főre. Egyszer majd abban vájkál a varjú csőre.

A csont, mint a tűzifa lángokat etet; a haj lánggra gyúl, mint egy szénaköteg.

E délibábban örömet nem sikerült lelned. A pusztulás, mint macska futkos benned.

Kabír mondja, fel még most sem ébredsz? A halál botja közel a fejedhez. (*Bídzsak* 99)

Kétsorosok⁸

8

„Te, te” mondogattam, s Te lettem. Bennem én már nem élek.
Feladtam az ócska forгатagot: csak te vagy ott, hova nézek.

Nem ízeltte meg, milyen a szerelem, mily csodás a szépsége;
Ahogyan jött, úgy ment el ő. Üres háznak volt a vendége.

Elesett, miután elindult, hogy meglásson téged.
Mit ér, ha akkor jelensz meg neki, mikor nincs már benne élet?

Hogyha sírok, elfogy erőm, ha nevetek, Isten mérges;
Magamban emésztődöm én, mint fa, mely belül, férges.

Hogy apját meglátta a gyerek, szaladt hozzá sietve;
„Mohó-vágy”-édességet kapott, s igaz magát elfeledte.

Izzó harag támad belül, a cukrot földhöz csapja;
Sirva-ríva megy vissza most, hogy átölelje apja.

Tűz támadt a vízbe’ – Kabír – s bennégett az iszapja;
A véleményét mondja mind, ki észak és dél papja.

Meggyulladt előbb a víz, s a tűz lángra kapott tőle;
Csak tisztán a folyó maradt, eltűntek a halak belőle.

Meggyulladt az egész tenger, szénné lett a vizek árja,
Kabír látta és felébredt; felkúszott a hal a fára.

A végtelen fénye csodálatos, mint kelő nap sugára;
Férjével ébredt a nő, úgy nézett a csodára.

Láttam test nélküli csodát és urat, mint szolgál;
Nap, s Hold nélkül ragyog a fény, s a szolgának nincs dolga.

Meghatározható-e, milyen a világlélek ragyogása?
Nem lehet kimondani a fényt: látása bizonyítása.

Felrepült az égre a madár, de idegenben maradt teste;
Majd csőr nélkül ivott vizet, s e vidéket elfeledte.

Kabír itta Hari nedűjét, soha többé már nem fárad;
Már végleg megállt a korong, s az edény készen szárad.

Kabír: a tengeri kagylónak száraz a vizeknek árja;
Szomjúhozva kiáltozik, s az eső cseppjét várja.

9

Az odaadásnak kapuja szűk: mustármag-tizednyi;
Ha a lélek őrült elefánt, hogy tud rajt' bemenni?

Vásár-létben öröm-svihák, s vele Délibáb-szajha;
Kapaszkodj Ráma lábába, hogy élted el ne csalja!
Hova nem jut sem éj se fény, sem hullámozó álom,
Hol nincs füst és nincsen árny, a helyem én ott találok.

Kabír mondja: miért aggódsz? Mire jó, hogy gondod van?
Még azzal is törődik Hari, ami nincs a tudatodban.

Ez a világ olyan, mint a tehén, kinek elpusztult a borja;
Mi történik, fogalma sincs; a borjú bőrét nyalja.

Hasárol jön a pézsma illata, de erdőt jár az őz érte;
Az emberben Isten van így, a világ nem veszi észre.

Az Úrhoz jutsz, ha fejed kopasz? Legyen hát kopasz minden!⁹
Ha a birkát jól megnyírják, közelebb hozzá Isten?

Mecsetet rakott a muzulmán, követ kőre tett le.
Onnét müezzin ordít ki: Isten süket lett-e?

(Fordította: Bangha Imre)

¹ A Fatehpur szövegeket a kézirat facsimile-kiadásából (Gopal Narayan Bahura and Kenneth E. Bryant, *The Padas of Sūrdās* (Jaipur: Sawai Mansingh II. Museum, 1982) fordítottam, a *Guru granth sáhib* és az 1614-17-es Szandzsaj Sarmá kézirat szövegeit a korai hagyomány kritikai kiadásából (Winand M. Callewaert, Swapna Sharma, and Dieter Taillieu, *The Millennium Kabīr Vā ī: A Collection of Pads* (New Delhi: Manohar, 2000). A *Bīdzsak*-verseket pedig Shukdev Simh, ed. *Kabīr-Bijak* (Allahabad: Nilābha Prakāśana, 1972) című könyvéből.

10

² Shyamsundar Das, ed. *Kabīr-Granthāvalī* (Kāśī: Nāgarīpracāri ī Sabhā, 1928).

³ Ezúton fejezem ki köszönetemet Cseke Gábornak a versekre vonatkozó javaslataiért.

⁴ A vers Isten neve ismételtetésének (*dzsapa*) fontosságát írja le, mely a tantrikus szertartásoknál is hatásosabb. Az első félsor idegen nyelven visszaadhatatlan játék a *csintámvani* szóval. Ennek elsődleges jelentése az istenek-birtokolta, vágyakat beteljesítő kő (szanszkrit *csintámani*). Az óhíndi azonban értelmezheti a szót a „gondolat, meditáció” jelentésű *csintávan*-ként is: „Ráma [legyen] meditációd!”

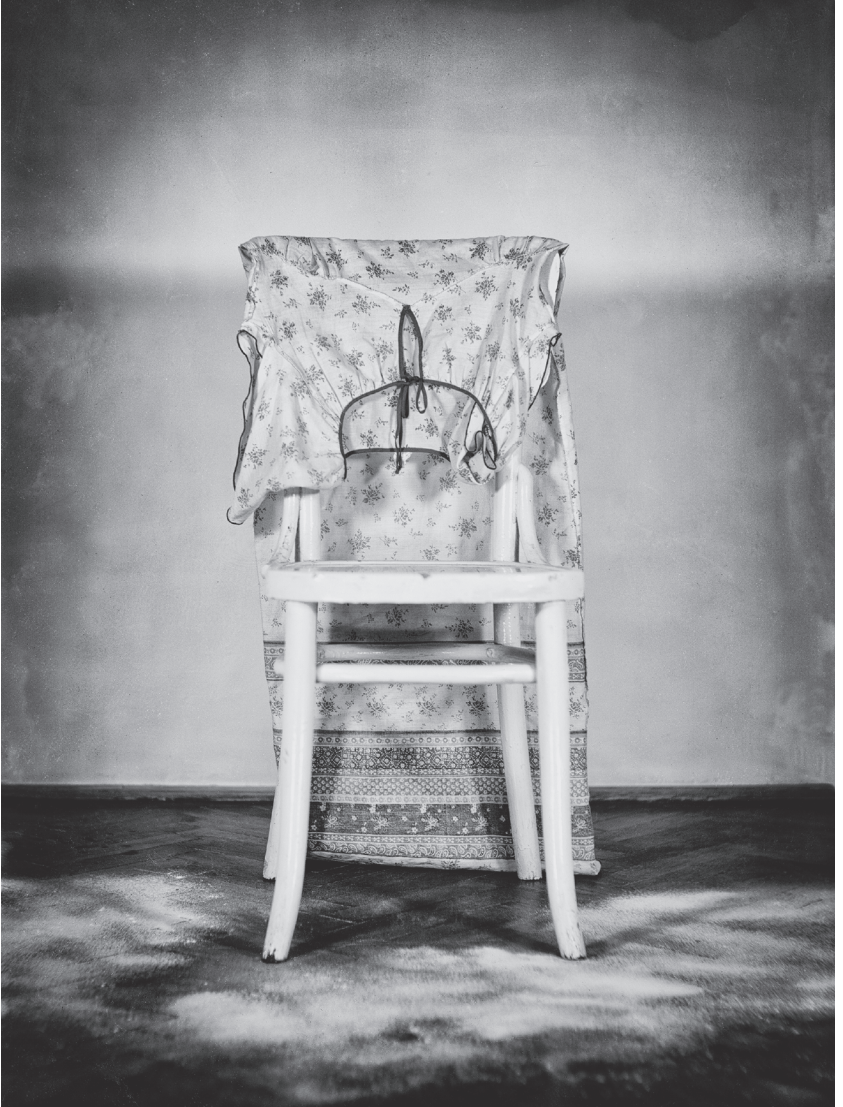
⁵ Szó szerint: A nyolc bűverő s a kilenc kincs mind benne a névben.

⁶ A Fatehpur kézirat értelmezhetetlen *munu* olvasata helyett a többi kézirat a bradz *manu* (szkt. *manasz*) „lélek, elme” szót hozza.

⁷ A Fatehpur kézirat sora metrikailag hibás, értelmezése bizonytalan. A harmincegynehány évvel későbbi Szandzsaj Sarmá kézirat metrikailag szintén hibás sorának fordítása: *Drága gyöngy ez – eladtad (fillérnyi) kagylópénzért*. L. Strnad 2013:131.

⁸ A kétsorosok forrása *Kabīr granthāvalī (sa īk)*. szerk. Śyāmsundardās, Nāgarīpracāri ī Sabhā, Benáresz, 1994, mely elsősorban egy viszonylag korai, XVII. századi kézirat szövegén alapul. A versek a következő fejezetekből (*anga*) valók: *szumiran* 9, 18; *virah* 7, 28, 31, 32; *gjan virah* 5, 9, 10; *parcsá* 1, 2, 3, 20; *rasz* 1; *nihkarmi pativratá* 5; *man* 26; *májá* 1; *madhi* 4; *bészász* 6; *apárikh* 5; *kasztúrjáj mrig* 1.

⁹ A két manapság rendkívül népszerű utolsó vers nem található meg a Śyāmsundardās-féle *Kabīr granthāvalī*ban. Szövegük elérhető viszont az interneten (2016. okt. 4.) <http://vle.du.ac.in/mod/book/print.php?id=10848&chapterid=19327>.

Épp esti sétámat végeztem kedvenc ösvényemen, kimért léptekkel, nyugodt lélekkel. Mélyeket lélegeztem, így próbáltam kiüresíteni és megtisztítani lelkemet, ám ugyanakkor mosolyognom is kellett sikertelen próbálkozásaimon.

12 Krisna Baldév Vaid

EGY ESTE ÉHSÉG LEÁNYÁVAL

Az est még csak bontogatta hosszú haját. Az égbolt sárgászörösből játszó része percről percre halványodott, akár a mosoly az arcomon. Az út szétlapított kígyóként hevert előttem, én pedig,

mint egy hajléktalan öregember, egykedvűen tapostam rajta. És önmagamon. Még nem jutottam el addig a szikláig, amelyre, kissé elmerengve, minden este ki szoktam ülni, hogy elnézzem a mélyben meghúzódó kunyhók pislákoló fényeit, és hagyjam képzeletem szárnyaszegett galambként csapdosni körülöttük. Többször is előfordult már, hogy a sziklán állva kedvem támadt karomat kitérve a kunyhók kusza szövevényébe dobni magam. Igaz ugyan, hogy valahányszor egy magaslaton állok, mindig kedvem támad a mélybe dobni magam, de ez a gondolat hamar elillan, és testemből sem vált ki borzongást. El is neveztem halott gondolatnak. Nem szoktam a sziklánál tovább menni. A sétát kedvelő idős emberek általában kiválasztanak maguknak egy jelet, legyen az egy fa, egy kő, egy kanyar vagy akár egy gödör, amelynél nem mennek tovább, vagy épp ellenkezőleg, amelynél mindenképp tovább akarnak menni. Azon az estén sem mentem a sziklán túl, ám odaérve úgy tűnt, mintha már ülne ott valaki. Arról, hogy elinduljak feléje, szó sem lehetett. Ha messziről észreveszem, könnyűszerrel úrrá lehettem volna a helyzeten, de épp fejemet leszegve haladtam előre, és már a sziklához értem, amikor feltűnt nekem, hogy foglalt a helyem. Ám visszafordulni sem volt nagy kedvem. Úgy döntöttem, nem fogom tágra nyitott szemmel fürkészni a sziklán ülő elmosódott árnyékot. Talán nem is lett volna helyénvaló. Az agyamban állandóan éber érzékelő működik. Minden este sikertelenül próbálok kitépni magamból és messze hajítani, miközben egyre csak mosolygok. Nos, egy pillanatnyi habozás után elindultam a szikla felé. Gondoltam, teszek egy pár lépést előre, majd valami ürüggyel odafordítom a fejem, és megnézem, valóban ül-e ott valaki vagy sem, és aztán, mintha eszembe jutna valami, gyors léptekkel visszaindulok. Ám alig léptem kettőt a szikla felé, meggondoltam magam. Nem volt már kedvem sem visszafordulni, sem alaposabban megfigyelni a sziklát. Tettem még néhány lépést, majd felemeltem a fejem, meggyorsítottam léptemet, tekintetem kezdett ide-oda cikázni, és ezzel együtt, szinte észrevétlenül, a magam sanyargatását is abba hagytam. Újfajta mosoly ült az ajkamra. Úgy éreztem, mintha a sziklán túl egy más világ volna. Bár csodálkoztam rajta, nem tulajdonítottam

ennek túl nagy jelentőséget. Attól féltem, félni kezdek. A szél és a vérem egyaránt arra ösztökélt, hogy egy öreg katonatiszt vagy egy reformhinduista módjára mereven előrenézve, karomat határozottan lendítve továbbhaladjak. Koromhoz képest amúgy gyors a járásom, de esti sétatim alatt lassan lépdelek kedves, csendes ösvényemen, mert ilyenkor nem annyira 13 egészségem megőrzése a cél, hanem sokkal inkább az, hogy magamba szálljak. Meg az, hogy kiüresítsem lelkemet. Más dolog viszont, hogy ahelyett, hogy magamba szállnék, tiporni kezdem önmagam azt képzelvén, hogy ez a magamba fordulásra irányuló erőfeszítés elengedhetetlenül szükséges része. Nem beszélve arról, hogy a lelkem bár megnyugszik, ki nem üresedik.

Ám ez a lelkiállapot sem tartott túl sokáig. Egyszer csak az az érzésem támadt, hogy követ valaki. Gyakran van ilyen benyomásom. Különösen néptelen utcákon. Estidőben. Amikor vége felé jár a nap. Ettől az érzéstől megfagy a vérem, és hegyezni kezdem a fülem. Kedvem volna megfordulni és hátranézni, de nincs bátorságom hozzá. Általában ez az érzés kis idő múlva, egy epilepsziás rohamhoz hasonlóan, magától elmúlik. De amíg fogságában tart, egyre csak az jár az eszemben, hogy a mögöttem lépkedő kísértet egyszer csak lecsap rám, és azon nyomban kilehelem a lelkem. Igaz, ilyen még sosem nem fordult elő, de attól még nem lehet kizárni a lehetőségét annak, hogy valamikor bekövetkezhet. Testem azon az estén is fel volt készülve a halálos csapásra. Nem tudom, lassan vagy gyorsan haladtam-e? Csak hallottam, ahogy a léptek zaja mögöttem egyre erősödik. Legyűrtem régi félelmemet, hogy mihez kezdek akkor, ha megfordulok, és kiderül, hogy senki és semmi sincsen ott, és kíváncsiságtól hajtva hátrafordítottam a fejem. A hátam mögött egy mezítlás ember vagy kísértet közeledett futva felém. Addig még soha sem tapasztaltam ahhoz foghatót, hogy egy szellem szalad utánam. Nyugtalanítani kezdett a gondolat, hogy zavaromban akaratom ellenére minden bizonnal futásnak eredtem. De nem, nem szaladtam. Ellenkezőleg, kezdtem már várni, hogy képzelődéseim véget érjenek. Amikor a testemet elönti a verejték, általában a hátam mögötti léptek zaja is megszűnik, és akkor már tudom, hogy vége a hallucinációnak. Ám azon az estén teljesen száraz volt az arcom, és a surranó léptek zaját is már egészen közelről hallottam. Már arra kezdtem gondolni, hogy talán ma tényleg szalad valaki utánam. És akkor egy huncut hang ütötte meg a fületem:

- Forduljon már meg, és nézzen rám!

Nem ijedtem meg. Egy kislány hangja volt. Hangjában biztatás volt, és huncutságában is volt valami édesség. Nyugtalanúságom egyszerre ellillant. Megálltam. Ő is megállt. Egy pár pillanatig még attól tartottam, hogy hátulról hirtelen elémbe ugrik, és elállja az utam. Biztos voltam benne, hogy ő az, aki

a sziklán ült. De amikor se nem jött közelebb, se nem szólt többet, akkor megértettem, hogy megmakacsolta magát, és amíg meg nem fordulok, és rá nem nézek, csendben fog maradni. Bár ez a döntése érett gondolkodásra vallott, korát tekintve mindenképp éretlen volt még. Nem is vettem zokon ma-

14 kacsságát.

Mosolygott. Fedetlen fővel, mezítlábasan állt. Térdéig érő, piszkos, kék ruhát viselt. Mocsoktól ragacsos haját piros szalag fogta össze. A mosolya is piros volt. De ajka száraz, arcán pedig maszatos csíkok húzódtak. Kezét tarkóján összekulcsolta. Nagyon vézna csuklója volt. És kicsi, hegyes melle. Nagy-nagy szeméből fény áradt. Annyira fényes volt a szeme, hogy meg voltam győződve, ettől a fénytől látszik olyan tisztán a sötétben is. Nyugtalanúságom teljesen elmúlt.

Kedvesen megkérdeztem:

- Hát te meg ki vagy?

Halkan bemutatkozott. Csodálkoztam is nevének hallatán, mosolygom is kellett, de ugyanakkor valami furcsa, megmagyarázhatatlan fájdalom kerített hatalmába. Éhség Tanyája! Miféle név ez? A lány nevetve ismételte szavaimat:

- Éhség Tanyája! Nahát,ilyent!

Úgy tetszett, mintha az est nevetett volna. Tévedtem, be kellett látnom. Vele együtt nevettem én is. Neki biztosan úgy tűnt, hogy az éjszaka nevet.

- Dehogys Éhség Tanyája! Éhség Leánya! – mondta.

Abbahagyta a kacagást. Eltűnődtem. Kavarogtak a gondolatok a fejemben. De azt sem tartottam jónak, hogy túl sokáig szótlán maradjak.

Újra megszólaltam:

- Különleges név.

- Na és a megjelenésem nem különleges? – vágta rá gondolkodás nélkül.

Bámulatba ejtett. De bármennyire is talpraesett ez a lány, mégsem jó a sötétben, lakott területtől távol egyedül kóborolnia. Elhatároztam, hogy hazakísérem.

- Nem, a megjelenésed nem különleges – mondtam, csak hogy másra tereljem a szót.

- Én mindent tudok önről: hogy kicsoda, hol lakik, mivel foglalkozik... – válaszolta.

- Na, ne mondd! – vágta a szavába.

- Bizony Isten!

Bár nevetnem kellett, mégis mintha átcikázott volna az agyamon, hogy a lány veszélyes is lehet. De a gondolatot elhessegetve megkérdeztem tőle:

- És most mit keresel itt?

- Beszélni akarok önnel.

Egyszerre idegesíteni kezdett a nevetése. Arra gondoltam, hány éves is vagyok én tulajdonképpen. Bizonyára ugrat ez a lány. Szigorú tekintettel néztem rá, és szigorú hangon megkérdeztem:

- Hol laksz?
- Ott lent, a kunyhók közt.
- Akkor mit keresel itt fenn? – kérdeztem.

Fennállt a veszélye annak, hogy megismétli előbbi válaszát.

- Sétálgatok – mondta.

Éreztem, hogy előnt a méreg. Majd beláttam, semmi értelme bosszankodni. Adni kell valamit ennek a szerencsétlennek, és egyszerűen továbbállni.

- Mit akarsz? – kérdeztem.
- Semmit. – felelte.

És ekkor az a benyomásom támadt, hogy olyanformán sétálunk itt ketten, mintha a lányom volna. Erre megenyhültem. A szikla most üres volt. Ha nem jött volna utánam ez a lány, lehet, hogy túl messzire megyek, és nagyon későn fordulok vissza. Úgy tűnt, mintha egyenesen azért küldték volna ide ezt a lányt, hogy visszatérítsen utamból. Legszívesebben azt mondtam volna neki, hogy forduljon vissza, mert most tovább kell mennem. De tulajdonképpen semerre se kellett mennem. Nem is volt már rá különösebb kedvem. Gondoltam, egy másik este éppúgy ráérek. A sziklához értünk. Megálltam. Ő is megállt.

- Mit csináltál akkor, amikor a sziklán ültél? – kérdeztem.
- Önre vártam.
- Miért?
- Mert beszélni akarok önnel. – felelte.
- Hát akkor beszélj! – mondtam.
- Üljünk ki előbb a sziklára.

A sziklán üldögélve újra kedvem támadt a mélyben pislákoló kunyhók közé dojni magam. A lány mintha kitalálta volna a gondolatomat. Szorosan mellém ült, és nagy, ragyogó szemével egyre csak engem fürkészett. Épp csak örült ne legyen! Éhség Leánya! Biztosan ő adta magának ezt a nevet. Kacagnom kellett, ha a nevére gondoltam. Hangja olyan, mint a filmbeli királykisasszonyoké. Egész biztos, gyakran néz filmet a tévében. Minden viskóban van színes tévé. No meg hűtő. Lehet, hogy még videó is. Abbahagytam a képzelődést. Sokkal valószínűbb, hogy énekelve koldul. Nem, biztos, hogy nem koldul. Mindkét térde le van horzsolva. Olyan vékony a nyaka, hogy egy egészen kicsi kéz is átérhetné. A szeme talán az éhségtől olyan feltűnően ragyogó. Szerettem volna kezemmel a fejét megsimogatni, megigazítani a szalagot a hajában, és megkérdezni, hány napja éhezik.

Szakadatlanul engem figyelt.

- Szoktál-e tévét nézni? – kérdeztem.

- Néha-néha. – felelte.

- Van otthon?

- Nincs. – felelte.

16

A kérdésemet teljesen elhibázottnak találtam. Írók szoktak ilyen kérdéseket adni azoknak a szereplőknek a szájába, akik csak a társalgás kedvéért járnak utcalányokhoz. Elhatároztam, nem teszek fel több kérdést. Fogalmam sincs, mit akar ő tőlem kérdezni. Mindent tud rólam. Biztosan azt is tudja, milyen gondokkal küszködöm manapság. Elég, ha eszembe jutnak, máris könny szökik a szemembe. Lehet is fogalma azokról ennek a szerencsétlennek! Éhség Leánya! Méghogy egy tündér! Ha gyermekkoromban nem jelent meg tündér előttem, öregkoromban ugyanvalóst nem fog.

Már rég hajtat bontott az est. Számtalan apró fényes pont ütött rést az égen. A sápadtvörös fény kihalt. Mindent betöltött a sötétség susogása. Úgy ültem ott, mint egy eltévedt öreg király, aki egy rőzsegyűjtő lány tündérmeséjét hallgatja. Éhség Leányának egyre csak ragyogott a szeme. Meztelen lábai, mint két alvó madár, mintha nem is tartoznának csenevész testéhez.

- Mondjon valamit, Éhség Leánya! – szoltam hozzá.

- Várjunk, míg sűrűbb lesz a sötétség. Hová siet annyira? Amúgy is egyedül van mostanában.

Kezdt gyanússá válni a dolog. Kémkedik utánam, semmi kétség.

- Igaz, hogy egyedül vagyok – mondtam –, de akkor is haza kell mennem.

Rögtön meg is bántam, hogy ezt válaszoltam. Szégyenlettem, hogy hazamenekülnék.

- Nem jött még el esti rituáléjának ideje. – mondta.

Ez tényleg mindennel tisztában van. Bizonyára ismer valakit a házamnál dolgozók közül, aki szintén azokban a viskókban lakik. Hirtelen nagy kedvem támadt lemenni vele együtt a nyomornegyedbe. De úgy döntöttem, jobb, ha nem szólok semmit. Még megijed. És ha tényleg odamennék, mihez kezdenének? Képelem, mi várna ott. Szeméttben az én házam környéke sem szűkölködik. Ebből a szempontból országunkat az elsők között tartják számon. Kosz és szemét szempontjából alig van különbség szegény és gazdag vidék között.

- Az esti rituáléknak valóban nem érkezett el az ideje. – feleltem – Néhanapján ki is szoktam hagyni.

- Igazán? – kérdezte.

- Becsszóra – válaszoltam.

Egyszerre tört fel belőlünk a nevetés. Kisvártatva újra megszólalt:

- Szeretem, ahogyan nevet.

Ilyen bókra nem voltam felkészülve. Zavarba jöttem. Mondani szerettem volna valamit, de csak hallgattam.

- Ön minden este a mélyben pislákoló kunyhókat nézi – mondta egy idő után.

Mindjárt még azt is elmondja, hogy közben azon gondolkodom, jó volna magam a kunyhók közé dobnom. 17

- A ti kunyhótokból látszik ez a szikla? – kérdeztem.

Nem válaszolt azonnal. Majd huncutul így szólt:

- Az egész világ látszik az én kunyhómból.

Magam sem tudom miért, de megborzongtam. Nem számítottam ilyen magasröptű válaszra.

- Miért ment ma távolabb a szokásosnál? – kérdezte.

- Mert nem volt üres a helyem.

- Engem látott ott.

- Ha téged nem is láttalak, azt jól láttam, hogy nem üres a helyem.

- Pedig a helye igenis üres volt. Pont ugyanott ültem, ahol most.

- Én az egész sziklát a saját helyemnek tekintem. – feleltem.

Gondoltam, elkacagja magát, vagy engem nevettet meg valamivel, de úgy tűnt, saját gondolataiba merült.

Soha eddig nem nyílt alkalmam arra, hogy ilyen helyzetben, egy sziklán üldögélve ismeretlen, gyors észjárású kislánnyal beszélgethessek. Ki tudja, mit akar nekem mondani? Miért szégyenlősködik? Segítenem kellene neki valahogy. Mondanom kellene valamit, amivel megkönnyíthetném neki, hogy belekezdjen mondandójába. Lehet, hogy beteg valaki otthon náluk. Vagy valami más szerencsétlenség érthette őket. Hirtelen úgy éreztem, találgatásaim rosszindulattól bűzlenek. Hogy elhessegessem ezt a kellemetlen érzést, megkérdeztem:

- Jársz iskolába?

- Jártam, de már nem.

- Miért hagytad ott? – kérdeztem

- Mert nem tetszett. – felelte.

- Miért?

- Semmi olyant nem tanítottak, amit már ne tudtam volna. Nagyon gyorsan vág az eszem.

Nevetnem kellett, annyira felnőttesen viselkedett. Ő nem nevetett.

- Nem hisz nekem. – mondta.

Összerezentem. Ezzel a gyengémmel is tisztában van!

Összeszedtem magam, és megkérdeztem:

- Mit nem hiszek?

Attól tartottam, azt fogja mondani, hogy egyáltalán nem hiszek semmit abból, amit mond. De az irántam való tiszteletből csak ezt válaszolta:

- Hát azt, amit mondtam.

18 Megkönnyebbülten fellélegeztem, és nyájasan így szóltam hozzá:

- Ha mégis hinnék neked...

Szavamba vágott:

- El lenne ámulva?

Bármi is ment végbe bennem szavai hallatán, úgy éreztem, nem lehet egyszerűen ámulatnak nevezni, de nem akartam az egészbe túlságosan belebonyolódni. Csak ültem szótlánul. Szavai olyan örömmel töltöttek el, amelyhez foghatót bánatos, bajban levő regényhősök éreznek, amikor tiszta, életvidám, bár korát tekintve éretlen, de annál érettebb gondolkodású szereplővel társalognak. Legszívesebben arra kértem volna, találkozzunk minden nap ennél a sziklánál, sétáljunk egy darabig, majd pont ugyanide leülve ehhez hasonló magvas gondolatokat osszon meg velem. De semmit se mondtam. Nehezemre esett megszólalni. Attól tartottam, még megijed, esetleg tesz egy megjegyzést vagy valami olyant kérdez, amitől elmegy a jó kedvem. Legjobbna láttam, ha természetesen viselkedem, keveset beszélek, és csak figyelek rá. Elég egy rossz szó, egy elhibázott kérdés vagy mozdulat, és megváltozhat az egész helyzet. De egy idő után a gondolatokba való merülés sem hat igazán természetesnek. Kutyaszorítóban voltam, ő meg teljesen felszabadultan viselkedett. Vidáman leült. Akár egy királykisasszony. A nevére gondoltam, és újra nevetethetnékem támadt. Egész biztos, nem a szülei adták. Ő maga nevezte el így magát. Gondoltam, érdeklődöm a szülei felől, de aztán mégsem tartottam helyesnek erről kérdezősködni. Mihez kezdjek, ha azt találná mondani, hogy nincsenek szülei? Egyszerre hamisnak tűnt ez a tépelődés. Bosszantani kezdtek borús gondolataim. Besötétedett. Az utca teljesen kivilágítatlan volt. Az égen, a csillagoktól különválva, meg-megállt egy sárga patkó. Égség Leánya nagy szemé egyre csak csillogott. Az éhező kislányoknak van ekkora szemük. Lehet, hogy reggel óta nem evett semmit a szerencsétlen. Csuklója mintha fekete üvegből volna, de két lába életerős madarakhoz, vagy inkább szárnyakhoz hasonlított. Gondolataim összekuszálódtak.

Hangja hirtelen megtörte a csendet:

- A napokban egy történet írásához fogott. Hogy halad vele?

Ámulatom beleolvadt az est sötétjébe. Több lehetséges, balsejtelemtől sem mentes magyarázat fogalmazódott meg bennem. Mondtam neki, üljön le, és miután sikerült annyira összeszednem magam, hogy magabiztos hangon megszólalhassak, azt válaszoltam:

- Nem megy úgy, ahogy kellene.

Lehet, hogy most kezdett arról beszélni, amiről szeretett volna.

- Tudom. – mondta.

- Mit?

- Nem akar összejönni önnek az a történet.

- Honnan tudod? – kérdeztem.

- A háza mögötti udvaron van egy szemétdomb, oda járok gyűjtögetni. Az utóbbi időben összetépett és összegyűrt papírkupacokat találtam ott. Tehát szemétyűjtögető szegény. Belerévedtem a sötétségbe.

- Azt is pontosan tudom, mikor megy önnek jól a dolga, és mikor nem.

- Azt meg honnan tudod?

- A kidobott üres üvegekből.

Kitört belőlem a nevetés. A sötétségbe belemerült ember nevetése. Egy ideig bolyongott a sötétben, majd elhalt. Hangtalan nevetés volt, de nem kizárt, hogy hallotta Éhség Leánya. Ő is nevetni kezdett. Hangja és nevetése holdvilágként hatolt át a sötéten.

- Na és hogy megy a dolgom manapság?

- Egyáltalán nem jól; épp ezért akartam önnel találkozni.

- De miért pont itt, és nem otthon nálam? Hisz egész nap otthon ülök.

- Tudom, de ha otthon kerestem volna fel, koldusnak nézett volna. Nem vett volna komolyan, jóformán helyel sem kínált volna. Ön büdösnek érez engem, és otthon bizalmatlan lett volna velem szemben. De itt a sötétben, ezen a sziklán, egyenlő félként ülünk egymással szemben. Korban kétségtelenül sokkal fiatalabb vagyok önnél; a lánya vagy unokája lehetnék, de nem érzem magamban az ezzel járó tiszteletet. És aztán hagyja is minket beszélgetni az ön Gogó nevű csonkafarkú kuttyája! Elég, ha távolról szagot fog, rögtön eszét veszti! Még a szemetet sem hagyja nyugodtan összeszedni – az ön lapjait is csak éjszaka tudom összegyűjteni.

Szemétről, búzról és Gogóról beszélt, mégis úgy tűnt, mintha tündérmesét hallgatnék. Kedvem lett volna szememet lehunyva végigfeküdni a sziklán, és azt mondani neki, meséljen tovább a szemétről. De nem tartottam helyénvalónak. Zavarban voltam. Hogy is nem vettem őt eddig észre a házam mögötti szemétdombon? Szégyenlettem magam arra gondolva, hogy minden bizonnyal láttam már őt. Csak nem ismertem fel. Minden nap legalább kétszer elmegyek a szemétdomb mellett. Magam előtt láttam a szemétben turkáló lányokat, asszonyokat a mellettük görnyedő öregasszonyokkal, felidéztem, hogyan rángatja Gogó a láncát, és miként utasítom csendre, miközben magamba szívom a szemét nyersességét. Emlékezetembe tódult zátonyra futott történetem, és vele együtt egész zátonyra futott életem. Napközben Gogó gyakran kiszalad a nyitott hátsó kapun. Nemezszer utánaszaladok, miközben arra

gondolok, az emberek mögöttem bizonyára csodálkoznak, honnan ez a fürge-
ség az öregben. Biztosan nincs más dolga - gondolják. Valahányszor rá-
nézek, a ház mögötti szemétkupac úgy tárul elém mint egy halom kidobott
valóság. Éhség Leánya bizonyára többször látott engem. Nekem is
20 látnom kellett már őt, mégsem ismertem fel. Hogy nem akadt meg
a szemem egy ilyen nagy szemű, piros szalagot viselő igazi király-
lánynon? Haragudtam is magamra, restelkedtem is figyelmetlenségem
miatt.

- Bocsáss meg – szerettem volna mondani, de valahogy nem jött szó
a számra.

Egyszer csak megint hallom a hangját:

- Önnel csak ebben a sötétben és csak ezen a sziklán ülve lehet így el-
beszélgetni. Mikor látom, hogy a mélyben pislákoló távoli kunyhókat bá-
mulja, és azzal a gondolattal játszik, hogy közējük dobja magát, és miközben
ezzel a gondolattal játszik, azt találgatja, hogy én...

Akaratom ellenére idegen hang tört fel a torkomból - minden bizony-
nyal valamiféle szót is tartalmazott, ami nevetésre fakasztotta Éhség
Leányát. Nevetését visszafojtva így szólt:

- Miért csodálkozik? Ha önnek eszébe juthat az, hogy erről a szikláról
a kunyhók közé dobja magát, miért ne fordulhatna meg ugyanez az én fe-
jemen is? Elismerem, hogy ön az író, ön az idősebb, hogy belefásult már
mindenbe, de ez még nem jelenti azt, hogy ha egy gondolat felöltik az ön fe-
jében, másnak ugyanaz nem juthat eszébe. Az is megeshet, hogy a szikla rejt
magában valamiféle szépséget, mely ilyen gondolatokra készíttet, mert egyéb-
ként sem az én, sem az ön agyában ehhez hasonló képtelenségek nem szü-
letnének. És azok a kunyhók is. És ez a sötétség is.

Ki tudja, mit akart ezzel mondani? Szótlanul néztem a hang irányába.
Egyszerre milyen nagyosan viselkedik ez a kicsi lány! Az égvilágán mindent
tud. Milyen ártatlansággal mondja pici szája ezeket a nagy-nagy szavakat.
És mindabban, amit mond, saját gondolatmenetemet véltem felfedezni. Akár
annak pontos másaként is tekinthettem. Honnan szerezte meg a tudást, ami-
vel beleláthat a gondolataimba? A szemétkupac? És miért álcázza magát? Sötét
kérdések kavargtak gondolataimban. Éhség Leánya szeme csillagként ra-
gyogott a sötétben. Kedvem lett volna kezemet kinyújtva megérinteni. Abban
a pillanatban meg voltam győződve arról, hogy semmi olyant nem mondhat-
nék vagy tehetnék, amin meglepődne. Különös egy lány! Különlegessége nem
társadalmi helyzetéből, nem életkorából, sem származásából vagy ruhájából
fakadt. Még azt is készségesen elfogadtam volna, hogy tulajdonképpen nem
is egy lány, hanem valamiféle lány alakban testet öltött tünemény. Hogy két-
ségeimet eloszlassam, megkérdeztem:

- Tényleg szemétkupacokkal foglalkozol?

- Hát mi mással foglalkozhatnék? – felelte – Szegény vagyok és tanulatlan, szemégyűjtőgetésen kívül mi máshoz kezdhetnék? Az egész családom azzal foglalkozik. Akár Szemét Úrnője is lehetne a nevem. A kunyhók népe ezen a néven ismeri az anyámat. Ő nagyon neheztelt érte, de én nem. Piszkos munka, igaz, de egyáltalán nem nehéz. Egyébként is, én ebben 21 szakértő vagyok. Talán a város legrátermettebb Szemét Úrnője vagyok. Elég nekem egy pillantás, és máris tudom, mit érdemes felvenni, és mit nem. Én nem turkálók kézzel-lábbal a szemétben, mint mások. És néha nagyon érdekes dolgokat találok. A kunyhóknak egy igazi kis múzeum. Játékban nálunk soha nem volt hiány. Élelemben, ruhában sem. Ezt a hajszalagot és ezt a ruhát is az ön háza mögötti szemétdombon találtam. Ne nézze, hogy meztelen a lábam. Szeretek mezítláb járni. Több pár kisebb-nagyobb cipőm van, de amíg tüske vagy kavics nem megy a talpamba, nem vi-selem őket. Manapság annyi jövedelemhez jutnak törvénytelenül az emberek, hogy nyugodt lélekkel kidobnak minden kacatot. Anyám mondogatta, hogy hálát adhatunk a városvezetőknek azért, mert nem gyűjtik össze a szemetet. Minden kikerül abból, amire az embernek szüksége van. Előbb-utóbb. Csak kitartás kell hozzá. A hozományom egy részét is a szemétből szedte össze anyám. Gyakran mondta nekem: „Meglátod, kislányom, olyan hozományod lesz, hogy az úri házakban lakók is elámulnak, ha meglátják.” Csak azt akarom mondani, hogy ennek a mesterségnek igenis megvan a maga világa. Ön nem ismeri ezt a világot, ezért bizonyára szájalmat érez irántunk. Igaz, hogy nagyon rossz a szemégyűjtőgetők helyzete, de épp ezen munka révén rengeteg mindent összegyűjtenek. Még ha ön el is ítéli a szemégyűjtőgetést, én ezt a munkát egyenesen művészetnek tekintem. Ön ír, én pedig a szemétben keresgélek. Elég, ha csak rágondolok a szemétre, máris ösz-szefut a nyál a számban. Önnek már bizonyára hányingere van.

Legszívesebben befogtam volna kezemmel a száját. De nem tettem. Nem volna helyénvaló, gondoltam. Nem volt hányingerem – sírni szerettem volna. Ha nem sötétben ültünk volna, nagy bajban lettem volna. Milyen kedves kislány, és kénytelen kidobott ételmaradékokat enni. És még hány hozzá hasonló kedves kislálynak kell ugyanígy maradékokon élnie? Sírnom is kellett, resteltem is magam, dühös is voltam. Az egész életem, az, hogy írok és gondolkodom, mind nyomorúságosnak tűnt számomra. De egy pillanatra sem felejthettem el, hogy ezért a tündéri, édes kislányért semmit sem tehetek, és így szabadulást sem nyerek nyomorult tevékenységem alól. Erőt vett rajtam a türelmetlenség. Lelkem mélyén legszívesebben felálltam volna, hogy futásnak eredhessek hazafelé, és biztonságos helyre meneküljek. Éhség Leánya minden bizonnyal észrevette vívódásomat és gyengeségemet.

Ártatlan hangon megszólalt:

- Ön kérdezett engem, én meg válaszoltam, de úgy tűnik, túl sokat beszéltem. Önnek keményszívűnek kellene lennie, elegendő eltökéltséggel arra, hogy mindent megnézzen és meghallgasson, hisz elvégre ön író.

22 Napközben többször is figyelni a háza mögötti szemétdombot, egész biztos, hogy engem is látott már. Én önt már többször láttam azzal a levágott farkú kutyával, és akkor is, amikor megáll amellett a hétrét görnyedt anyóka mellett nézve, hogy eszi a kidobott maradékot. Az ön szemete rendkívül szórakoztató, sok érdekes dolgot lehet ott találni. Nagyon érdekesek a papírok. Azokat az összegyűrt és széttépett lapokat nem adom el, hanem hazaviszem, összeillesztem a darabokat, és elolvasom. Néha egy-egy darab anynyira apró, hogy minden igyekezetem ellenére sem tudom összeilleszteni a többivel, mások pedig olyan üresek, hogy nem is érdemes foglalkozni velük. Viszont akad jó néhány olyan is, különösen azok, amelyek csak gyűrtek, hogy minden nehézség nélkül ki lehet simítani, és el lehet olvasni őket. Azokon rendszerint olyan dolgokat ír, amelyekből arra a következtetésre jutottam, hogy önnek sem a dolgai nem mennek jól, sem azzal a történetével nem halad, amelyiknek mostanában talán az Éhség címet adta.

Nem voltam abban a helyzetben, hogy elcsodálkozhassam vagy elgondolkozhassam a hallottakon, sem abban, hogy örülhessek, milyen odaadón gondozzák eldobott, összegyűrt és széttépett papírjaimat. Egyszerre kitört belőlem, amit már rég mondani szerettem volna.

- Nem tudom elhinni, – mondtam neki – hogy tényleg szemétygyűjtőgető vagy. Azt sem hiszem, hogy kidobott ételmaradékokon élsz. Hogy kidobott, összegyűrt és széttépett papírjaimat összeillesztgetve találgatásokba bocsátkozol rólam és a munkáimról, szintén nem bírom elhinni. Azt sem hiszem, hogy ott laksz lenn a kunyhók közt, és azt sem, hogy Éhség Leányának hívnak. Azt is képtelen vagyok elhinni, hogy itt ülsz mellettem. Ez a beszéd, ez a stílus, ez a gyors észjárás, ez az irónia, ez a modor, ez a hang, ez a nevetés, ez az önbizalom és ezek a szemek hogy is lehetnének egy rongyos, piszkos szemétygyűjtőgető lányéi? Tán a szemétből szedted össze mindezt? Vagy a nyomornegyedben? Egy szemétygyűjtőgetésből élő családban? Alig hinném! Őszintén válaszolj: ki vagy te tulajdonképpen?

Remegett a testem és a hangom. Eddig csak tréfának vettem az egészet. Nem is tréfának, tulajdonképpen természetesnek tűnt. Nem is természetesnek tűnt, hanem inkább gyanakvó csodálkozással kevert kíváncsisággal viszonyultam mindehhez. De amikor azt állította, hogy kidobott ételmaradékokon él, és hogy összegyűjtőgeti, majd elolvassa a kidobott, összegyűrt és széttépett papírjaimat, kihozott a béketűrésemből. És most megragadta mindkét kezemet. Apró, kérges kezecskéjében lágy, remegő kezem sebzett madárként vergődött.

- De van ennek valami jelentősége? – kérdezte. - Ha nem hiszi, hát ne higgye, de attól még nem kell ilyen feldúlnak lennie! Ön író, világot látott ember, mindenféle embertípust ismernie kellene, mint ahogy bizonyára ismer is; ha igazából nem is, képzeletben minden csodát megtapasztalt már, éppen ezért nem szabadna olyan helyzetnek adódnia, amely ilyen ál- 23
lapotba hozza. Még ha nem is igaz, mi értelme így felidegesedni? Kire haragszik? Rám? Éhség Leányára? Akkor tessék, nevezzen ezután Éhség Tanyájának. És most mosolyogjon! Vegyen mély lélegzetet. Még egyszer. Még egyszer. Látja, már nem remeg annyira. A művész maga is varázsló. Éppen ezért nem volna szabad gyanakvóvá válnia, ha csodával szembesül. Ha jól tudom, mostanában ön egyedül van. Biztosan egész nap az asztal fölél görnyed, vállát fájtatja, keveset eszik, de annál többet iszik; talán épp ezért zaklatta fel ennyire magát. És azzal a történettel sem halad rendesen, én viszont segíteni tudok önnek. Épp ezért ma önnel...

És csak beszélt tovább, én pedig bánkódtam azon, amit mondtam. Szavaiban, a keze érintésében varázserő rejtett, azzal próbálta megtörni bizalmatlanságom. Szavaiból, érintéséből erőt merítettem. Lelkem mélyén arra vágytam, hogy vele együtt a mélyben meghúzódó kunyhók pislákoló, fényszötte hálójába dobjam magam. Lassan-lassan kezdtem összeszedni magam, de gyanakvásomtól csak nem szabadultam. Próbáltam megértetni magammal, hogy akár tündér, akár kísértet ez a lány, én ezen semmiképp sem háboroghatok. Akár elhiszem, amit mond, akár nem, hatása alatt állok, és ezt a hatást magamba kell fogadnom, nem pedig elzárkóznom előle. Őt hallgatva mindezt végig gondoltam, és majdnem teljesen megbékéltem magammal.

- Uralkodnom kellett volna magamon. – mondtam.

- Ugyan, semmi gond. – válaszolta.

Aztán elengedte a kezemet. Gyönyörű kis keze a kezemben nyugodott. Egy ideig mindketten csendben maradtunk. Én az ő nagy szemét fürkésztem, ő pedig az én apró szememet.

Egyszer csak nekem szegezte a kérdést:

- Tulajdonképpen mit nem tud ön elhinni?

Váratlanul ért ez a kérdés. Kis idővel ezelőtt ugyanezt kérdezte. Akkor úgy éreztem, leszűkítette a kérdést. Ezúttal a kérdés végtelenül tágnak tűnt. A válasz egész életemmel szorosan egybefonódott. Ám ezt a fonatot ott, akkor, mellette ülvé lehetetlen volt kibontanom. Hallgattam. Reméltem, tapintatosságából nem fogja megismételni a kérdést. Nem csalódtam benne. Attól féltem, még megtöröm az est varázsát. Hogy elűzzem ezt a gondolatot, megkérdeztem:

- Hány éves vagy?

- Tizenkét-tizenhárom éves. És ön?
- Hatvanegy-hatvankettő.
- A járása olyan, mint egy tizenhat évesé. – mondta.

Elmosolyodtam. Még ezt a gyenge pontomat is ismerte.

24

Majd így szólt:

- Nos, jól van. Ha szavát adja, hogy nem jön indulatba, tovább

beszélék.

- Szavamat adom – feleltem.
- Ami a történetet illeti, miért olyan nehéz azt megírni?

Mondanom sem kell, ez a kérdés is váratlanul ért. Legszívesebben azt válaszoltam volna, hogy minden történet megírása nehézséggel jár, de épp ebben rejlik az igazi kihívás; nincs az a vérbeli művész, akinek nem kell nehézségekkel megküzdnie, stb., stb. Ha valaki más is hallgatja beszélgetésünket, lehet, hogy ilyenformán vágtam volna ki magam. De mellettem Éhség Leánya ült, a szemégyűjtőgető, eldobott jegyzeteim odaadó megőrzője és tanulmányozója, társam az esti sétában. Ezért így válaszoltam:

- Valójában nem is tudom, nem is akarom tudni, és nem is akarok erről beszélni. Attól félek, dugába dől az egész történet, és nem találsz több összegyűrt és széttépett papírfecnit a szemétben.

- Akkor ne beszéljen róla. – felelte – Szenvedélyemmé vált kibontogatni és összeilleszteni a papírdarabkákat. Egyre nagyobb halom van belőlük a kunyhómban. Ha volna anyám, nem volna egyszerű.

- Mi történt az anyáddal? – kérdeztem.
- Meghalt – mondta.
- Hogyan?
- Kolerában.

Nem volt szívem az apja felől érdeklődni. De mintha ráérezett volna fel nem tett kérdésekre.

- Apám sincs. – mondta – Legalábbis nem tudom, ki ő, és hol van. Soha nem beszélt róla az anyám. A telepünkön bitangnak csúfoltak engem. Én meg szitkokat szórtam rájuk. Ettől még inkább csúfoltak. Mostanra már megjött az eszem. Csak hallgatok. Egy nap anyámat láttam álmomban. Ő volt az, aki megértette velem, másképp lassan belebolondultam volna. Mostanra nagyjából felhagytak azzal, hogy csúfoljanak. Azt mondják, már nem szórakoztatja őket. Mit meg nem tesz az emberegységek kis szórakozásért!

Utolsó mondatába mintha egész világot átfogó, határtalan bölcseséget sűrített volna. Bizonyára megérezte, hogy megint rossz kedvemben vagyok, ezért szólt hozzám újból, incselkedő hangon:

- Én is szeretek írni.

Nem lepődtem meg. Csöndben maradtam.

- Most biztos azt akarja válaszolni, hogy ki nem szeret írni?

Magam sem tudtam, mit akarok válaszolni. Hogy kievickéljek gondolataim sötét gödréből, megkérdeztem:

- Miket szoktál írni?

- Egyelőre csak papírt és tapasztalatot gyűjtök.

A tapasztalat szó, ahogy az ő szájából hangzott, szentjánosbogár-fényben csillant fel gondolataim sötétjében. Úgy éreztem, egy elbűvölő, ragyogó teremtes ül mellettem, és édesen enyeleg velem. Újra könnyűnek, jókedvtől sugárzóznak éreztem magam. Gondoltam, elvihetném magammal a házamba, ételt vehetnék elő, és ehetnénk együtt. De csak miután kezét mosatok vele. Nem is, inkább arra fogom kérni, hogy gyorsan fürödjön meg. Ráadom egyik ingemet és nadrágomat. A saját ruháját meg kidobatom a szemébe. De a piros szalagot megtartom. Kosztól megtisztult teste virulni fog, akár egy virág. Beíratom valami jó iskolába...

Gondolataim messze szálltak. Képtelen voltam gátat vetni csapongásainak. Restelni kezdtem, milyen érzélgős ábrándozásokba merültem. Attól tartottam, Éhség Leánya egyszer csak megkérdi, milyen számárságokon gondolkodom. De valami egészen mást mondott.

Nagyon felnőttesen beszélt:

- Lehet, hogy nem hiszi, de én tudok önnek segíteni.

Felriadtam. Gyorsan összeszedtem gondolataimat. Éhség Leánya válaszra várva áthatóan nézett rám.

- Akár hiszek neked, akár nem, elfogadom a segítséged.

Éhség Leánya felállt. Megigazította kék ruháját, nyújtózkodott néhányat, majd mosolyogva így szólt:

- Akkor most lejön velem a telepre, hogy pár napig a kunyhómban lakjon. Leveti ezeket a ruhákat; helyettük rongyos, mocskos ruhákat fog viselni. A sikátorban a szennyecatorna mellett fog aludni, és elfelejti a házat, ahol most lakik. Úgy fog élni, mint azokban a napokban, amikor fiatal volt, az éhezés szélén állt, és arról álmodott, hátha sikerül valamivel elütni étvágyát. Ételmaradékokon fog élni, erőt kell vennie magán, nehogy visszaokádja; meglátja, képzeletének határa ki fog tágulni...

Hosszan beszélt, én meg lehajtott fejjel, csendben hallgattam. Mintha az égből szálltak volna alá, úgy jutottak hozzám a szavai. Kész voltam kimondani, hogy elfogadok minden feltételt, de nem jött szó a számra.

Hirtelen elhallgatott. Felemeltem a fejem. Mosolygott. Láttam, hogy kétségek közt vergődöm.

- Nem kell most azonnal döntenie. – mondta – Egy éjjel álmában meglátogatom. Addig hagyja, hogy az ajánlatom által felkavart gondolatai leüledjenek.

Azzal könnyedén leugrott a szikláról, és vidáman szökdelve leszaladt a mélyben pislákoló kunyhók közé. Egy darabig még elüldögéltem, majd felálltam, és hazafelé vettem utam.

26 Jó néhány nap telt el azóta. Én meg egyre csak azt az éjjelt várom, amikor álmomban ellátogat hozzám Éhség Leánya, és választ adhatok neki.

(Fordította: Kémenes Árpád)

ILYEN

(részletek egy Amrita
Sher-Gilről szóló verses regényből)

„Tudom, hogy új forrásokra van szükségem...”
(Amrita Sher-Gil leveléből)

ilyen leszek majd.
vörösen bomló rózsza
hófehér ingen

(Önarckép, 1931)

ilyen a hátam.
ahogy a fény ráesik.
csókolni kéne

(Háttanulmány, 1931)

ilyen egy barát
nő. hosszú ujjakkal. és
ahogy nézni tud!

(Maria-Louise Chassany, 1932)

ilyen a vihar
nyári égbolton. falak.
hűvös templomszáj

(Zebegényi templom, 1932)

ilyen egy cici.
beszélgetés közben. ki
buggyan finoman

(Lányok, 1932)

ilyen egy csúnya
lány. feketében. ha már.
modellnek remek

(Lány feketében, 1932)

ilyen szép a test.
megfestve álmában. haj
sárkányfonattal

(Fekvő akt, 1933)

ilyen elgyötört
igazi élő modell
lehet. mégis kék

(Modelltanulmány 2., 1934)

ilyen halk színek
csak egyszer sikerülnek.
kancsó. tál. tojás

(Csendélet, ?)

ilyen. amikor
sötétet kiemeli a
fehér. bőrt a ruha

(Férfi fehérben, 1935)

ilyen. ha még csak
keresgélek. de majdnem
megvan a téma

(*Két asszony, 1935*)

ilyen a hegyi
kék megtalálása. már
majdnem olyan is

(*Hegyi emberek, 1935*)

ilyen fekete
és kék az életük is.
vidám. szomorú

(*Hegyi asszonyok, 1935*)

ilyen kettősség
van bennünk. csúnyák is meg
szépek is vagyunk

(Legyezőt tartó nő, 1935)

ilyenek a min
dennapok. még a koldus
is esztétikus

(Teraszon, 1935)

ilyen mikor a
szegénység metafora
lesz. pedig nem az

(India anya, 1935)

ilyen egy igazi
indiai nő. mindent
tud magáról

(Sumair, 1936)

ilyen egy koldus
izgalmas arcéle. csak
nekem az. persze

(Koldus, 1937)

ilyen egy paraszt
lány. aki én is lehetnék.
vidáman éppen

(Falusi lány, 1937)

végre minden fontos lesz a képen.
a háttér sem háttér. fák. növényzet.

33

tevék. ahogy a kép címe is ígéri. meg
emberek. de nehéz eldönteni mégis.

hogya a piros nyereg vonzza-e
jobban a tekintetet. vagy a két

világosabb tevéfej. vagy a fák

(Tevék, 1937)

mintha csak háttér lenne. részlet
egy nagyobb kompozícióból. keres
ni kell valamit rajta. miről is szól.
egy csoport fáról a vöröses hegy

oldalon. mintha csak körbeállnák
hármas törzsű nagyobb társukat.
alig lehet észrevenni. a közeli jól
megfestett fák sávja előtt araszoló

kosaras fehérturbános sötét alakot

(Hegyoldal, 1938)

egy nagy piros agyagelefánt váraozik
rám a világos előtérben. érzem. nem
mozdul. egy kép előtere is lehetne. de
hogyan kerül ide. a megnyugtatás színével

sötét előérzeteim közé. jó irány. erre
kéne tovább haladnom. agyagelefánt
vagyok csupán. nem tudok továbblépni.
minden kép rólam szól. belső történet.

a két élő elefánt jelzi a háttérben hogy
vannak más megoldások is. lennének

(Vörös agyagelefánt, 1938)

valami nagyon ilyen Indiában.
valami nagyon így működik itt.

megnyugtató dzsungelzöldben
vakítóan fehér díszletfal előtt.

készül a vacsora. addig is halad
a mese a maga útján. fehér sza

kállas apó. körülötte gyerekek
ülnek. megelevenedik a történet

a fehér fal előtt. mindig ugyanaz
a mese. szerelemről és halálról

(Öreg mesemondó, 1940)

egy anya és gyermeke áll portrét. és
persze hogy nincs ilyen színű állat.

agyaruk kilátszhat. mindenkinek egy
a kompozíció miatt. a háttér is vöröses.

másfajta mint az elefántok izzó narancs
vöröse. nyugtató mint az indiai éjszaka

(Két elefánt, 1941)

az utolsó kép befejezetlen maradhat.
összegzi eddigi munkáimat. színeim
és sötét előérzetem keveredik. négy
fekete bivaly a kép előterében. vakító

világossárga fal a magasban. földszín
barna fogja keretbe az állatokat. az em
berek lebegnek. a zöld növényzet csak
színfolt. sötét ablak, mellette kis fával

(Befejezetlen kép, 1941)

A földúton erősen tartotta Leka a kormányt, az árkok dobálták az autót. A nap a szemébe tűzött. Nem volt ellenző a kocsiiban a vezetőülés fölött, amit lehajthatott volna. Odaért a tanyához, kiszállt, kinyitotta a kaput, behajtott. Az udvaron leállította az autót.

Akkor hallgatott el a zene is. Mert különben végig egész úton üvöltött neki Rahmanyinov. Kiszállt, kinyitotta a hátsó ajtót.

Antal Balázs 39

JÓT TENNI MINDIG

A kapaszkodóról leakasztotta a vállfát. Felvette a sötétkék zakót a halványkék ingre. A vállfát bedobta az ülésre. Begombolta azt az egy alsó gombját. Megnézte magát a visszapillantóban. Hátrafésülte a haját. Zsebkendőjét vett elő, megtörülte a homlokát. Visszament a kapuhoz, becsukta. A zakóban még melegebb volt. Kigombolta mégis az alsó gombját.

A kopár, kitaposott udvaron a szél az arcába seperte a homokot. Az inge gallérja alá. Megkerülte a tanyaházat. Hátról meglátta a lányt. Szia, Bea, köszönt rá, amikor odaért. A lány a szeme fölé tartotta a tenyerét. Helló, Lek. Leka vigyorgott. Legalábbis megpróbálkozott valamiféle jó arcot vágni. Kedveset. Mert különben tudta magáról, hogy baltafejú. A lány elengedett kézzel egyensúlyozott a mankón a térde csonkjával. A kitérített lepedők meg abroszok meg ágyhuzatok puffogva dohogtak a szélben közénk nyúlkalva, ahogy ott álltak egymással szemben. Látom, van dolgod bőven, mondta végül Leka. Van, bólintott rá a lány. Jól áll neked ez a ruha. Neked meg a zakó. Ó, nevetett Leka, Kösz!

Amikor Ivó előjött a tyúkok, kacsák meg libák közül, a kezében tartott egy fiókat. Vagy csibét. Vagy ahhoz hasonlót. Kis koszos köténykét kötött maga elé az állatok között és a rosszabbik szalmakalapját viselte. A verejtéke koszos csíkot húzott a homlokán át le az arcába. Folyton törülgette a szemét. Bűdöset izzadt. Meg Leka is. Nézd ezt a kicsikét, tartotta Leka elé, Látod? Valami vegyszertől lehet. Szegény kiskacsa, mondta együtt érzően Leka. Nem nyúlt érte. Na igen, bólintott rá Ivó, Inkább liba. Tudod, hogy én nem értek hozzá, mondta végül Leka. Ivó elengedte a kislibát. Megkerülték a házat. A terasz ósdi parasztlócáit meg székeit por lepte. Ivó a lócára mutatott. Leka leült. Kemény volt, ha meg hátradőlt, törte a derekát. Ivó a kancsóból vizet öntött két pohárba. Kiitták. Ivó újra öntött. Leka a zakója zsebéből kivette a borítékokat. Az egyiket magánál tartotta, a többit letette Ivó elé. Abból az egyből összegumizott papírfecnit húzott elő. Széthajtogatta a papírfecnit, kibontotta közüle a pénzt. Ivó elé tolta a kis kerek nádasztalon. Ivó felgyúrte a rojtosra foszlott ingujját. Ránézett a pénzre meg a fecnire és bólintott. Elvetted a részed?, kérdezte. Most Leka bólintott. Ivó azt mondta, Hazudni

bűn. Leka meg azt, Tudod, hogy nem hiszek istenben. Ivó felbontotta a borítékokat, egyiket a másik után. Van, amire válaszolnom kell most egyből, mondta. Leka otthagya.

Leginkább hátul jöttek-mentek. Meg botorkáltak. A kiskertben
40 a vetemény közt csinált mindegyik, amit tudott. Amennyi telt tőle.

Leka majdnem mindenkit ismert. A lányt kereste. A szárítókötélnél már nem volt. Amikor Leka visszaért, Ivó azt mondta, Jön majd egy új ember a héten. Leka várt. Rendezzem?, kérdezte. Szeretnék megkérni rá, bólintott Ivó, Ha nem gond. Nem gond, felelte Leka. Kiválogatták a számlákat a levelek közül. Ivó elment és felírta a villanyóra állását. A cetlit Leka berakta a számlák meg az új emberről szóló levél közé a zakója zsebébe. Azután a postázandó leveleket is előhozta Ivó.

Megittak még egy pohár vizet, azután bementek a házba. Odabent lépni is alig lehetett a sűrűségtől. Nemcsak a hálósákok, a tábori ágyak, a matracok meg a kisebb-nagyobb orvosi segédeszközök miatt. A falaknál túlsúfolt polcok álltak. Könyvek, újságok, magazinok. Kihajtható brosrák, színes füzetek, gyűrt papirosok. Szentképek, olvasók, keresztek, füstölők. Egy szép monstrancia. Búcsúi körmenet zászlai. A kiskonyha felőli ajtón kimentek. A gádor lépcsőjén leereszkedtek a pincébe. Ketten kétfelől megragadták a hűtőládát, és újra átvágva a házon, elvitték Leka kocsijához. Leka felnyitotta a csomagtartót. Elmentek a másik ládáért is. Leka szétnézett, látja-e valamerre a lányt. Nem látta. Ivó kinyitotta neki a kaput.

Leka emeleti irodájának az ablaka a tűzéptelepre nézett, bár a másik oldalról külön bejárása nyílt. A tűzéptelepen túl az erdő egy keskeny nyúlványa, amögött meg egyből a városi szennyvíztisztító ülepítő medencéi. Látszani nem látszottak ugyan még az emeletről sem a fáktól, de az ablakot akkor sem lehetett kinyitni. Ha muszáj volt, az ajtóval szellőztetett. Meg a ventilátort zúgatta egész nap.

Amikor a felvásárló megérkezett, nem találta meg a bejáratot. Félreállt a tűzéptelep beállóján és onnan felhívta Lekát. Leka lement az emeletről és kiballagott elé. Akkor vette észre a felvásárló a másik kaput. Jól el van dugva itt maga, mondta Lekának. Én ezt szeretem, vont vállat Leka. A felvásárló behajtott a kapun a furgonjával. Leparkolt Leka autója mellé. Leka felnyitotta a csomagtartót. Szép áru megint, biccentett a kövér ember. Cserzett arcában a szája széle szögletesen fölmeredt. Az ajka felfelé fordult. Mint mindig, mondta tovább, Mindet átveszem. Leka hallgatott egy sort. Úgy érti, a gyümölcsöt? Nem, a tojást, a tésztát is. Mindent. Ezzel is foglalkozik?, kérdezte Leka. A kövér felvásárló vállat vont, Segítek magán, maga meg segít rajtam, mondta, Tudom én, hogy magának mennyi baja van ezzel. Ha meg egyezünk, én megkímélem tőle.

Felmentek az irodába. Leka helytel kónálta a kövér felvásárlót. De meleg van magánál, mondta az ember. Leka bekapcsolta a ventilátort és beállította, hogy pásztázzon kettejük közt. Miról van szó? Kellene valami meló a fiamnak. Leka hallgatott. Nehezen megy a visszailleszkedés?, kérdezte aztán, Vannak rehabilitációs programok, tette hozzá. A kövér 41 felvásárló legyintett. Akárhogy is, nem veszi fel senki rendes munkára a sittest, mondta, Nincsen mit csinálni. Akkor mire gondol?, kérdezte Leka. A kövér felvásárló megnyalta a görbe ajkait. Maga tudja, hogy ért az autókhoz, mondta, Azt meg én tudom, hogy van a maga üzlete a sóskúti szerelóvel. Leka felemelte a kezét, Nincsen semmilyen üzletem. A kövér felvásárló hallgatott egy sort. Leka meg ott ült vele szemben feltartott kézzel. Azért be tudja ajánlani?, kérdezte végül a felvásárló. Azért be tudom, bólintott egy idő után Leka.

A vasútállomás előtti parkolóban várt kevéssel sötétedés előtt. Amikor meglátta az ukrán rendszámú autót a visszapillantó tükörben, elővette a kesztyűtartóból a tárcáját. Kiszállt. Az autó leparkolt a kisvendéglő hátuljánál, ahol az utasokat szokták fogni. Leka odament a sofórhöz. Megkocogtatta az ablakot. Hátul ott ült a lány. Az ölében kicsi hátizsák. Leka kifizette a sofórt. Az kinyitotta a hátsó ajtót és aztán a csomagtartót. Leka mosolyogni próbált, köszönt a lánynak, hogy Jó napot. Az semmit sem reagált. Akkor Leka azt mondta, Dobrij gyeny. Ennyire emlékezett, és gyanította, hogy erre is rosszul. Azt mondta magában, Ezt mért nem írták meg a levélben. Azt is mondta magában, hogy De kár, hogy nem vettem zakót. Meg kék inget. A lány végül kiszállt. Leka odament a csomagtartóhoz. A sofőr ránézett. Tessék?, kérdezte. Csak a csomagokat akarom elvinni. A sofőr azt mondta, Nincsen semmilyen csomag. Csak ő, meg ami nála van.

Leka beültette a lányt az autóba. A sofőrülésből hátrafordult. Megpróbálkozott megint a mosollyal. Én Lek vagyok. Minyá-zavút Lek. Hirtelen ez is beugrott annyi év távolából. A lány ránézett. Te Ibolya vagy, mondta neki Leka, Az magyar név. A lány nem szólt, a szeme se rebkent. Az a beesett, karikás, elgyötört szeme. Leka gyújtást adott, kifarolt és kikanyarodott a parkolóból. Nem hajtott messze. Az állomásra merőlegesen kifutó utca egyik nagy háza előtt megállt. Felmentek a legfelső emeletre. Leka kinyitotta az ajtót. Nem tudta, hogyan mondjon most akkor bármit is ennek a lánynak. A magyar nevű Ibolyának. Azzal a jó alakjával. Több minden már tényleg nincsen, ami beugorhatna. Mutatta neki, hogy kerüljön beljebb. Odabent az egy-szobás lakásban leültette a nagy plüssfotelbe. Megmutatta neki a hűtőt. A hűtőben az ételt, az italt. A kezébe nyomta a távirányítót. Elővett a szekrényből egy nagy puha törülközőt. Egy fürdőköpenyt. Valami olyasmit próbált

mutogatni, hogy itt nyugodtan legyen. De hát ezt talán egyedül ő tudta csak. Odaállt a lány elé, megvárta, hogy az az arcába nézzen, és akkor elmondta lassan, tagoltan, az arca izmainak minden mozdulatára nagyon koncentrálna, hogy maradjon nyugodtan, érezze otthon magát, és hogy ő majd visszajön érte. Kiment és rázárta a lányra a lakást.

Beült az autóba. Egy kicsit elgondolkodott, mielőtt gyújtást adott volna. Hogy ilyenkor még hova mehetne el. A bevásárlóközponthoz hajtott. Bement a női ruha osztályra. Akkor gondolkodott el a méreten. Meg hogy tulajdonképpen magával hozhatta volna. Vagy visszamehetne érte. Bár nem úgy nézett ki, mint aki örülne most a vásárlásnak. A még további tördésnek. Végül az egyik fiatal eladót kérte meg, hogy mutasson dolgokat a maga méretében. Bár egyáltalán nem tudta felidézni, teltebb-e, karcsúbb-e, magasabb vagy alacsonyabb az az Ibolya ott a tetőtéri garzonban. Csak hogy az eladólánynál sokkal jobb alakja van. Azért vett egy váltás ruhát. Nem nagy dolgokat.

Visszahajtott a házhoz. A lány azalatt még nem tisztálkodott meg. Nem evett. Az ablakban állt a farmerében meg az emblémás felsőjében, mert még csak ingre sem vetkezett, pedig a tetőtérben fojtogató meleg volt. Ablakot sem nyitott. Leka most kinyitotta. Letette neki a szatyor ruhát. Nem tudta mit csináljon. Végül fogta magát és otthagya. Búcsúzasképpen intett és mosolygott. Vagy legalábbis megpróbált. Megint rázárta az ajtót. Még akkor is nagy levegő kellett hozzá neki, hogy tényleg elinduljon.

Reggel az irodában ment a rádión a komolyzenei adó. Leka a kis hátsó helyiségben a kempingtűzhelyen rántottát készített. Kiszedte műanyagtányérba, visszament vele az ómódi íróasztalához. Megreggelizett. Még atlétában volt. Magára próbált egy-két inget a kis helyiségbeli mosdó tükre előtt. Meg a zakót. Elöl két oldalt kopaszodott a különben eleve göndör haja, úgyhogy egyszerre volt dús meg kopár a feje tőle a tükörben. Szerette hátrafésülni az egészet, ahogy volt, és úgy beszélni. Kiöblítette szájvízzel a száját. Az ajtót nyitotta, amikor megszólalt a telefonja.

Egy pillanatig ott állt a küszöbön a kezében a mobillal. Magántelefon volt kiírva, vagyis a számot letiltották. Visszacsúsztatta a zsebébe. Átlépte a küszöböt. Félig behúzta az ajtót. A kezét nem húzta ki a zsebéből. Végül amikor kihúzta, a telefon benne volt. Halló, mondta Leka. Visszafordult az irodába és az asztalhoz sietett. Felkapott egy tollat az asztalról, a jegyzettömbhöz hajolt. Mondjad, mondta a telefonba. A tömb legfelső lapjára írt. Amikor letette, odalépett az ajtóhoz, amit az előbb nyitva hagyott, és most becsukta. Már menet közben levette a zakót magáról és az asztal szélére lökte.

Az első számon, amit felhívott, nem tudtak neki mondani semmit. A másodikon már útbaigazították. A harmadikat hiába hívta, nem vette fel

senki a telefont. Mi a faszom, alszotok, bazmeg, dörmögte maga elé. Megpróbálta egypárszor még. Azután abbahagyta. Szedelőzködni kezdett. A zakót majdnem az asztalon felejtette, úgy lépett vissza érte. Megnézte a karóráján az időt. Húsz-huszonegy perc már eltelt.

A kertek irányába fordult ki az autóval a lehajtóról. A táblánál 43 letért a főútról a tanyák felé. Az első leágazásig tartott a bitumen, a hídon túl csupa kő meg homok az út. Leka gyorsan hajtott. A kocsi mögött por szállt. Dobálták az árkok, a kátyúk, a zombékok. Egypár vénasszonyt mellőzött el meg néhány mezőgazdasági gépet. Azután megint bitumenútra ért.

A műhely a telep meg a falu között üzemelt a régi tűzoltószer-tárban. Menetközben Leka odacsöngetett párszor, de amazok egyszer sem vették fel. Amikor odaért, egyből a főnökhöz ment, a szerelőkkel hangot nem törődött. A műhely vezetője azt mondta, Az a két gyerek hozzám még ide se ért. Hívd őket, hogy ne is jöjjenek most már, mondta neki Leka, Forduljanak vissza. Vegyenek valami drágább whiskyt vagy ilyesmit, és hagyják a hátsó ülésen. Nincsen azoknak pénzüik ilyesmire, mondta a műhelyvezető. Kerítsenek, mondta Leka, Pontosan ugyanoda parkoljanak le. Húsz percük van rá. Nem feszülhetek meg, tárta szét a kezét a műhelyvezető. De pedig megfeszülhetnél, mondta neki Leka.

Már a visszaúton járt. A városba vezető úton. Elért lassan az irodájáig. Percenként ránézett a telefonjára. De az nem szólalt meg. Végül félreállt a tüzép előtti bekötőútra. Egy darabig várt ott. Amikor a telefon végre megcsörrent, felkapta. Nem lett jókedve attól, amit hallott. Visszatolatott az útra. Menetközben felhívott egy számot. Azután a nagypiacig vezette el az autót.

A két tag, aki a hullámlemez kapunál állt, előbb nem akarta beengedni. Azután mégis. Leka félreállította az autóját és aztán kiszállt. Körüljárta a kavicsos udvart. A murva csak úgy sercegett minden lépésére. Végül megállt az autó előtt. Meggondolta, hogy bemenjen-e az irodára. De aztán inkább leereszkedett félfenékkal a motorháztetőre. Úgy, hogy az irodából lássák. Nem sokat várt, jött egy fickó, a nyomában meg a másik. Mind a kettő oda őfeléje tartott, és olyan nagyon nem örültek, hogy ő ott ül. Eléggé fiatal gyerekek voltak még. A hátulsót Leka ismerte már. Faszikám, szólt rá, amelyik előrébb tartott. Leka tudta, hogy a balesete óta, amikor az állkapcsa szilánkosra tört, olyan nagyon nem kell erőlködni az ilyenkor megfelelő tónushoz. Basszátok meg, fiúk, mondta.

Ahogy leparkolt a ház alatt, mindjárt látta, hogy valami nincsen rendjén. Lomtalanítás már régen volt. Most meg ruhák szanaszét a járdán. Meg a csenevész fák felső ágán. Azután valamelyiket felismerte. Már bőven tartott a délután.

A lány a rázárt lakás romjai között feküdt a vetetlen ágyon, kisért szemmel. Mindent felforgatott és kihányt a szekrényből. A szekrényajtók lógtak a zsanérokra. Nem viselt nadrágot. De Leka nem azt nézte, hogy milyen formás a bokája, hanem a vért. Megijedtél, dadogta, Mondtam, hogy nem lesz
44 semmi baj. Mondtam, hogy visszajövök. A karja is csupa kék-zöld volt. Hogy már nem volt rajta a felsője, látszott. Meg a fájdalom és a keserűség a szemében. Nem tudtam jönni eddig. De siettem, ahogy tudtam.

Leka ráerőszakolta a váltás ruhát. Miután nedves törülközővel valamennyire megtisztogatta. Azután beültette a kocsiába. A lány a mosdatásnál még nagyon ellenkezett. Az öltöztetésnél már nem annyira. Most meg már csak tűrte az egészet. Hogy Leka keresztülkanyarog vele a városon a magánrendelőig. A doktor az ügyfele volt. És akkor a lány azt is tűrte, hogy az orvos megvizsgálja.

Nincsen még huszonnégy órája sem a dolognak, csóválta meg a fejét a doktor. A sofőr volt?, kérdezte Leka a lányt. A lánynak peregtek a könnyei. Se nem bólintott, se a fejét nem rázta. Szájáról olvas?, kérdezte a doktor. Az enyémről ugyan nem, felelte Leka. Azután nem kérdezett többet. Az orvos sem. Feljelentést kellene tennem hivatalból, mondta az orvos. Ha mindenért feljelentést tenne mindenki, se te, se én nem lennénk itt, mondta neki Leka. A kórházba mindenképp be kell feküdnie. És azt hogy?, kérdezte Leka. Meg tudom oldani, bólintott az orvos. Rendben lesz minden. Persze mint magánbeteg. Értem én, mondta Leka, Majd megegyezünk.

Később visszament a házhoz, hogy rendet tegyen. A ruhák nagyját az utcáról addigra eltüntették. Vagy a kukába hordták, vagy élelmes szegények jártak arra, már mindegy volt. Amúgy sem tudta, hogy most mit kezdjen ezzel az egésszel. Bejelentették volna a lakók. Akkor lett volna aztán bajban. Nem nagyon csinált semmit sem végül a lakásban. Becsukta az ablakot. Egy napot kibír az irodában még, úgyis az volt a terv. Csak akkor gondolkodott el a dologon, amikor ezt az Ibolyát meglátta tetőtől talpig. Hogy talán lehetne másképpen is. De most már ennek löttek.

Végül még aznap kiment a tanyára. Már késő délutánra járt és az út oda-vissza három órát is eltartott. De ezt most akkor is meg kellett tenni. Nincsenek papírjai, mondta Ivónak. Dehát ki szedte el tőle? Ha jól sejtem, írástudatlan is, mondta Leka, Úgyhogy nagyon nehéz lesz megtudni őtőle. Nem, rázta a fejét Leka, Ukránul ír, olvas. Azzal sokra megyek, bólintott rá Leka. Hogy hozta át a sofőr papírok nélkül?, kérdezte aztán Ivó. Nem tudhatom, vont vállat Leka. Lehet, hogy itt történt a dolog, tűnődött el Ivó, Ideát vették el tőle. Minden lehetséges, mondta Leka, De ha így van, akkor a sofőr csinált vele valamit, mondta végül Leka. A sofőr? Az hát, bólintott Leka. Ilyenkor sajnálom, hogy Isten nem ver bottal, mondta Ivó. Isten nem, bólintott rá Leka.

Most akkor hogyan tovább?, kérdezte Ivó. Óvatosabban kell kezelnem a dolgot, mondta Leka, Több időre van szükségem. Értem, bólintott Ivó. Addig nem hozhatom ide. Ezt, gondolom, megérted. Hát persze, hogy megérted.

Amikor bepakolták a csomagtartóba a friss árut, Leka megkérdezte Ivót, Beát hol találom? A zakóját megviselte a délelőtt meg a délután, úgyhogy csak ingujjban ment ki a csúrhöz. Emil, a törpe fiú fát vágott, pár nő babot meg borsót fosztott meg mindenféle zöldségekkel bibelődött. Bea is ott ült köztük. Jó napot, sziasztok, köszönt rájuk Leka. Leginkább észre sem vették, hogy ott járt. Nem vették volna észre az atomvillanást sem. De Bea igen. Meg Emil. Leka látta, amikor ők ketten összenéztek.

Késő sötét éjjel ért vissza az irodájához.

Mindennap meglátogatta a lányt a kórházban. Próbálta nagyon artikuláltan elmondani neki, hogy a balesete óta beszél másképpen. Ilyen furcsán erőlködve. Mert csak így tud. A hangszálai is megsérültek. De az persze a lánynak teljesen mindegy volt. Hanem az állkapcsa mozgása az nem. Elmondta neki, hogy egy jó emberen múlt akkor az élete. Aki véletlen arra járt, és segített rajta. És hogy majd Ibolya is fog találkozni azzal az emberrel. Hogy mindent megtesz majd ugyanúgy őerte is az az ember, ahogy Lekáért megtette. Hogy most már jó élete lesz, ha innen kiengedik, és elviszi Leka a tanyára. Sokat fognak majd találkozni, mesélte Ibolyának, mert ő azóta igyekszik segíteni annak az embernek mindenben, amiben csak lehet. Mindennap azt érezte, hogy azért lassan sikerül megértetnie magát. Azt is elreszelte a morgó hangján, hogy az Ibolya milyen szép név. Hogy biztos nagyon jó dolog lehet ilyen szép névvel élni a világban. És hogy biztos még ez is hozzátesz valamennyit a szépségéhez, noha már eleve név nélkül is nagyon szép különben. Akkor azt mondta magában, mikor érezte, hogy ebbe belebonyolódott, még szerencse, hogy nem érti. Aztán meg elszégyellte magát, és azt mondta megint magában, hogy Ja, jó dolog lehet neki így élni a világban. Kurva jó lehet tényleg.

Vitt neki virágot. Gyümölcsöt. Édességet. A nővéreknek pénzt gyűrt a zsebébe. A lány lassan megnyugodott. Keveset tudott kommunikálni, úgyhogy a nővérek meg az orvos azt még ha éppen tudták is, valami fáj-e neki, azt már nem nagyon, hogy miye, vagy hogy milyen a közérzete. De jobban nézett ki, azt látták mindannyian. Aztán a doktor azt mondta Lekának, Hanem abba belenyugodni, ami ezzel a lánnyal történt? Szégyen gyalázat!

Leka leült a lánnyal szemben, és jelezte, hogy nagyon figyeljen rá. Közben meg fogalma sem volt róla, hogy árt-e ezzel a dologgal neki. Abban

biztos volt, hogy használni nem használ. Lassan, nagyon figyelve tette fel a kérdést, hogy a sofőr volt-e. Ibolyán is látszott, hogy odafigyel. De nem tudta. És akkor elmondta újra. Azután Ibolya bólintott. Csak éppen arra nem mert volna mérget venni Leka, hogy tényleg értette-e. Hogy mire is

46 bólintott rá. Másnap megint előlről kezdte. Ibolya rázta a fejét. Harmadnap bólintott újra.

Leka másnap reggel elment a nagypiacra. A hátsó fertályig meg sem állt, ahol a régi KGST-országokból érkezők árultak mindenféle vacakot, azután addig járkált, ameddig rá nem bírta szánni magát, hogy valakit megszólítson. Az árusok gyanakodva néztek a rossz arcú, baltafejú, krákogó emberre. Hogy vajon mit akar. Senki sem volt hajlandó elmenni vele. Egy az, hogy nem nézett ki valami bizalomgerjesztően, de még inkább az, hogy a boltot vinni kellett. Végül egy ember beajánlotta a nagyfiát. Jó pénzt alkudott ki érte. A kertváros szélső utcájára kellett elmennie a fiúért, ahol egy félig kész házban szálltak meg a piacozók, többen, mint ahányan különben befértek volna. Egyetlen udvari budi jutott annyi sok emberre. Előre oda kellett adnia a pénzt, de mégsem sejtette, amikor a kórháznál kiszálltak, hogy a fiú meg fog lógni. Akkor Leka végül is megértette, hogy a dolgot nem oldhatja meg másképp sehogy.

Buneckinél mindig fény volt este. Az egész házat kivilágították. Leka leállt a kerítés előtt. Aztán csak ült az autóban sokáig. Amíg meg nem kocogtatták a fejénél kintről az ablakot. Valami baj történt, uram?, szólt be egy nagydarab pasas, amikor a szélvédőt letekerte, Vagy mi tetszik? Semmi baj, felelte Leka. Jó estét, ügyvéd úr, mondta akkor a férfi, Elnézést, nem ismerem meg az autót.

Odabent halk zene szólt. Leka a bárpultnál bemondta, hogy Maricát keresi. Leültették, várnia kellett. Leka egész végig maga elé bámult, mint aki nem akar semmit sem látni. Azután a lány egyszer csak mögéje lépett és megérintette a vállát. Nahát Lek, már mióta nem jöttél el hozzám, mondta. Felmentek a szobájába. Leka ott mondta meg, hogy most végül is másról van szó. Teljesen másról van szó, vagy csak másról is szó van?, kérdezte a lány. Már a ruháját gombolta.

A rákövetkező nap engedték ki Ibolyát a kórházból. Leka új inget vett és abban ment el Maricáért a Bunecki házához közel eső sarokra. Ugye nem mondtad Jósának?, kérdezte Leka egyből, amint beült mellé a lány oda előre. Nem is láttam már mióta, felelte Marica. Nagyot ásított. Napszemüveget viselt, mert nem akarta, hogy a mokaikat meglássák.

Amikor már egy ideje bent voltak, és Ibolya felvette az utcai ruháját, Marica azt mondta, Már látom, miért félted. Biccentett. És azt is, hogy miért van másról szó most már miközöttünk. Hát, kezdte Leka, de mindjárt meg is

akadt, mielőtt folytatta, Egy kicsit másképpen érzek, bólintott rá végül. Az arcodra van írva, hogy nem is olyan kicsi az a kicsi. Az arcomra, ja, morogta neki végül Leka, Arra a kurva jó arcomra. Marica írogatott azelőtt meg azután a papírra mindenféle krikszakraszokat Ibolyának, és fordította le Lekának, amit Ibolya leírt. Leka szép lassan rájött közben, hogy Maricának azt a kérdést nem fogja bemondani. Megtudnák. Össze tudnák rakni. Várjunk még veled. És hogy akkor tulajdonképpen majdnem felesleges is volt. De most már mindegy.

Elmentek ruhákat vásárolni. Azután megebédeltek egy helyen hármasban. Azután Marica azt mondta, hogy neki most már vissza kell mennie. Kérlek, kérdezd meg tőle, hogy nem baj-e, ha a lakásba viszem vissza, mondta Leka. Milyen lakásba? Tudni fogja. Azt írja, nem baj. És hogy nagyon sajnálja. Segíteni akar neked rendbe hozni. Mi történt?, kérdezte végül Marica. Semmi. És meg is mondhatod neki, hogy azzal ne törődjön. Mindent elrendeztem. Csak az a lényeg, hogy neki nem baj-e. Marica azt mondta, Nagyon úgy látom, hogy neki már semmi sem baj, amit te szeretnél. És le tudja már olvasni nagyjából a szádról, hogy mit mondasz. Ő meg majd lerajzolja neked, ha valamit nagyon akar. Le tudja olvasni?, kérdezte hitetlenkedve Leka, Mióta? A kórházban hozzászókkott, felelte Marica. Leka azt mondta magában, hogy Akkor rendben. Akkor már tudok mindent.

Mi a szándékom veled?, kérdezte végül még Marica, mikor már a sarokhoz odaértek, ahol Leka felvette reggel. Amikor Leka nem szólt semmit, akkor rákérdezett, Csak nem a szentekhez viszed? Ne beszélj így rólok! Te tiszta hülye vagy, Lek, hallod? Mért volnék hülye? Ott segítenek neki. Neked is segítenének. Nekem?, csattant föl Marica, Ugyan mi az apjuk faszával? Szerinted idióta vagyok? Vagy fogyatékos? Addig nem volt velem bajod, ameddig belém raktad!

Amikor végül kiszállt a kocsiból, Ibolya riadtan nézett Lekára. Semmi baj, mondta Leka és a kezével is jelezte, Marica egy kicsit heves. Gyere ülj ide mellém előre, mondta és megveregette maga mellett az ülést. Ibolya átült. Te vagy az első lány ebben az autóban, aki mellett nyugodtan hallgathatok zenét, kacsintott Ibolyára és csutkára feltekerte Rahmanyinóvot, ahogy az utcából kifordultak. De alig tértek még rá a főútra, a lány odanyúlt a lejátzóhoz és letekerte a hangerőt. Leka ránézett. A lány kacsintott és elnevette magát.

Odaértek a ház alá. Leka figyelte a lányt, hogy nem lesz-e mégse valami baj. Kiszálltak. Felgyalogoltak a tetőtérbe a lépcsőn. Leka kikulcsolta az ajtót. Bementek. Leka odabent villanyt gyújtott. A szobában előre bevetett ágy, törülköző, papucs várta a lányt. Leka lepakolta a kezéből a szatyrokat a

ruhákkal. A hóna alól a cipősdobozt. Még mindig nem tudta, kibírja-e ott Ibolya, most, hogy már látja. És nem valahol máshol kell elgondolnia a dolgokat látatlanban.

Amikor indulni akart, a lány az ajtó elé állt. Leka először azt hitte, hogy valamire szüksége van még. Vagy kérdezni akar. Azután megértette, hogy azt akarja, maradjon ott vele. Lekának úgy vert a szíve a mellkasában, hogy el bírta gondolni, a lány is meghallja azt. Azután meg rájött, hogy semmiképp nem fogja meghallani.

Aztán arra is rájött, hogy akivel ilyesmit tettek, az most nem vágyik semmi hasonlóra. Leka a fotelban aludt. Amikor a lány éjjel felriadt, arra felébredt ő is. Nem volt kényelmes ott neki, úgyhogy szinte ébren volt még. Akkor a lány magához hívta. Külön takaró alatt aludtak, de Leka így is tudta, hogy nem fogja már elereszteni sehová sem.

Két nappal később az irodájában kapta a hívást a határátkelőből. Azt kérdezte volna legszívesebben, hogy Hogy a fenébe tartott ilyen sokáig? De nem forszírozta a dolgot. A jegyzetömb felső lapjára mindent gondosan felírt, amit hallott, azután lerakta. Kihúzta az íróasztal jobb szekrényének a középső fiókját a sínből. Leguggolt, kitapogatta a ragasztószalagot. Nagy nehezen előhalászta a telefont.

Autóba ült. Kihajtott a városból. Leállt valahol a semmiben a földúton. Elővette a telefont, bekapcsolta. Megvárta, amíg az ukrán rendszer roaminog. Azután benyomkodta a számsort. Elsőre félretárcsázott, mert rosszul emlékezett az egyik számra. Az ilyesmi számokat nem szokta senki elmenteni a telefonjába, akinek csepp esze is van. Azután várt.

Aznap hajtott ki a pusztán keresztül a tanyára. Üvöltött közben a zene. Ivónak nem tetszett a dolog, hogy még mindig nincsenek rendben a lány papírai. De egyetértett vele, hogy addig nem lenne szerencsés idehozni. Így is mindig a nyakukra járnak a szektásodás miatt.

Végül berakodtak. Búcsúzaskor Ivó azt kérdezte, De azért minden rendben van ezzel a lánnyal, ugye? Persze. Azt írták, hogy nehéz élete volt, mondta Ivó, Láttad a levelet. Nem tudok oroszul, vont vállat Leka, De szerinted az hogy lehet, hogy szájról olvas magyarul, írni-olvasni meg csak ukránul tud? Nem volt odaát magyar intézet siketnémáknak, felelte Ivó, Nehéz élete volt, mondom. Mikor lesznek meg a papírok? Most már hamarosan.

Hazafelé megint Rahmanyinov csutkán. Azért amíg a lakatlan pusztán hajtott keresztül, hosszú percekre a dudára is rátenyerelt monoton aláfestésnek a zenéhez.

A felvásárló telephelyén almásládák tornyai szegélyezték a kerítést. Leka behajtott a nagy kopár udvarra az épület elé. Behúzta a kézféket, mert a telep

emelkedőre épült. Lassan csinált mindent. De nem jött ki senki a nagy kitért ajtón a keresztlétről a küszöbig lecsüngő színes csíkokat félrehajtva. Hangosan vágta be a kocsiajtót. Hátrament. A csomagtartó előtt megállt. Akkor se jött ki senki. Felnyitotta. Lecsukta. Bement az épületbe. Tárva nyitva az ajtó, az ablakok, de sehol senki. Már kifelé ment, amikor a hátsó ajtón bejött a felvásárló. A jó bűdös kurva anyját magának, mondta a férfi Lekának.

Magának van képe idejönni? Belekeverte a fiamat, oszt még idejön? Leka csak nézte. Mibe kevertem én a fiát? Nem tudja, mi?, csattant fel a kövér ember. Csak azt tudom, miből rántottam ki, mondta Leka. Kirántotta saját magát, vágta rá a felvásárló, Őt meg bennehagyta. Nem hagytam benne. És különben is maga akarta, hogy bevegyem. Akkor a kövér felvásárló már kivicsorította az egész fogsorát, hogy az amúgy is görbe szája szélét még jobban felhúzta. Mit akartam én?, sziszegte, Hogy őt dobja oda koncnak? De ne féljen, megmondtam a fiamnak, hogy menjenek el mind a ketten, és mondják el neki. Micsodát?, kiáltott fel Leka. Ne hagyják magukat hülyére venni. Tisztázzák ezt a dolgot az öreggel, mielőtt még maga telebeszéli a fejét.

Leka már ki se kapcsolta a lejátszót a kocsiájában. Úgy farolt ki már a felvásárló telephelyéről is, és aztán úgy állt meg a piros lámpáknál, hogy a hangszóróban üvöltve verték a zongorát meg rángatták a vonót a húrokon. Mindenki odanézett. Ha a tucc-tucc zene megy nála is, mint annyi más autóban, akkor nem néznek oda. De ki az a hülye, aki ilyet hallgat? Odanéztek, és egyből látták, hogy egy rosszcarcú félkegyelmű.

Azt gondolta, hogy jól körülnézett a háznál, mielőtt leparkolt. Aztán a semmiből mégis ott termettek mellette hárman, amikor a lépcsőház bejáratát kulcsolta ki. Na helló, Lek, köszönt rá Bunecki. Józsi, mondta ő. Jó, hogy látlak, bólintott Bunecki. Megvárta, amíg Leka végül kinyitja az ajtót, aztán ő meg a két embere felballagtak vele a lépcsőn a tetőtérbe.

A lány feküdt. Mintha őrájuk ébredt volna. De hát őtöle lehetett volna rugdosni is akár az ajtót. Még mindig sokat aludt. Ágyban töltött egy-egy egész napot. De nem nagyon is tudott különben mást csinálni. Leka bezárva tartotta, ki se mehetett. Nahát, gyönyörűségem, mondta mindjárt Bunecki, és odalépett az ágyhoz, Nem akartunk felébredteni. Ő, kezdett bele Leka, de nem tudott mit mondani. Azalatt Bunecki jóindulatúan lehajolt a lányhoz és az álla alá tette az ujját, hogy a fejét megemelje. A lány elrántotta a fejét. Nem kell tőlem megijedni, mondta Bunecki. Azután megfordult Leka felé, Azt hittem, egyedül élsz még mindig. Ő csak átutazóban van itt. Na és hogy hívják kegyedet, fordult megint a lányhoz Bunecki. Ibolyának, mondta Leka. És nincs neki nyelve, vagy mi van? Az van, mondta Leka, Nincs neki.

Bunecki csak egy pillanatra hőkölt meg, de Leka mindjárt azt mondta magában, Összerakta. Micsoda pazarlás, mondta Bunecki. Csóválni kezdte a fejét. Micsoda veszteség. Aztán meg azt mondta, Ugyanakkor meg, ez a test, ez az arc, és még csak nem is beszélhet. Te meg odaadod a szenteknek.

50 Jóska, mondta Leka, és odalépett ő is az ágyhoz. A másik oldalra kerülve lehajolt Ibolyához és megfogta a kezét. Az arcába nézett és lassan azt mondta, Nincsen semmi baj. Egy barátom van itt. Nem akar rosszat. Csak maradj nyugodtan. Az lenne a legjobb, ha visszaaludnál. Szájról olvas?, kérdezte Bunecki. Leka bólintott. Főnyeremény, Bunecki vigyorgott.

Jóska, nézd, kezdett bele Leka, Tudnod kell, hogy elbaszták. Nagyon. Tudnod kell, hogy én ilyet nem mondok nekik. Tudom, bólintott Bunecki. Azonnal intézkedtem, mihelyt megtudtam. Sajnálom, hogy elkéstek. Megmondtam nekik, hogy kárpótoljanak. Nos, ezzel van egy kis gond, mondta Bunecki, Ért engem, hogy úgy mondjam, némi prezízsveszteség. Az alkalmazottaim előtt. Méghozzá a saját fizetett alkalmazottaim miatt. Ami szinte megfizethetetlen. Bevasalom rajtuk, mondta Leka, Ha belegebednek is. Mondom, hogy megfizethetetlen, ingatta a fejét Bunecki. Akkor már a lányt nézte megint. Jóska, én, kezdett bele Leka, de Bunecki leintette. Igen, úgy van. Nem, mondta Leka. De igen. A két ember egész addig az ajtó mellett várt. Most mozdultak meg tulajdonképpen először.

Leka azt mondta Ivónak, Elment a lány. Otthagyt engem. Hogyhogy? Nem akart idejönni, barátom. Hogyhogy nem akart? Hát úgy. Megszökött tőlem. Kétszer is. Nem akartam eddig elmondani neked, mert mit keserítselek? Azt hittem, észre téríthetem. Közben meg csak most derült ki a végén, hogy a papírjai is megvoltak. Eldugta előlem. Húzni akarta csak az időt ezzel is, amíg megcsinálom. Ivó csak hallgatott. Sokat hadakoztunk, mondta Leka, Végül el kellett engedjem. Nem tudom én kezelni az ilyesmit. Hogyne, mondta Ivó, Megértelek. És hát nem fogság ez. Menjen, ha akar. Ez szeretetotthon. Menedék. Nem fogolytábor.

Ilyet még nem éltem, öregem, ingatta a fejét Leka. Mióta csináljuk ezt?, kérdezte Ivó. Pontosán öt éve, három hónapja és tizenkét napja, felelte azonnal Leka. Fejben tartod, nevetett Ivó. Az ember nem felejt el az újjászületése napját, mondta Leka, Sokkal tartozom neked. Már rég letudtad, emelte fel a kezét Ivó, És nem is azért mondtam. Hanem hogy ennyi éven át az a csoda, hogy egyszor sem történt még ilyesmi.

Azt mondta végül Ivó Lekának, hogy fogja le a lány költségeit a bevételeikből. Leka rábólintott, hogy úgy lesz. Közben meg a két legutóbbi szállítmány is rárohadt, és arra se volt reménye, hogy könnyen túl tudni adni a többin, így aztán nem is nagyon voltak bevételek. Valamivel nekem is vezelnem kell, mondta magában Leka.

Verjen el a Jóisten, ha meg nem hiszed, amit mesélek most.

Az Ősanya megszülte egy szem fiát, a Földet. Vérben fetrengett a Föld, szuszogott, az elszakadt köldökzsinórból ömlő folyadékból született sok-sok-sok folyó a Föld bőrén.

52 Ayhan Gökhan

ŐSANYA

Kezdetben csiklandozta, nevetett, ekkor született a nevetés és nem volt még sehol a sírás. Az Ősanya tojás-alakú bal szeme felrepedt, barna lé ömlött

belőle a Földre. Kilenc napig aludt és hűsítette meg gyereke bőrét a barna lé, hogy felébredjen a tizedik napon és kötömbök keljenek ki, és szélesedjenek szerte a világban völgynek, dombnak, hegynek.

A barna lé után maradt szárazságból keltek ki a növények és az állatok és terjedtek el a Földön.

Az Ősanya tojás-alakú jobb szeme felrepedt, színtelen lé ömlött belőle a Földre. Kilenc napig aludt és melegítette meg gyereke bőrét a színtelen lé, hogy felébredjen a tizedik napon és emberek keljenek ki, és széledjenek szerte a világban feketének, sárgának, fehérnek.

Lepihent az Ősanya a teremtés után, aludt vagy kilencven napig a teremtéstől fáradtan.

Ó, a cigányokat elfelejtettem! – Sikított a világűrbe bele hirtelenül, mitől a bolygók bőrén a szőr megrezzent, az Ősbolygó hátában az izom megfeszült. Tehetetlen, mit tehetne.

Bal szeme a völgyeké, domboké, hegyeké, jobb szeme a fekete, sárga, fehér embereké.

Szívalakú szíve felrepedt, aranyszínű lé ömlött belőle a Földre. Nem aludt semmeddig, keltek ki a cigányok belőle rögtön. Ahogy kikeltek, látják ám, nincs már hely nekik a Földön, mindenhol él valaki és mindenhol valakié. Szekereket építettek hát, vándoroltak városról-városra, völgytől-völgyig, mint később érkezettek.

Egy nyugtatta őket, hogy az Ősanya szívéből valók.

VARJÚKIRÁLY

Vitték apámat és vitték anyámat,
sietett nagyon a Varjúkirály.
Vitték apámat és vitték anyámat,
menteni akart a Varjúkirály.
Vére apámnak és vére anyámnak,
Varjúkirály beakadt a sok vérbe.
Változott apám hegedűtokká,
törték össze a hegedűtokját.
Változott anyám hegedűhúrrá,
törték össze a hegedűhúrját.
Varjúkirály nyaka vérvonalán
vak bőrszínű erdő született meg.
Bújt apám benne, bújt anyám benne,
hiába bújt el apám és anyám,
gyújtották fel az erdőt rosszak,
bőrleégették apámat-anyámat,
sírt utánuk a Varjúkirály.
Varjúkirály nyaka vérvonalán
két darab érme született meg.
Bújt apám benne, bújt anyám benne,
hiába bújt el apám és anyám,
költötték el rosszak, veszítették el rosszak,
sírt utánuk a Varjúkirály.
Varjúkirály nyaka vérvonalán
hatalmas testű bűn született meg.
Nem bújt bele apám, nem bújt bele anyám,
nem menekült meg apám és anyám,
nem mentette meg őket a Varjúkirály.
Mesélem ezt, ha síráskor-szám van,
mesélem, cigányok, síráskor-számmal:
Nem mentette meg őket Varjúkirályom.

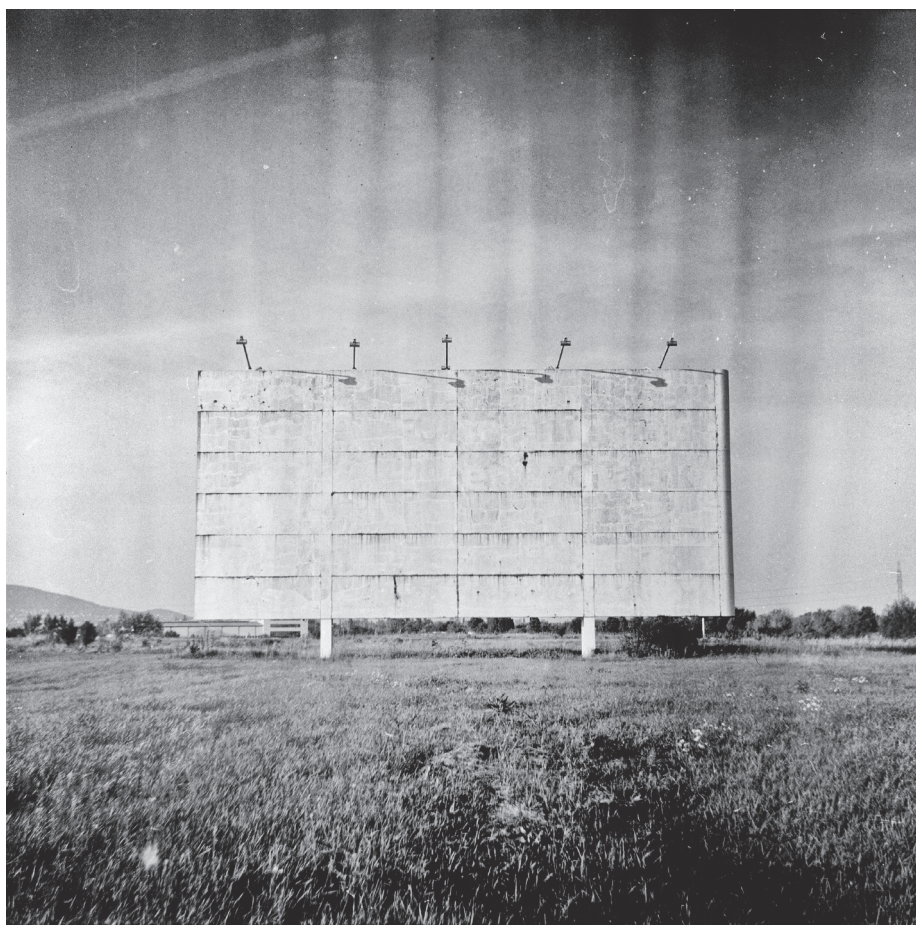
54 AZ ÁTOKBA VERT LÁNY

Hol volt, átok volt, vigyázz a beszédre, cigány!

Kaktusz nőjön benned! – Átkozta az asszony a lányát el, mert szerette a gádzsót. Meghallották a fák, összeszorult a törzsük, recsegett az ág, mint a holdhát-izom, és valóban, szúrós virág fejlődött szempillantás alatt a lányban, szúrták alul a pengét élességben meghazudtoló tüskék, combján szaladt le a vére, a fűvön szitakötőként szállt el, imádkozó sáskaként mászott el, kifogyott a lányból az élet, mint felhőből a szín és a vonala megszűnt, holt bábuként hevert el a folyóparton, testét hagyta magára a szerencse, itta ki átok. Sírt az anyja haj-megtépte, visított ruha-szaggatta, a bábú bábú maradt, átok vissza nem fogy.

Ez a vége, kaktusz-ítélte.

Elátkozott saját anyám,
saját anyám átkozott el.
Kifolyt belőlem a vérem,
belőlem kifolyt a vérem,
anyám vére elfolyt testem,
testem folyt el anyám vére,
Szentisten ezt megengedte,
Szentisten ezt megengedte,
szerelmemért megöletett,
szerelmemét megöletett,
anyám saját vére átok,
légy áldott neve Szentisten.

Megint eltévedt a hosszú verandán. Rémulettel néz ide-oda, hadonászik. Nem bolond, csak nagyon buta. A szobába megy, párnájába temeti a fejét, a Bölle Éva emléjét szopná. Nyervogva túrja a párnát.

56 Kovács Dominik

– Kovács Viktor

nélkül

Hetvenegy éve,
hogy egy Bölle Éva nevű
pesti munkásnő, hegyes
állú, hórihorgas asszony
a világra szülte őt, a
soványt. Piros tócsák,
romok, tojás- és cukorje-
gyek, vakok, sánták, kö-

högők, bős oroszok, sunyi kisnyilasok közé. Harminckét évesen még az anyjától szopott a sovány, nem tejet ugyan, hanem feketekávé meg valami pancsolt szeszt. Aztán meghalt Bölle Éva.

– Szemetek vagytok! – a sovány a fal képre mered. Ott van a Szabóné három fia. – Csömörletek! Anyátok is megmondta.

Aztán meghalt a Bölle Éva, és a sovány minden oszlopnak nekiszaladt, a szomszédok tintát nyalattak vele, majd röhögve hallgatták, ahogy a közös vécén a belével küszködik. Elverték, elkergették, ide-oda kószált a sovány, így került a faluba.

Most a Szabóné házában kuporog. A múlt heti szüretet leszámítva semmit sem csinál a kertben. Mióta Szabóné meghalt, kerubalakú sűrke paréjok nőnek az ólak körül, a ház mögötti hosszú veteményes felszántva sincs, hároméves kukoricatövek korhadnak ott. Bent nagy olajos fekete foltok a falon. Az egyik egy darázs, a másik a Bölle Éva árnya, a hórihorgas flaszter-ősanyaé, aki szánakozva néz fiára. Más foltok is vannak, magányosság, szerencsétlenség. A sovány sem főzni, sem szerelni, sem vetni nem szokott, folyton az ingeit mossa meg borotválkozik. Meg a szürethez fűlik a foga, arra megtanította Szabóné.

– Szemetek vagytok! Csömörletek! Anyátok is megmondta.

Ide-oda kószált a sovány, így került a faluba. Félt, hogy megfullad, mert már nincs mellette Bölle Éva. Teremsöprő lett a frissen épült kultúrházban. Valahogy összeismerkedett Szabónéval, aki öregebb volt nála, és hasonlított Bölle Évára, csak az flaszter-ősanya, Szabóné meg a dülők, szántók, parcellák mátriárkája volt. Özvegyasszony, brigádvezető a téeszben. Három ürgeképű fia várta odahaza, istentelen jószágok, nem győzte püfölni őket az anyjuk.

A sovány összerázkódik. „Kinyírnak” – gondolja. Ül az ágyon, és a szemét gyerekekre gondol, akik életében le se szarták az anyjukat, most meg, hogy Szabóné meghalt, állandóan fenyegetik őt, hogy felgyűjtják, fára húzzák, kimetszik a belét, ha nem fizet, ha nem költözik, ha nem döglük meg idő-

ben. „Pedig én a férje voltam az anyjuknak, imádtam az anyjukat, meg is fuladok nélküle.” Kimegy a verandára, ott megint eltéved, utálja a hosszú, hideg verandát.

Három ürgeképű fia várta odahaza Szabónét, istentelen jószágok, nem győzte püfölni őket az anyjuk. A három gyerek a szemébe is soványnak nevezte Bölle Sándort, ha nagyritkán szóltak hozzá. Utálták, mert mindent föl zabált volna, röhögtek az ostobaságát. A legidősebb, a Tibi gyerek ki is leste, ahogy a sovány az anyjukat maszatolja. Egyszer-kétszer jól elverték a soványt, mikor az teleítta magát borral, és csak dadogott.

„Széttépnek, agyoncsapnak.” A sovány megint az ágyon kuporog, veszettül utálja a Szabó ivadékokat, akik ki akarják ebrudalni őt az anyjuk házából. „Rohadt kapzsi férgek.” Utoljára kilenc napja, a szüretkor jött a Tibi gyerek óbégatni, hogy ha a sovány még egyszer az ő szőlejük fölött rendelkezik, akkor széttépik, agyoncsapják.

Ahogy a borra gondol, az arca vörös, a lába vékony lesz Bölle Sándornak, a szeme sárgán kitüremkedik.

Bölle Éva, nagy olajos fekete foltként a falon, szánakozva néz fiára.

A hosszú, hideg verandán ácsingózva a sovány látja, amint a Szabó Tibi autója megáll a ház előtt. A sovány ismét összerázkódik, bután kapkodja a fejét.

„Széttépnek, agyoncsapnak.” Hogy ne találják meg, lefut a pincébe, az erjedő musttal teli hordók közé. Még szuszog egyet, aztán mint a megtaposott gyík, kinyúlik.

„Egy elvem van: asszonyokkal nem szabad vitatkozni.”

(Móricz Zsigmond)

58 Balogh Gyula

A VADDISZNÓ FRANCI NENA

Már jóval éjfél után villantották le a fehér Zastavát. A félrehúzódt kocsiban nagy volt a kétségbeesés, csak a sofőr ült tovább nyugodtan egyedül. *Nem szálllok ki, nem lesz baj.* És a kormányt sem engedte

el egészen addig, míg a járőr aláírást kérve papírt és tollat nem nyújtott be az ablakon. Ekkor viszont a Józsi bácsi, a rendőr kezét a könyökénél megmarkolva behúzta a kocsiba és kivéve belőle az íróeszközt teli tüdőből a toll nyomógombos részébe fújt. Vagyishogy kissé mellé, ahogy az ilyen esetekben szokás.

A járőr ijedten lépett hátra és nézett össze társával, majd néhány durva szó és mozdulat kíséretében kitessekelték a sofőrt a kocsiból. A tusaodást látva, ha mindez nem lett volna még elég, a Zastava három utasa is nyomban kiszállt és a rendőröknek esett. Egészen addig tépték, verték egymást, míg az erősítés meg nem érkezett. Józsi bácsiék másnap természetesen elzárva ébrettek, és maradtak is volna még bő egy évre, ha a Franci nena valahonnan pénzt nem kerít.

Senki nem tudja azóta se elképzelni, hogy a nena honnan szerzett elő annyi pénzt, hogy rögtön hazavigye az urát, és mindenki úgy folytassa, ahol abbamaradt. Hiszen a Franci világéletébe napszámából élt, s csak olykor árult plusz pénznek pörköltdiót vagy éppen tökmagot. *Félre se nagyon tehettek, mert mind a kettő ivott,* hajoltak össze mögöttük suttogva a templompadon némelyek. De csak csöndben volt szabad találgatni, ha a Francival nem akartak rossz viszonyt. Mert a múltkor is, mikor egy pletykát visszahallott, a két szem megmaradt fogával viczorogva, futtából öklelte fel a haragosát. A helyiek úgy is hívták egymás között, a Vaddisznó Franci nena.

Pedig Temerinben általában csöndesen, a négy fal között rendezik a félreértéseiket az emberek. Csak úgy utcánként akad egy-egy rendetlen, kerítés nélküli ház, ahonnan ki lehet hallani, hogyha egy étel nem sikerült vagy éppen rosszak a gyerekek. A nyugodt kis városban a Franciéké volt az egyik család, ahol nem tartottak titkokat. Két sarokra is tudták például, hogy egyszer a nena tojást ütött a paradicsomlevesbe, és hogy ilyet ki hallott már, s a Józsi nem eszi meg. De még az újságban is megírták annak a tyúkhúslevesnek a történetét, amely miatt a szomszédnak rendőrt kellett hívnia.

Egy rekkenő augusztusi délelőtt, mikor a hőségától a nyulak is majd megfulladtak a kamra palatetője alatt, a nena feltette a forrázó vizet.

Ám amíg a zöldségeket mosta, pucolta, annyi almapálinkát megivott, hogy ültébe elaludt. De az ura is, aki ahelyett, hogy a fazekat szegecselte volna meg, egész délelőtt csak a muslicákat hessegette a diófa alatt. Csak mikor megéhezett, vette észre, hogy a Franci alszik, és hogy az étel meg sehol.

Egyből ébresztette, rázta a székbe a nenát. – Hogy köhögne ló- 59
fasztó, hol az ebéd? De a Francit se kellett féltetni. – Mert te mit csináltál? Te here! Neked jár a szád? Te, aki megbasztad a saját anyád? Röpködtek a szomszédok által már jól ismert frázisok. Végül aztán az asszony foryogva az ólakhoz csörtetett és kiválasztotta az ebédnekvalót.

A Franci, hogy ne rúgkapáljon, egészen különleges módon vágta az állatot. Nem tudni már honnan, de egyszer hozzájutott egy kimustrált útjelző bójához, amelynek a keskeny vége egészen elkopott, éppen úgy, hogy a lyukon egy baromfi feje szépen kifért. A nena csak betuszkolta a bója alján a tyúkot, aztán az elején ki a nyakát, majd lendült balta, hullott a fej, s az állat közben nem rúgott, nem is csapkodott.

Ezen a vasárnapon azonban az előkészületeknél a bója elmaradt, és a nena egyenesen a forrázó vízbe vágta bele a vörös kopasznyakút. Aztán, úgy ahogy volt, a szörnyethalt csirkét, tollastul, belestül csapta az asztalra, az ura elé. – Na, nesze, ezt edd meg te gané állat, te!

A Józsi először megilletődve mérte végig az elázott dögöt, majd egyszerre felpattant és úgy szájon vágta a nenát, hogy az rögtön kiökölte mind a két még éppen maradt szemfogát. Az eddig csak hallgatózó szomszédok ekkor hívtak rendőrt, nehogy már még nagyobb legyen a baj.

*

Évekkel később aztán, mikor földbe tették a két öreget, már csak a régebbi lakosok emlékeztek a nena agyaraira. Annak pedig, hogy a nena többi foga hova lett, csak a sekrestyés tudta történetét. De talán nem is kár, hogy az eseteket nem rögzítették orvosi kartonok.

Bár rengeteget változott az ellátás az elmúlt évtizedben is, volt érzéstelenítő, röntgen, néhol még őrizték páran a régi idők módszereit. A temerini doktor is, aki szerint például fájdalomcsillapító helyett elég az orvosi szék karfáját szorítani. Ha pedig a páciens mégis nagyon jajgat, csak rá kell ordítani. – Elhallgat! Nem kiabál! Nem csoda hát, hogy a váróban ücsörgő betegek elfehéredett homlokát a veríték veri ki, és ha tehetik, a rendelőt messze elkerülik.

A Franci is jobbnak látta inkább sajátmagát gyógyítani. Így ahelyett, hogy kivizsgáltatta volna a sorban begyulladt idegeit, inkább szegfűszeget

szopogatott. Mikor pedig már a feszítő fájdalom ellen ez is kevésnek bizonyult, egy kávéskanálnyi műtrágyával igyekezett a kínt enyhíteni. Többen javasolták, hogyha a fogaira teszi, majd alaposan berágja, le az ínyekig, a fájdalom szinte rögtön megszűnik. Úgy tűnt, a módszer működik is, 60 ám a pillanatnyi sikert pár napra rá komolyabb baj váltotta fel. A trágyától a Franci ínsorvadást kapott, először csak vért köpött, majd pár nap alatt kettő kivételével sorban kiestek a fogai.

A nena úgy hallotta, hogy a foghullás hirtelen özvegységet jelent. Úgyhogy ijedtében össze is gyűjtötte őket és a jóshoz szaladt, hogy kikérdezze, mekkora nagy a baj és hogy mégis mit tehet. A jós, miután elvégezte a vizsgálatot, azt tanácsolta, hogyha a nena templomba megy, a mise alatt mindig dugdosson el belőlük egy-egy darabot.

Ettől kezdve a Franci helyén, a térdeplő alatt a sekrestyés rendszeresen talált emberi fogakat. Vítte is a paphoz nagy svunggal. – Atya, még ilyet! Ám míg a plébános a hírre csak lemondóan legyintett, úgy látszott, az Úr meghallgatja a pogány imát. És akármilyen rettenetes életük volt, a Faragó Jóska egy kevéssel még túl is élte a nenát.

„Nekem jó volt, az enyém lett végre Alekszej, senki másé. A roncs lett az enyém, de néha beleláttam a fiatal, erős, lehengerlő Gorkijt. Nem sok közük volt egymáshoz, az öregnek meg fiatalnak, leginkább csak én.” Spiró György *Diabolina* című regényének vége felé olvasható ez a mondat, amely rámutat arra, hogy valójában ez az „én” a fontos, innen elindulva érdemes értelmezni a főként Maxim Gorkij/Alekszej Peskov utolsó éveiről szóló szöveget.

Urbán Csilla 61

FECSEGÉS GORKIJRÓL

Spiró György: *Diabolina*

A szerző több interjúban elmondta, hogy hosszú évekig tartó kutatómunka áll a regény megírása mögött, a mű azonban nem dokumentumregény, és nem is kortárs politikai jelenségekre reflektál, hanem egy különös ember történetét próbálja bemutatni egy különös korban. És tegyük hozzá, egy különös perspektívából. Olimpiada Csertkova/Lipa/Boszika/Diabolina írja meg, jobban mondva inkább fecsegi el azt, amit Gorkij (azaz az általa gyakrabban használt elnevezéssel Alekszej) cselédjeként, majd ápolónőjeként átélt, halott a világhírű író környezetében. Nem cselédregényről van azonban szó, az úr-szolga hierarchia viszonylatain jóval túlmegegy, Diabolina Gorkij egyetlen igazi cinkosaként, élete végén a halálba átsegítő társaként tűnik fel még úgy is, hogy nincs utalás a szövegben egyenrangú, kölcsönös verbális kommunikációra.

Az átélésen nagy hangsúly van: a regény értelmezhető memoárként, amelynek egyik jellegzetessége a bennfentesség és a nem titkolt szubjektív tekintet. Az elbeszélőtől már az első mondatban megtudjuk, érzelmi felindulásból ír, felkavarja ugyanis a Gorkij szeretőjével, Marija Fjodorovnával való 1951-es moszkvai találkozás, ekkor dönti el, hogy megírja azt, amit általa élt át, azaz életének azon meghatározó szakaszát, amelyet Gorkijjal töltött. Pontosan ki is fejezi, honnan indul: ahhoz, hogy meg tudja alkotni a memoárt, az „elején kell kezdenie”, ami itt nem mást jelent, mint saját magát, majd Marija Fjodorovnáét. A regény mindvégig valós figurákat mozgat, nem lehet azonban számon kérni rajta sem a történelmi hitelességet, sem a szovjet hatalom és a lenini, illetve sztálini rezsim közötti különbség árnyalt ábrázolását. Ha ezt a szempontot érvényesítenénk a szöveg tárgyalásakor, és megpróbálnánk finoman lekövetni a szovjet rendszer működését, akkor a regény belesimulna a leegyszerűsített antibolsevista diskurzusba, és épp az elbeszélőválasztásból következő irodalmi értékei sikkadnának el. Ha viszont a

fentebb említett ént vesszük kiindulópontul, amely folyamatosságot teremt – a szöveg létrehozásával – a fiatal és az öreg Gorkij között, más fókuszba kerül a regény, amelynek közlésformája a pletyka és a (heideggeri értelemben vett) fecsegés. Utóbbiak az elhallgatás alakzatával együtt a ha-
62 talmat kijátszani próbáló, de a kollaborációt elkerülni mégsem tudó, elsősorban a betegségen keresztül megközelíthető szeretett személy erkölcsi mentésére szolgálnak.

Az elbeszélő érzelmi viszonyulását elég hamar megismerjük, már a regény elején közli, beleszeretett asszonya szerelmébe. Az elbeszélő saját magáról kevés információt oszt meg, ezért is hatnak erősen szerelméről tett kijelentései. Marija Fjodorovna azért játszik ilyen fontos szerepet Diabolina életében, mert tőle kapott mindent, Gorkijt is, akin keresztül saját magát is értelmezni tudja. A regény nemcsak azért nem cselédregény, mert Lipa a tanulás által társadalmilag is feljebb lép, hanem azért sem, mert már a regény elején egy szintre helyezi magát Marija Fjodorovnával, és a feleséggel, Kattyerina Pavlovnával azzal, hogy azon három nő közé sorolja magát, akik fontos szerepet játszottak Gorkij életében. Hozzájuk csatlakozik később a többi szereplőhöz képest árnyaltabban, de sötétebben és nagyobb indulattal lefestett Mura, aki iránt egyértelmű Diabolina ellenszenve. A regény igazi átjáróház, olyan, mint Gorkijék pétervári lakása: pár állandó, vissza-visszatérő szereplő mellett – akik közül kiemelkednek a nők – megjegyezhetetlenül sokan vonulnak fel. Ez – ha az olvasó folyamatosan megpróbálja visszaidézni a fel-felbukkanó alakokat és feltérképezni, illetve újratérképezni a személyek közötti kapcsolatokat – befolyásolja az olvasási gyakorlatot, feszültebb figyelmet követel és lassítja az olvasás folyamatát is.

A *Diabolina* mellett, hogy memoár, leginkább szerelmes regény. Ennek a szerelemnek és a Diabolina–Gorkij kettősnek a legteljesebb szembeállítás, a kapcsolat hierachikus, mégis kiegyenlített jellege a következő mondatban fogalmazódik meg a legjobban: „Amikor először láttam, bizalmatlanul vizslatott körül; csak résnyire nyitotta a szemét, úgyhogy nem is vettem észre azonnal, mennyire kék. Azt rég tudta, hogy a polgárokat könnyedén az ujja köré csavarja, a szolgálkban viszont ellenséget gyanított, a szolgálknak jó a szimatuk és átlátnak rajta. A nép tényleg gonosz, igaza volt. Én cseléd voltam, tehát ellenség. Soha nem ismertem senkit, aki ennyire gyűlölte volna a népet, amelyből állítólag jött, és amelyet állítólag képviselt. Az volt róla az első benyomásom, hogy nyomakszik, igyekszik, felfelé tör, könnyököl, kelletti magát, a képét tenyérbe mászónak találtam, úgy izgett-mozgott, mint egy kurva, hülyeségeket beszélt és beleszerettem.” Az elbeszélés sok helyen távolságtartó, az elbeszélő nem véleményez, csak tényeket közöl, a halmozás alakzata azonban feltűnően gyakran előfordul a regényben, ami felindultságot sugall. Az elbeszélés sok helyen megpróbálja félrevezetni,

elterelni az olvasót az elbeszélő és az író intim kapcsolatáról, miközben mégis azt sugallja, hogy van köztük egy mindenki mást kizáró kapcsolat, ami a folyamatos összenézésben nyilvánul meg. A szavak nélküli kommunikáció az, ami meghatározza kettejük viszonyát. Legalábbis erre következtethetünk, mert nem úgy tűnik, hogy verbálisan kétirányú lenne a kommunikáció. Amikor például Il Sorrióban Gorkij megmutatja Diavolinának a várost, csak annyit tudunk meg, hogy a nő hallgatta, amit Alekszej mesélt neki. Diabolina emellett nem mondja el Gorkijnak cseppet sem kedvező véleményét műveiről, habár mintha nem is érdekelné különösebben Gorkij, az író, mint szellemi jelenség.

63

Diabolina amellett, hogy pletykál, el is hallgat – ez valahol érthető, hisz az ember saját magáról nem pletykál, ezért is hat meglepően a regény vége felé az a mondat, amelyben kijelenti, Gorkij szeretné, ha hivatalossá tennék a viszonyukat. Lipa és Alekszej viszonyához nincs köze senkinek, még az olvasónak sem. A kettejük közötti, az olvasó számára megjelenő testi kapcsolat csak az idő, beteg test érintésén keresztül valósul meg, a betegség az, amely megteremti a kapcsolat lehetőségét, hogy Lipa odatapassza fülét Gorkij mellkasára. A tüdőbeteg hang, a halálfej, a bábszerűség, az élő holttest azok a leggyakoribb kifejezések, amelyekkel Diabolina lefesti azt a férfitesetet, amelyet végül megkapott. Az egyetlen, nem betegséghez kapcsolható mozdulat, amelyről tudunk, már a búcsúzás mozdulata.

A betegségen keresztüli testi kapcsolat és a szerelem ritkán előforduló bevallásának szöveghelyei, illetve Gorkij, mint értelmiségi, mint a politikával kapcsolatot tartó művész viselkedésének kritikája emelkednek ki abból az elbeszélésből, amelyet leginkább a fecsegés, a pletyka jellemeznek. (A művészet és a hatalom kapcsolatának témája egyébként összeköti a művet *Az Ikszek* című regénnyel, de ott mind a viszony jellemzése, a főhős magatartása és a poétikai eljárások különböznek az itt megfigyelhetőektől.) Tudjuk, hogy írásaktusról van szó, az elbeszélő-író azonban inkább mintha szó szerint elbeszélne. A szöveg szóbeli jellege, a szerkesztetlenség látszata, az ismétlések, a hirtelen, semmiből felbukkanó alakok, az egymáshoz nem kapcsolódó rövid jelenetek felvonultatása mutatja ezt. Mintha mindent elősorolna, ami csak az emlékezetébe idéződik.

A megértés, a mindent tudás látszatát keltő fecsegés kulcsfontosságú a regény szempontjából. Az elbeszélői stratégia az *ahogy* mondásra irányítja a figyelmet és egyben fontos védelmi funkciója van. Diabolina látszólag mindent kifecseg, elbeszélése lehetőséget ad az ironikus olvasatra, de a lényeg – kettejük kapcsolata, illetve a kifejtett szembenézés azzal, hogy milyen súlyos is van a hatalommal való kompromisszumnak, macska-egér játéknak – elhallgatva marad.

Diabolina még nem látta Gorkijt, mikor a híret már hallotta, hogy vele a „nép kopogtat az irodalom ajtaján”. A hallomás nagyon fontos szerepet játszik az egész regényben, személyes tapasztalatokon kívül leginkább halomásból értesül mindenről és mindenkiről. Legelőször azt tudjuk meg
64 Gorkijról, hogy milyen az irodalmi fogadtatása és mit gondol Diabolina első művéről. Az elbeszélő azonban inkább mint személy közelít Gorkijhoz, sőt – ugyan Gorkijra támaszkodva, de – el is választja az író-t Peskovtól. A hatalommal játszó Gorkij csak egy szellemi jelenség: „Maxim Gorkij szellemi jelenség volt a számára, lidérc, elvonatkoztatás, amihez Alekszejt voltaképpen semmi sem kötötte. Amit Gorkij csinált, azért Peskov nem volt felelős. A kritikát nem tűrte, Peskovként hallgatta türelmetlenül, neki ahhoz semmi köze, amit G. művelt.” Itt érdemes beszélni az elbeszélő nevééről is, akinek ugyan van az irodalmi szövegen kívüli referenciája, a Gorkij halálakor készült jegyzőkönyv szövegét Spiró elmondása szerint bele is dolgozta a regénybe, ez azonban jelöletlen. Lipa családneve, a Csertkova majdnem úgy hangzik oroszul, mint a Boszika, ebből kreál Gorkij egy nem létező olasz szót. A névadás aktusa tehát Gorkijhoz kötődik, a memoárt író Diabolina éppúgy szellemi jelenség, mint a világhírű író Gorkij. Így két párost kapunk, a szerelmes Lipát és a beteg Alekszejt, illetve a fecsegő, pletykáló, saját magáról nem sokat eláruló Diabolinát és az életét végigszínészkedő ripacs Gorkijt.

A hatalommal szemben Gorkij egyik védelmi eszköze a fecsegés volt, és Diabolina is mintha ugyanezt a stratégiát követné: kipletykálja a műparaszt, színészkedő, írónak tehetségtelen, ripacs Gorkijt, miközben Alekszejt látja, menti. Amikor felveti Gorkij hatalommal szembeni viselkedését, felelősségét, általában kérdő mondat formájában teszi, a valódi tételt bíró kérdésekről jórészt nem jelent ki semmit egyértelműen.

Ugyan Peskov Diabolina elmondása szerint nem szívesen vállal felelősséget azért, amit Gorkij tesz vagy mond, az életet átszövő hatalom viszonylatában viszont kérdéses, hogy a személyes élet és a hatalommal való kompromisszum, egyezkedés szétválasztható-e. Egy ideig működik és hihető az a stratégia, hogy Gorkij színleg összejátszott a hatalommal, hiszen csak így tudta elérni, hogy pár embert megmentsen, tömegeket ugyanis nem lehet. Ez azonban annyiszor hangsúlyozódik az elbeszélés során, hogy lassan gyanússá válik, az elbeszélő számára valóban igazolható-e ez a stratégia. Ez fokozottan igaz, mikor rákérdez Gorkij magatartására, válaszokat viszont nem ad. Diabolina a pletykálással, fecsegéssel terel, a lényegyet, a véleményét nem tudjuk meg, a kihagyás és a halmozás kettőse kelt gyanút. Ez csak pár helyen törik meg az elbeszélés során, de akkor látni, hogy Gorkijt nem tudja felmenteni a kollaboráció vádjá alól. A fecsegő beszédmód nem igazán engedi meg, hogy az elbeszélő árnyaltan mutathassa be a személyes és hatalmi viszonyokat, habár ez a regénynek nem is célja. Diabolina Sztálint és Lenint

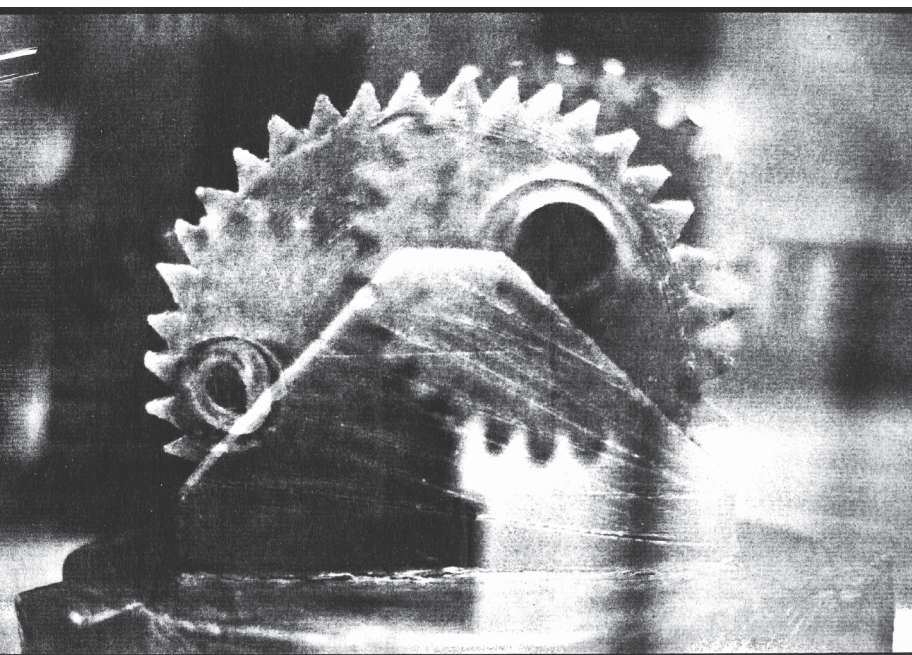
egyszerű, gonosz, buta gyilkosoknak nevezi, ezzel próbálja ütköztetni számos példával Gorkij magatartását, akinek szerinte még az utolsó percben is az egyes emberi életek számítanak, végül azonban már megkérdőjeleződik, hogy valójában milyen tett ért, és mi használ. Diabolina manipulálni próbál ezzel a beszédmóddal, részben az intim viszonyaikat, részben Gorkij 65 látszólag hatalmat kicselező stratégiáját próbálja védeni és menteni, de az elbeszélésből kiderül, hogy ez is csak illúzió: Gorkijt is eltehették volna láb alól, de hagyták szenvedni, és egy olyan csapdahelyzetbe került, ahol a Gorkij nevű váz/bábu még az emigrációba utána küldött orvosokat is paranoid módon figyeli.

Diabolina pár szöveghelyen persze mond ítéletet, vagy csak épphogy nem teszi meg – ezek a felelősségre tett utalások egyébként a regény második felében jelennek meg gyakrabban. Ilyen az, amikor megjegyzi, hogy Gorkij vonalas beszédei után úgy nézett az íróra, mintha gyilkos lenne, de nem szól semmit. Itt is a tekintet az, ami kapcsolatot teremt. A minta átnevelőtáborban, Szolovkin tett látogatás után pedig szintén csak felveti kérdés formájában, hogy „lehet, hogy a poklok poklát rendezték be Szolovkin, de hogy lehet ezért embereket ítélet nélkül főbe lőni? Honnét tudta Alekszej, hogy nem a csekisták írták a panaszokat, és nem a legrendesebb öröket végezték ki?” Ugyanúgy bizonytalanul indít a következő helyen: „Nem tudom, hogy ez a durva hangnem, amit álcázásul a Pravdában és az Izvesztyijában használt, nem okozott-e több torzulást a lelkekben, mint amennyit segített azokon, akiket szidalmazott.” A példaként felhozott szöveghelyeken az elbeszélő csak sejtet – persze már magában a kérdésfelvetésben és a válasz elhallgatásában is van ítélet –, és ez éles ellentétben áll azzal, amikor röviden, magyarázat nélkül tesz súlyos kijelentéseket más szereplőkről.

Gorkijról túl kockázatos lenne döntenie, sokáig halogatja is, de végül megteszi. „Újabbán hajlok rá, hogy arra gyanakodjak: Alekszej úgy tett, mintha a levelekben lévő bizonyítékok számítanának, és azzal, hogy elrejtí a gyilkosok előtt, dicsértetes tettet hajt végre, ami felmenti a kollaboráció vádja alól. Kinek játszotta ezt a játékot? A saját lelkiismeretének? Nem tudom.” Az „újabbán” szóban benne van az is, hogy Diabolina visszatekintve értékelte át a múltat, Gorkij magatartását, megpróbálta a memoár megírása által is egységbe fogni az író, illetve Alekszej életútját. Erre is utal az a kijelentés, hogy a fiatal és az öreg Gorkijnak nem sok köze volt egymáshoz, csak az elbeszélő. Gorkij játszik, Diabolina szerint végigszínészkedte az életét. Ezzel azonban nemhogy kicselezte volna az által egyre jobban kritizált szovjet hatalmat, hanem a diktatúra játékát játszotta. Érdeemes megjegyezni, hogy a színészkedés nemcsak a szovjet hatalommal való viszonytal kapcsolatban

jelentkezik: már a regény elején, a Hitrovkán ezt csinálják a hajléktalanok, a színészek pedig úgy tesznek, mintha elhinnék, amit a sorsukról hallanak. Nemcsak Gorkij és szűkebb környezete, hanem gyakorlatilag az egész társadalom játszik, ez azonban annyira nyilvánvaló, hogy Diabolina memoárja nem jár a leleplezés erejével. Sőt, ő is részt vesz a játékban, a fecsegéssel terel és a pletykás elbeszélő szerepét játssza.

A memoár Gorkijról/Alekszejről szól, a *Diabolina* cím azonban az elbeszélés perspektívájára irányítja a figyelmet, amely korántsem azért érdekes, mert az irodalmi szövegen kívül beazonosítható, így hitelesnek tűnő információkat közlő személyről van szó. A szintén szellemi jelenségként felfogható elbeszélő egy olyan elbeszélői stratégiát tesz ugyanis lehetővé, amely az alakok, történések halmozásával, az áradó fecsegéssel a tömény információközlést és az elhallgatás alakzatát együtt működteti. A regényben megjelenő társadalmi-politikai környezet leírását ez a stratégia ugyan leegyszerűsíti, mindemellett azonban ki is emel olyan súlyos következtetéseket – azaz, hogy az elbeszélő bárhog is próbál ennek ellentmondó esteket halmozni, a kollaboráció vádjá alól nincs felmentés –, amelyek rámutatnak a hatalommal való viszonyban az értelmiségi viselkedésminták problematikusságára, illetve egy diktatórikus környezetben a személyes élet és a szellemi jelenségként meghatározott művészi szerep különválaszthatatlanságára. (*Magvető, Bp., 2015*)

Térey János újabb és egyúttal legnagyobb volumenű verses epikai kísérletében Európát hó és jég borítja be, amikor az izlandi Eyjafjallajökull és az olaszországi Etna egyidőben törnek ki és borítják be hamufelhővel az eget, középtávon hatva így a kontinensre.

Mindez arra szolgál, hogy az elbeszélő a budapesti „Mullholland Drive”, azaz a Svábhegy és környéke lakóinak felturbózott hegyvidéki életére terelje figyelmünket, a politikai elit és a közkultúra nagyjainak felvonultatására. Téreynél ugyanakkor ez nem újdonság,

gondolva a *Protokoll*, az *Asztalizene*, vagy éppen az *Átkelés Budapesten* vonatkozó részeire – így talán többről lehet szó, mint hangulatfestésről. Buda síparadicsommá, hófödte látványossággá változik, válságstábok ülnek össze, asztrológusok, meteorológusok és politikusok szoronganak a közelgő tél erejétől, hosszától és metszetétől, és az olvasóban felmerül: azon túl, hogy valószínűségi probléma ma a világban egy-egy regnáló környezeti katasztrófa, van-e metaforikus jelentése Európa lefagyásának?

A protokollista, külképviseleti Mátrai és Pispék még a kataklizma előestéjén felméri kultúránk állapotát egy zenei előadás szüneteiben: „Most elbukik / Minden, ami Európa, legelőször is Athén.” – így Pispék, míg Mátrai pontosít: „Athén abbahagyta a teremtést”, „halott rég, Balkán lett belőle. Kész, kimúlt, / Balkánabb, mint Konstantinápoly, annyi szent, / Mióta nincsen haladó bölcselete.” De Párizs is erős kritikát kap, mely már csak „Állagmegóvó és csomagmegőrző, / Mindenestül múzeum és minden íze műanyag”. De végül az erős sorok még erősebb összegzésbe torkollnak, melyből jogosan következik a feltételezés, hogy kultúránk bukása egyszerre metaforikus, ugyanakkor a jégbeborulás biztos analógiája: „Prostituált föld! Isteni, magas homloka / Teljesen elcsúfítva a fényreklámokkal!” *A Legkisebb Jégkorszak* e pár sora cizellált és patetikus kritikája az önmagára olyannyira büszke európai örökségnek, mely Pispék és Mátrai párbeszéde szerint megszűnt előállítani a megannyi kulturális terméket: a világot, így bennünket is ellepett a gagyi, az operára és a misztériumra nincs idő. Végső soron az „idő” az, ami belepi Európát: mintha csak megtelt volna emlékezettel, és már képtelen lenne rá, hogy alkosson.

A Térey soraiban elhangzó kritika azonban aligha érvel egy konzervatív megmaradás mellett. Akárcsak írásmódja és ars poeticája, a hagyomány és haladás elvét vallja: ilyen sorok között adhat hírt a verses epika egy fiktív

Makai Máté 67

TEREMTÉS ÉS ÁLLAGMEGÓVÁS

Térey János:

A Legkisebb Jégkorszak

és új – az utópia határát súroló – politikai mezőről (szocdem–jobbközép koalíció), Lana Del Rey popbölcséseleiről, The Cure-idézetekről, gazdag magyarokról, lecsúszott művészekről, a szociopata hómunkásról, egyszóval sok mindenről, ami eleven és ismerős – oly módon, hogy a verses epika 68 (az epikus vers) eltávolítottságában, idegenségben, művi megalkotottságában válik mindez szemlélhetővé. Mintha amellet tenné le ezzel a voksát a szerző, hogy a valószínűtlen nyelvi kompozíció olyan kontúrral lehet képes bevonni kortárs valóságdarabokat, hogy azok elevenségükben, mégis alaposan át- és feldolgozva jelenhetnek meg.

A Legkisebb Jégkorszak egy nagyon nehéz évben jelent meg, így a megfelelő pillanatban magasodott fel a hanyatlás és a széttartás metaforájaként, és bár olvasása elsőre kemény diónak tűnik, a szöveg meglepően olvasmányos és bizonyos szempontból az előbeszédhez is közel áll. A szereplők megnyilatkozása, a párbeszéd sziituációs jellege váratlanul hasonlóná teszi a lényegében sűrített, lírikus nyelvet az előbeszéd stílusához. A Térey-féle epikus versnyelv pátoza, mely olyan kifejezésmódot jelöl, mintha mindig épp egy jelentőségteljes „esemény” szemtanúja és átélője volna, aki beszél, tömörsége, implicit sziituáció-közelsége folytán sokban hasonlóságot mutat bármilyen hétköznapi párbeszédhelyzettel. A költői nyelv emelkedettsége a verssorok darabosságában, a kötozók, magyarázatok elhagyásával válik stilizálttá – ezek olyan tulajdonságok, melyek az előbeszédet is jellemzik: „Föltépve az elvárások ólomkapcsait, / Hadd éljünk saját időérzékünk szerint!” / „Cserbenhagyás.” „Nem igazolt hiányzás” – olvasható egy helyen, mely párbeszédfordulat már amiatt is érdekes, hogy az érvelést fordítva is igazolhatja: nem pusztán a költői nyelv ismétli meg az előbeszéd struktúráit, hanem az előbeszéd is a költői nyelvét. Szóbeli megnyilatkozásként túlsúlyos megfogalmazás lehet az első sor kifejezése, az „elvárások ólomkapcsait”, mégis a két nyelvi forma, az előbeszéd és a költészet kölcsönös fragmentáltsága odavissza átjárhatóvá teszi a két regisztert. Mindez nem kizárólag a verses formába tördelt próza optikai illúziója: a módszer sajátos és szerencsés felismerése, stílusreemtő mozzanata, és a kezdetektől fogva jellemzője Térey költészetének.

A kulturális hanyatlás metaforikus feddése mellett szó szerinti kritika is megfogalmazódik *A Legkisebb Jégkorszak* soraiban, és ez alól nem marad – mert nem maradhat ki – a közösségi portálok által diktált tendencia, mely az önreprezentáció elszegényedéséhez vezetett. Az egykor operákat és nagystílu zeneszerzőket kitermelő kultúra részesei összekeverik a láthatóságot a kiválósággal, a jól informáltságot a szorongással, mindezt a média exponenciális térnyerése folytán: „És miközben státuszbiztonságuk a válságban / Rohamosan csökkent, aktivitásuk a közösségi oldalakon / Pillanatok alatt hatványozódott: / Legrosszabb arcukat mutatva fotókat töltöttek föl /

A szisztematikusan beutazott délkelet-ázsiai országokról, / Bálványaikról és asszonyaik túlcsonduló / Húsáról lakkba mártva, bőrbe kötve; [...] Összekeverték saját felületük nagyságát az erénnyel, / A privátszférát a revüszínpaddal". Így már a *Protokoll* válságkorszaka is a múlté, egy új, kiteljesedett hanyatlás van napirenden, mely minden percben látható és dokumentálható, és felhasználható bárki ellen. 69

A visszacsúszás vagy relatív visszacsúszás a történet főszereplőiről is elmondható. Az *Asztalizene* top-vendéglátója a White Boxból, Labancz Győző ezúttal látomásos migrénnel küzdő tévelygő, aki pusztán csak múlttal rendelkezik, jelennel nem, a magyar történelem *flashei* gyötrik a havas budai hegyekben; Henrik a kulturális kataklizma okán visszacsúszott színikritikus; az elsőszámú főhősként kiemelhető Mátrai Ágoston pedig karrierista playboyból kisapukává vedlik vissza – mindez persze sokkal inkább perspektívaváltás, mintsem lealacsonyodás, vagy bátoratlan fékezés. Győző valóban egyfajta bűnhődő dögrováson van, kezeletlen migrénje folytán végül összetöri magát a budai síráncon, Henrik rádöbben arra, hogy lecsúszottságának oka lényegében önmagában keresendő, Mátrai pedig a családi megállapodásban rejlő bűbáj felismerésére jut, arra, hogy kicsapongó életmódja zárásaként a gyerekvállalás Fruzsínával pontot tehet egy lényegében bizonytalan életforma végére. A jégkorszak tehát átvitt értelemben és konkrétan is a hűsítő kijózanodás eseménye, és mindez társadalmi szinten is lezajlik. Elsőként mikroszinten, ahogy Mátrai megfogalmazza: „Rájöttem, ifjúkorában mindenki Hustler, / Hipszter vagy Popsztár szeretne lenni, / Azzá válni, aminek Isten sohasem szánta; / És általában arra józanodik ki, hogy Csakra Hacker, / Gasztroblogger vagy Laptop DJ a neve.” A közösség makroszintjén pedig mindez a politikai változások felhajtó ereje is kell, kellene hogy legyen, ám csak részben valósul meg. A hidegben bezárkózott átlagember és – ironikus módon főleg – a budai elit, valamint a politikai vezetés anarchista, fundamentalista csoportosulásoktól retteg, míg megannyi budapesti Charles Manson gyilkolássza és tartja rettegésben a budai lakosságot, egyfajta kilátás nélküli jóvátétel és igazságszolgáltatás eszmeisége mellett. Hiába állt fel Radák miniszterelnök vezetésével egyfajta politikai utópia – értsd: működő reformok, tervező-kivitelező, problémaérzékeny gyakorlati államvezetés – Térey víziója szerint még az is kitermeli a maga szélsőségeit: „Radák a nyafogás helyett padlóról hozta vissza / A jó öreg szociáldemokráciát. / És hazahozott több százezer kívándorolt fiataalt is, / Nem kényszerítéssel és nem gumicukorral... / És közben ugyanúgy óvja a magyar földet, / Mint az uram-bátyám káderek” – fejt ki Franci, a szociopata hómunkás, aki szabadidejében tehetős asszonyokat és lányait zaklatja rejtett számról, SMS-ben.

Mindemellett Térey nem hagyja figyelmen kívül az utóbbi évek közéleti botrányait és hisztijeit sem, a hóhelyzet miatt küldött belügyminisztériumi SMS-ek, az Ausztriából érkező hókotrók miatti cikizés, a belvárosba menekülő vaddisznópáros, a Nemzeti Cserkelők néven befutó fundamentalista 70 aktivisták példájával kifigurázott szélsőséges hazaszeretők helye éppen úgy kijelölődik a verses regényben, mint ahogy a jelenleg regnáló politikai erők elnevezései: „botránybaloldal és maffiajobb”. Biztosan állítható, hogy kevés kortárs szerzőnek sikerül fogyasztható – jelen esetben kiemelkedő – formában tálni mindennapjaink és undorra késztetően ismerős tegnapjaink történetét.

Térey munkája a legnagyobb korösszegző művek erejével kacérkodik: a nyelvi-szellemi színvonal, amelyen megszólal, a temetett európai kulturális örökség újbóli feltalálásához és aktivizálásához folyamodik. Hagyomány és modernség dualizmusa jön létre a szemünk előtt, a lehető legvilágosabb formában. A versnyelv töredezettsége és tömöríthetősége olyan módon segíti ki a szerzőt szövege optimalizálásában, hogy az valójában – és éppen a választott műnem fényében kissé váratlanul – sallangmentes irományként válik olvashatóvá. Ez, mindent összevetve, több mint sikeres elegy.

Azt persze hozzá kell tenni, hogy a regény cselekményvezetése is éppen annyira fragmentált, mint a benne megszólaló nyelv, így talán közelebb áll egyfajta képi–lírai gondolkodáshoz, mint egy cselekményes, epikus világmagyarázathoz. Ugyanakkor annak fényében, hogy már az *Átkelés Budapest* is ezt a – semmiképpen sem pejoratívan értett – darabosságot hozta, mindez nem meglepő. A mű zárlata, melyben az anarchista performatív csoportosulás nemzeti apagyilkosságot hajt végre, végső soron az egyetlen valódi cselekményelem, mely egyfelől magyar-népi karakterjellemezésé, másfelől egy nemzeti metafizikus alapvetés kritikájává válik: a jótékony változások, és az embereket összehozó természeti erők sem elegendőek ahhoz, hogy itt rendet tegyenek. Több szinten fundamentális erők lépnek fel, s ez arra fordítja a figyelmünket, hogy az alapokkal van baj, mivel az ellenzékiesség vissza-visszatérő dinamikája sosem lesz képes felforgatni és alulról a felszínre hozni a rétegzett bajokat.

Egy dolog marad itt, és ezt a végtelenül irritáló hipszter-újságíró, Kőnig fogalmazza meg egyedül, kitapintva a magyarság (és európaiság) nagyon is látványosan lüktető pulzusát: „Úgy érzi a nemzet, hogy fájdalma, a fojtogató gyász leteríti? / Megfullad tőle? A gyomrára megy / Dédelgetett veszteségkultusza? / Emelkedjen rajta fölül, tegye túl rajta magát Magyarország, / Különben Mohács legyűri végleg”. (*Jelenkor, Bp., 2015.*)

Erős szezon. Gyógyír a sebeimre.

A *Káli holtak* első epizódja ma megy adásba. A nyitókép biztosan fogalom lesz a magyar televíziózás történetében. Másodszor látom. Először még zene nélkül néztem egy balatoni vetítőteremben. Aztán a teszttvetítést is végigüztük novemberben a külföldi producereinkkel, Wolfganggal és Cvível, meg tévés és filmgyári nagyku-tyákkal. Azt mondják, ha a közönség nem visítozik a félelemtől, akkor baj van. Ez esetben nem lesz baj.

A köveskáli mosóházat látjuk, a mosóház előtti apró, füves terecskét, ahogy lassanként benépesítik a mosónők, és nagy dézsákban öblögetni kez-
dik a vásznaikat. Sikálják az óriási lepedőket, fehér függönyöket, párnahu-
zatokat, bő férfiingeket, színes szoknyákat, habos blúzokat, mint megannyi
rossz lelkiismeretű Ágnes asszony. Lassan közelít rájuk a kamera. Nem plety-
kálnak, nem is énekelnek, mint ilyenkor szokás; összeszorítva a szájuk. Pre-
mier plánban egy különösen keserű öregasszony arca. Kádnak használják a
vízgyűjtő medencét és az itatóvályúkat is. Viseletük paraszti, bár a korszak
nem pontosan eldönthető. Nem a középkor, és nem is a huszadik század.

Nyár van. Szürkület. Tücsökszó. Száll a gőz. Egyesek közülük mángor-
lóval simítják a száradó ruhát. A vásznak viszont ahelyett, hogy kifehéred-
nének, egyre vérmocskosabbak és feketébbek lesznek, ahogy az asszonyok
arca is mind barnább és komorabb. Háttérben a Kelemen-ház finoman tagolt
és erezett, csontszínű homlokzata, és a református templom a zöldellő dom-
bon, amelynek tetején, még az ősidőkben, sámán jelölhette ki az első szen-
tély helyét.

Fölmerült, hogy magában a mosóházban is forgassunk, de odabent olyan
szűk a tér, hogy képtelenség volt megtalálni a jó szöveget a felvételekhez.

A kamera az ég felé fordul, és hasas, szürke gomolyfelhőket mutat.
Nagyotól a faluról, a dombról fölvéve. Fájdalmas hegedűszóló festi alá a
rövid és drámai jelenetet. És csak aztán sújt le a műfajban szokásos, tagló-
szerű effekt.

Mágikus képsor, érzem, mindenestül beépül majd a világ horrorkultú-
rájába.

Snitt, innét váltunk a jelenbe, engem mutat a kamera, engem, aki arra
ébredek a tapolcai vízimalomban, hogy magamra hagytak. Föleszmélve azt is
tudom már: Istentől elhagyott a vidék. Az általam ismert világot elpusztította,

Térey János 71

KARAKTERBEN MARADTÁL?

Részlet a *Káli holtak*
című regényből

sőt minden jel szerint még most is dúlja egy apokaliptikus járvány. Ehhez igyekszem földúlt, de még éppen összeszedettségről árulkodó arcot vágni. És imádkozni, de kihez? Amúgy sem egyszerű bármibe is fognom, mivel mind-
járt csapzott hajú és iszaparcú zombik kászálódnak elő egy óriás hom-
72 bárból, zombik ereszkednek le a padlásfölgjáróhoz támasztott létrán is. Föltépek az ajtókat, és a malom izgalmas zsúfoltsága ezer veszély melegágya lesz.

Isten itt hagyott csapot-papot, én mégis őhöz imádkozom.

Amikor bekapcsolom a tévét, azt látom, hogy éppen a mi Líviánk ad interjút az éjfél utáni Fabrícia Show-ban.

„Az ősz a képernyőn is komoly izgalmakat tartogat Binder Lívía számára – somolyog kolléganőmre a szupercsinos Fabrícia. – Egy ilyen törekeny, finom vonású színésznő, és egy előzőlős zombifilm... Hogy van ez, Lívía?”

„Nincs min csodálkozni. Kaptam egy szerepet, és eljátszottam.”

„Milyen kihívások várnak Julira és a tapolcai közösségre az első évadban?”

„Juli mindent megtesz, hogy Tapolca biztonságos maradjon. Sokat gondol arra, amit régen az apja mondott neki arról, miként lesz valaki jó vezető, és hogyan tudja mások biztonságát hosszú távon garantálni. Például egy négyméteres acélkerítéssel. Ahogyan az évad halad előre, a város biztonságát egyre több tényező veszélyezteti, és a szereplők ráadásul kemény fizikai próbatételeknek is ki lesznek téve. Részenként egyre több akciójelenet következik, amit nagyon élveztem forgatáskor. Szabályos ostromállapot van. Élet-halálharc. Óriási veszélyben vannak a túlélők, ami tényleg valóságként látszik majd a képernyőn. Olyan, mintha a sokat látott és sokszorosan kipróbált karakterek egy újabb filmbe csöppennének, ami csupa sötét mozgás.”

Istenem, ugyanazon ment keresztül, mint én, gondolom. Minden szolidaritásom az övé. De én már... Nálam valami elmúlt a Hegyestű tetején.

„De ez ugye még nem minden?”, mosolyog Fabrícia.

„Hát igen. Julinak még az édesapjától is szabadulnia kell... Ez fontos része Juli személyiségének. Már a film elején láthatod, hogy rengeteg mindenről lemondott azért, hogy támogathassa az apját. Korrupt apjában sajnos csalódnia kell, iszonyatos dolgok derülnek ki róla. Zsadányi Endre? szuper tehetséges színész, és öröm volt vele együtt dolgozni a két figura közti dinamika kialakításán.”

„Mondd, Lívía, és mennyit változik Ruzicska Juli a sorozat folyamán?”

„Sokat. Egyelőre bonyolult lenne elmagyarázni, de meglátjátok, végtelenül izgalmas az átalakulás, amelyen átmegy.”

„Másként látod ma a sorozatot, mint a forgatókönyv olvasásakor?”

„Furcsán nosztalgikus érzéseim vannak azokkal az idővel kapcsolatban, amikor nem volt még ekkora fölhajtás körülötte. Olyan, mintha ezer éve

történt volna. A lehető legjobb értelemben véve magába szippantott a sztori. A stáb tagjaival tökéletes volt az egyetértés, milyen tempóban meséljük el ezt a történetet, és mivel biztosítsuk az életszerűségét. A forgatás alatt rendkívül közel álltunk egymáshoz, és ez mindmáig változatlan, összejárunk, tartjuk kapcsolatot. ”

73

„A karakterrel milyen a viszonyod?”

„Egy darabig nehezemre esett nem Juliként éreznem, amikor hazamegyek...”

És széles szájjal mosolyog is hozzá. Mára ezt a házi feladatot kapta Rékától.

Ezt nem gondolhatja komolyan. Kezdjük ott, hogy forgatás közben nem is jártunk haza. Dehogyan maradt karakterben. Ő?! Jó, jó, szerette csinálni, de ő és a *method acting*, az két világ. Forgatás közti szünetekben is vele voltam, tudom.

„...De nekem ott a színház is, és most már Amália vagyok a *Haramiákban*.”

Win-win.

„Mondd, Livia, te alapértékként kezeled a sikert?”

„Dehogyan, nem szálltam el, ha erre gondolsz. Ilyesmi nem fordult még elő velem. A *Káli* előtt sokan kérdezték, mit fogok csinálni, amikor fölismernek az utcán. Lemegyek a közértbe, és nézik majd, mit teszek a kosaramba? Nem szégyellem magam, de nem is nagyon szórakoztató.”

„A *Káli holtak* zombihorrorba csomagolt társadalomkritika. Egyetértesz?”

„Is. Meg még annyi minden.”

„Tölem ezt kérdezi: mivé fajulna az emberiség, ha a lélekről leválik a civilizáció vakolata? Mennyire befolyásolják a sorozatban felmerülő kérdések a gondolataidat?”

„Az agyam szivacsaként viselkedik ebben a környezetben – mondja, zavartan a haját igazgatva. – Minél több időt töltök el a sorozatban, annál többet szívok magamba a káli univerzumból. És a tájat földülő pokoli erőkből is. Sötétben látok dolgokat.”

„Negatívabban gondolkodsz azóta?”

„Nem, ez csak realista hozzáállást jelent. Ha az ember hazaér, nem tudja kikapcsolni azt a mozt, amelyikben egész nap élt – meséli szenvedő arckifejezéssel. – Ez a munka szépsége és nehézsége egyben. De kisebb teher ez akkor, ha ennyire tudok kötődni ahhoz, amit csinálok. Szóval pár évig még szeretném részben zombivadásznak is érezni magam.”

Oké, értem. Úgy látszik, az van meg beszélve a csapattal, hogy Livia kisebb összeomlást fog szimulálni a sajtóban. Annyira magáénak érezte a

szerepet, hogy amikor meg kellett válnia tőle, a karakterével együtt önmagát is elveszítette.

„A sorozatnak köszönhetően tanultál valamit arról, hogyan élhetnél túl egy valóságos apokalipszist?”

74 Erre van egy betanult formulánk, kíváncsi vagyok, hogy azt mondja-e.

„Akarni kell, de nagyon. Annyira, hogy mindent megtegyek, amire ennek érdekében szükség van. Az első évad nagy tanulsága, hogy az egyén morális iránytűjének irányán változtat az önvédő mechanizmus. Magyarán mindent meg kell tudniuk bocsátani maguknak, de epizódról epizódra jobban őrlődnek emiatt. Amikor bekerültem a sorozatba, még úgy voltam vele, amikor Juli meghal, akkor meghal, nincs mit tenni. Most viszont már nem akarom, hogy harc nélkül menjen el. Küzdenék.”

Csillagos ötös, lecke fölmondva. Eszem a *morális iránytűjét* (ez annyira amerikaiasan hangzik)... Küzdené is, aha. Mese, meskete, PR. Istenem, hát valóban ennyire beleélte magát. Ez a nő Opheliát játssza a Füst Milán Színházban, az oldalamon, ráadásul jól. És most ennyi sületlenséget kell mondania, és ezek szerint gondolnia is. Ismételem, minden szolidaritásom. De már nem tudnék újra belészeretni.

A legutóbbi Bertók László-kötet darabjainak születését apró cédulákon, irkák gyűrtött füzetlapjain, letépett újságszéleken képzelem. A lélek és a test fáj-dalmainak hol erősödő, máskor halkuló morzejeleinek gyűjteménye a *Firkák a szalmaszálla*. A nyolcvanéves költő meghatározó kérdése: „Most akkor az utolsó szalmaszál tart? / Vagy firkáid tartják a szalmaszálat?” (*Szalmaszál*).

Kakuk Tamás 75

SZALMASZÁLAKBÓL A VILÁG

Bertók László:

Firkák a szalmaszálla

Életkorából adódóan gyakran karcos kórházi ablaküvegen át látja a világot. Az orvosi műszerek hideg érintésének, a kórisme kutatásának elviselésével: „Vájkálnak benned / ujjal, tükkörrel, katéterrel, / de azt egyik sem, amit érzel.” (*Vájkálnak benned*). Az idő a hypóval fertőtlenített folyosókhöz, a kórtermekben kipárolgó testek álmaihoz köti. A lelki és testi kínok a mindennapok részei, a művek ebből fakadóan pengeélesen jelenítik meg a létezés földnehéz és por-könnnyű valóságát: „Koszorúerek? Meszes csigolya? / Ízületek? – Most akkor mi baja?” (*Mi baja?*) A szövegekben az öregkor egészségi gondjainak nyűge sokszor összefut az idősek jelenkori társadalmi helyzetének megítélésével. Ennek a felismerésnek az ironikus fanyarsága az utolsó erős rímsszóval fordul át keserűségbe: „Neve nyugdíjas, foglalkozása beteg, / ha nem tud szakmát váltani, belegebéd.” (*Neve nyugdíjas*).

Egy jezsuita szerzetes szerint, ha tudomásul vesszük az igazságot, akkor eljuthatunk a szabadsáig. Bertók László tömör versformái mindig is ebbe az irányba mutattak-mutatnak: „Kifelé az időből, befelé a térbe... / Lehet, hogy egyszer csak rálátsz az egészre?” (*Lehet, hogy?*) A kétsorosok rövid vakuvillanásokkal világítják meg a belső és külső történéseket: „A lélek rebben, emelkedne, / s zuhan vissza menten a testbe.” (*A lélek rebben*). A megidézett sorokból is kitévő, a szalmaszál-szövegek korántsem törekenyek. Ha valakinek megadatott gyermekkorában a szalmakazlak mászása, jól tudja, a szalmaszálak sebeket szűrhatnak.

A kimondhatatlannal való szembenézés a költészet nyelvén nagyon is kimondható: „Mozogni, menni el, menekülni tőle / hogy amíg utolér, ne legyen előnye.” (*Amíg utolér*). Bátor belenyugvással cipelni a jövő egyes szám első személyének súlyos terhét: (egyszer) én fogok meghalni. A betegségek fogságában nincs amnesztia, legfeljebb kényszerűen bölcs belenyugvás: „Hátrál, nekifut, harcol ellene, / aztán legyint, egyezkedne vele.” (*Hátrál, nekifut*). Mi végre a szenvedés? Az örök kérdés misztériuma mögöttesen

teremtődik meg a versekben. Az elsődleges felületen ott van a napi túléléshez nélkülözhetetlen önirónia. A felülemelkedés, a távolságtartás, hogy a művekben még láthatóbban rajzolódjon ki a valóság. „Azért, mert letudtad a nagyobbik részét, / ne hidd, hogy ajándékba kapod a végét.”
76 (Ne hidd).

A szalmaszál-szövegek szikárságukkal hozzák létre a bertóki versbirodalom új tartományát. Az önazonos költői személyiség kétsorosai ismét bizonyítják költészetének megújulási képességét. A most közreadott könyv versei érzékenyen rezonálnak a belső és külső világ jelenségeire. Világlátásuk szilárd kötődéssel kapcsolódik szonett-sorozatához (*Három az ötödiken*, 1995), a haikuk háromkáihoz (*Háromkák*, 2004), a prózaversekhez (*Hangyák vonulása*, 2007), hogy a kiteljesedett pálya néhány kiemelkedő teljesítményére hivatkozzunk. Ha alaposan szemügyre vesszük, értelmezzük a *Firkák a szalmaszállra* minimálisra redukált szövegeit, észlelhetjük, hogy az alkotói módszer az optikai zoom működéséhez hasonló. Közelítéssel nagyítja fel a jelenségeket, hogy igazán a mélyükre lássunk. A kétsorosokról eszünkbe juthat az intervall módszer, amikor a gyors rövidtávú futások közti mozgással eltöltött pihenőidők tesznek képessé a hosszabb távok eredményesebb teljesítésére. A versek is kikövetelik olvasójuktól a lélegzetvételnyi szüneteket, hogy erősebb lélekkel kövesse a költőt életmaratonján.

A történelem, a politika, a múlt traumái jelen vannak a költői életműben, értelemszerűen a mostani kötetben is. Ahogy erről Bertók az egyik interjúban nyilatkozik: „Engem 1955-ben, tizenkilenc éves koromban megaláztak, megkínóztak, börtönbe zártak, töröltek a főiskoláról a verseim miatt. De hát én nem akartam politikus lenni soha, csak költő.” Ennek az időszaknak feldolgozásával foglalkozik önéletrajzi, korabeli iratokkal dúsított prózai műve, a *Priusz* (1994). A *szalmaszálakban* is megtalálhatjuk azoknak a napoknak, heteknek, hónapoknak zárványokba rejtett lenyomatait: „Futnál, repülnél fölfelé a lejtőn, / s cirkli, etető, nincs kilincs az ajtón.” (*Ajtó*, 1955.) Az ifjúság fájdalma és az öregkor szenvedése különös szintézisben ragyog fel az előzővel szomszédos kétsorosban: „Ifjan, a börtönben összeestél egy zsák alatt. / Vénen, a bőrödben a rab is, a zsák is te vagy.” (*Zsák alatt*). A vers önkéntesen szűkre szabott cellájában a költő a megélt tapasztalatok olyan összegzését adja, amely a végtelen horizontját kínálja olvasójának. Nem a magasban elhelyezett cellaablakon, inkább a befelé forduló csendes magányban.

A Bertók-líra változó világában az alkotó nyitottsága és műgondja – a jobb híján közéletinek nevezett versek esetében – is tetten érhető. Az életmű egészének meghatározó vonása a (köz)ügyek iránti érzékenység. Az ilyen indíttatású sorok nézőpontja természetesen tágasabb a napi történéseknél, holott nyilvánvalóan azokból építkezik. „Ha nyakad s vállad is

lecsavarhatnád, / akkor mi fájna? Az utca? Az ország?” (*Séta*). Még akkor is, ha az ifjúság éveire emlékeztető plebejusi indulat idéződik fel: „Mert nem tapsolod velem, hogy milyen jó, / folyton ezt röfögi, mindenki disznó.” (*Disznó*). Megtalálhatjuk azt a csalódottságot is, amelynek okát a közösségi álmok (és ügyek) valóra váltásának elmaradásában sejtjük, s az ebből eredő lemondó hiányérzetet: „Az altató, hej, ha húsz éve ki-kapcsol, / már ébren sem álmodsz, se jobbról, sem balról.” (*Altató*). Roskó Gábor groteszkbe hajló rajzai is ebbe az irányba mutatnak. Az oldalpárokat átkötő illusztrációk grafikusa értő olvasója a Bertók-verseknek. Sajátosan ironikus látásmódja nem idegen a társadalmi visszasságokat bíráló versektől. Mintha mozgásban lennének a sorok közt bujkáló figurák karakterisztikus vonalai.

A könyv versei három téma köré csoportosíthatók, de ezek nem különülnek el egymástól. Hullámzásukban állandó érintkezési pontokat találunk, így a fiatalkori igazságtalan meghurcoltatás lélekbe égett emlékeiben, a napjaink közéletére reagáló ironikus reflexiókban, a betegségekben eredő elesettségekben, a halálra utaló mondatokban. Ez utóbbiról Bertók László így fogalmazott: „ami megszületik, az el is múlik, de ezt nem szabad lemondóan és passzívan tudomásul venni”. A költő ellenszere nem lehet más, csak a versírás, az orvosi kémia szerepei a testet gyógyíthatják, de a lelket csak az alkotás folyamata, a megszülető művek: „Altatót ad, s megtoldja, hogy „Hát / magát aztán jól megkínózták.” (*Éjszakás orvosnő*)

A test idegpályáinak fájdalmi kiélesített megfigyelési képességeket hoznak létre a lélekben, s ennek kétsoros lenyomataiban közös szenvedéseink sűrűsödnek össze. Érzéki megtapasztalásuk ugyan személyes, átélhetetlen mások számára, de az ebből eredő üzenetek, vagyis a versek nagyon széles kaput nyitnak mindnyájuknak. Életkor, érzékenység, bátorság határozza meg, mennyire merünk belesni: „Felállni, lépegetni, menni, menni... / Amíg meg tudod tenni, ennyi... Semmi” (*Semmi*). Az öregség létállapota adomány és nyűg egyszerre, a következtetés ebben a helyzetben sem lehet más, mint a túlélés: „Mielőtt föl- adnád, elszibbadnál végképp / elkap a spontánlúktetés, a még..., még...” (*Spontán*). Ezt egészíti ki Bertók László szemérmes vallomása: „Mert a konklúzió mindig ugyanaz lesz, / mint az anyaölbe, menekülsz a versbe.” (*Konklúzió*) Ez a két sor annak a morális magatartásnak az összefoglalása is lehetne, amely végigkísérte a szerző munkásságát; a hité a vers tisztaságában és erejében. Ezért fontos ez a kötet: a benne olvasható kétsorosok szilárd építőkövei a példamutató életmű egészének. (*Magvető, Bp., 2015*)

Zanzásítva és felületesen az előzményekről: Oravecz Imre poétikájában mintha már a kétezres évek elején, *A megfelelő nap* (2002) című kötettel megkezdődne valamifajta leegyszerűsödés. A mindennapi események aprólékos

78 Tinkó Máté

MINDAZ, AMI A TÁVOZÁS MÖGÖTT LEHET

Oravecz Imre: *Távozó fa*

megfigyeléséhez és lejegyzéséhez – amely tematikailag ezt a költészetet az utóbbi időben jellemzi – kiküszöbölendő a túlzott stilizáció, a szóképek használata diszkkrét, ezzel szemben a mellérendelő szerkezetek és

a transzmutáció mint a grammatikából származtatható nyelvi eljárás válik a költői eszköztár részévé. A gondolatrítmusoknak azonban különös íve van, ezek irányítják elsősorban a figyelmet az Oravecz-líra befogadása során. Talán nem túl direkt ezen a ponton hivatkoznom a vizsgálandó *Távozó fa* kötet mottójára. A keresztény misztika jeles alakjától, Kempis Tamástól származó citátum megállapításomat jól illusztrálja: „Boldog, akit az igazság maga tanít, / nem képekben és elhangzó szókban, /hanem úgy, ahogyan ő magában van és szól.” Kérdés, hogy a maga transzcendenciájától eloldott szöveghely új funkciójában beváltja-e a hozzá fűzött reményeket, egyáltalán hogy a szóban forgó „igazság” értelmezési tartománya érvényes marad-e a belletrisztika hatókörébe lépve.

Az öregedő test és annak tapasztalatai, a lírai én el- és bezárkózása, az eközben az őt körülvevő természettel megképződő viszony és annak körüljárása alakítja a versek témavilágát. Első ránézésre tehát nem sok új aspektus fogalmazódik meg *A megfelelő naphoz* képest. Az öregedés képeihez ugyanakkor nem csak a számvetés mindent összegző, kontemplatív tapasztalata társul, hanem egy azon túlmutató, már az életet még az életen belül múlt időbe helyező intenció is mintha kirajzolódna. A mindent egy kvázi archívumba gyűjtő tekintet implicite magának a nézésnek az apoteózisát mutatja fel, de vele még azt az ontológiai kételyt is, amelynek keretében e szemlélődés zajlik. „A falban ablak, /az ablak előtt terasz, / a terasz alatt sziklakert, / a sziklakert lábánál udvar, / az udvar végében melléképület, / a melléképület mögött fakoronák, / a fakoronákban rések, / a résekben völgy, / a völgyön túl hegy, / a hegyen erdő, / az erdő felett égbolt, / az égbolton felhők, / a felhők közt nap, / mikor dolgozószobámból ezt láttam, / még éltem.”

A pusztuláshoz mint önfeladási élményhez fűződő természetes vágy valójában arra is utalhat, hogy a megszólaló szubjektum az „itt és most”-ban egy olyan határvonalon helyezkedik el, ahonnan pusztán a múlt idő függvénye, mikor is távozik a másvilágra. Ez a szubjektumot végtelenül kiszolgáltatott

(beszéd)helyzetbe kényszeríti. A határhelyzetben lét az irodalom egyébként is kedvelt toposza, és éppen annyi potenciális energia rejlik a visszatérés mozzanatának akarásában, mint a félelmetes ismeretlen felderítésére való készletben. Oravecz ennek a derengésnek és átmenetnek is szobrot állít saját lírai énjének statikusságával, a kimerevített karakter monomá- 79 niájával, mely majd' az összes tapasztalathoz a halált asszociálja. Jobb híján „halálváró”-nak nevezett versei keresztül-kasul átszövik a kötetet, így talán értelmetlen is lenne a hat cikluson belül ezeket külön tárgyalni. „kössön le a zuhanás, / és ne érjen véget a padlónál, / folytatódjon utána is, / nyíljon meg a padló, / azon keresztül zuhanjak bele valami fényes mélységbe vagy feketeségbe, / és csak zuhanjak, csak zuhanjak, / míg ki nem alszik a tudatom”

A természettel való szimbiotikus viszony magától értetődően hívja elő az antropomorfizációt, ennek eklatáns példája a kötet címadó verse. Ám a cseresznyefa ábrázolása túlmutat a puszta reprezentáción, rajta keresztül a megfigyelő nem kizárólag megszemélyesíti a megfigyelt objektumot, hanem beilleszti a világgal kialakított saját viszonyrendszerébe is. Ennek a következménye, hogy a tárgyban megjelenő tárgyak és élőlények mindig a lírai hang attitűdjének tükröztesésül is szolgálnak. „hűséges volt hozzám, / ellentétben azokkal a nőekkel, / kikkel alatta üldögéltem, / (...) aztán aggkori elmezavar lépett fel nála, / (...) még nem hagyott el egészen, / de faidővel mérve már csak percei lehetnek hátra.”

Az életmű komoly dilemmája, és e kötet kapcsán szintűgy megkerülhetetlen a kérdés, hogy az oravecki költészet mennyire elfogulatlan módon akarja és képes a mindenkori Másikat (egykori társ, szerelem) megjeleníteni. Bollobás Enikő talán túlzásba is eső kritikájában megsemmisítő támadást indított a költővel szemben, odáig jutva – az 1972. szeptember kötet kapcsán – az értelmezésben, hogy azt a „leplezetlen mizogün [nőgyűlölő] szöveg talán legbanálisabb példatárának” titulálja. Határozottan elutasítom ennek az interpretációnak a kizárólagosságát vagy végérvényűségét, ugyanakkor sajnos a *Távozó fa* egyes versei, kiváltképp az apa-fiú relációt felmutató és talán legizgalmasabb Matyi-ciklus kimutathatóan él manipulatív eszközökkel, melyek a nem jelenlevő anya meg- és elítélésére törekszenek. A *Ne-lista* című vers manipulációja abban áll, hogy a tagadó formula – mely az apa haláltusájának folyamányaként a fiúgyermek eseményre adott válaszreakciójának tiltásait sorakoztatja – mentén a szöveg olyan kiélezett szituációt teremt, melyben a lírai én egyrészt óvó tekintettel figyeli saját gyermekét, másrészt viszont döbbenetes módon még arra tesz nyelvi erőfeszítéseket, hogy önmaga és a gyermeke közötti térből az anyai princípiumot halálíg tartóan kirekessze. Tulajdonképpen az Apa

az abjektáló személyként tűnik fel, míg az Anya az abjekt maga. „ne fusson az anyját a telefonhoz hívni, / (...) ne örüljön az anyja jöttének, / de ne is nézzen rá vádlón, / hanem közömbösen tűrje, / hogy kézen fogva elvezeti”

Ez a sértett alapállás végigvonul a kötet versein, ahányszor a „nő”
80 mint általános alany feltűnik.

A letisztultnak mutakozó oravecki költészet a családi kapcsolatok és karakterek felmutatásában is meglehetősen egyoldalúan teljesít: bántóan patetikus tónusban szólítja meg szeretteit, ezáltal a távollevő személyek üres figurákként lebegnek a múlt ködében. A *Szekuláris bizonyíték* című vers ekképpen hangzik: „Kell, hogy legyen Mennyország: / különben hová került volna anyám?” A félreértések elkerülése végett rögtön tisztázni szeretném, hogy nem a főszöveggel adódik problémám, hanem a magát valamiféle álnaiv komolysággal felvértezni kívánó címadás gesztusával, mely véleményem szerint a költői kérdésben bennfoglalt vallomást tulajdonképpen hitelteleníti. A probléma az, hogy a költészet mint csinált-megkonstruált textus, nyomában pedig a modorosság pontosan olyan szöveghelyeken üti fel a fejét, ahol épp valami intimitás lenne születőben. Emlékezetes a Matyi-ciklus apa-fiú kapcsolat bensőséges illusztrálására alkalmas *Nyelvújítás* című, élményközösségről tanúskodó verse. Továbbá emblematis az *Egy láthatási nap felidézése* című vers, jóllehet annak címe már eleve manipulatív módon irányítja az olvasói figyelmet. Az apa és a gyermek együtt töltött napja revelatív pillanatokot ígér. Csakhogy egy ponton kisiklik a szöveg: a felületi zavarok elsődlegesen a nyelvi szinten mutathatóak ki, noha valójában a hatalmi pozíciók eloszlását teszik láthatóvá. Az addig kedveskedő apai szólam tiltása úgy szól: „vacsora után még tévézni akartál, / de én *nem engedélyeztem* [kímelés tőlem – T. M.], és ezt elfogadtad” Szimptomatikus ennek az anakronisztikus kifejezésnek a használata, amely messze túlmutat önmaga stiláris oda-nem-illőségén: valamiféle pózszerű tekintélyelv irányába. A versekből ráadásul nem derül ki, hogy amúgy a megszólaló miért van megfosztva gyermekétől, és miért kell a kirekesztettségnek e méltatlan módját átélnie.

Miközben a recenzens viaskodni kész a kötet egészében kirajzolódó szerzői-lírai attitűddel, elismeri, hogy nagy költészettel áll szemben, mely az önmegfigyelés páratlan színvonalú teljesítményét hozza létre. Úgy is fogalmazhatunk, hogy azok a versek, melyek diszkrét távolságot tartanak vizsgált tárgyuktól, intakt módon érvényesek. Amit egy-egy ilyen kötetbeli vers a mindennapi eseménysorozatból kiragad és fókuszpontba állít, az kimerevített állapotában, szinte szoboralakban rögzül. Igaz ez a táj különböző elemei rögzítésének szándékában is, de unikálissá és egyetemessé az élet különböző stációinak egymásba szövésével válik. „Részletekben távozol, /először a csecsemő, a kisgyerek hagyott el, / kikre nem emlékszel, / aztán a kamasz, az ifjú, / kik hiányoznak, / majd a középkorú férfi és az öreg, /

kikről szívesen lemondta volna, / végül az maradt, / ki most vagy, / a reszketeg aggastyán, / ki utoljára megy el.”

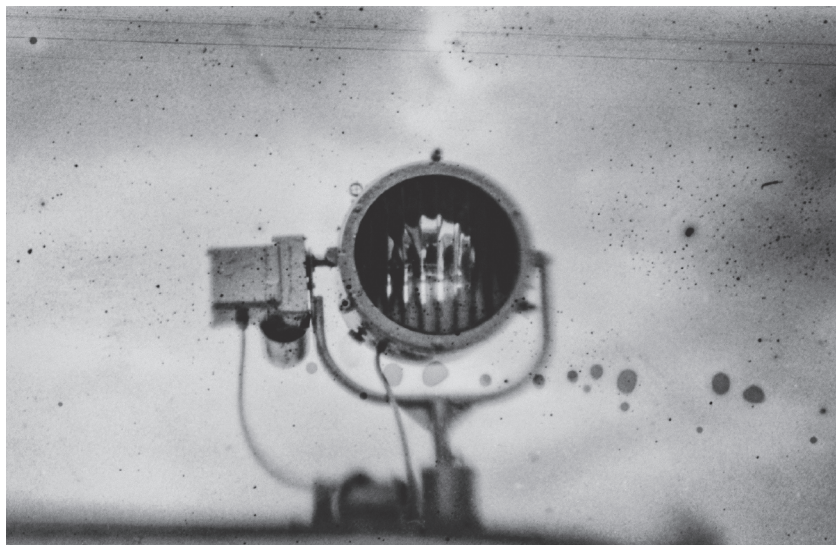
Az ismétlés a *Távozó fa* egyik fő konstrukciós eljárása, retorikai eszköze. A versek felépítése során gyakori, hogy az ismétlések a belső (testi) működésre és a külső (természeti) jelenségekre tett megfigyeléseket 81 a mellérendelő szerkezet révén egyenrangúként hordozzák. Korábban említést tettem a megélt életem túli élmény iránti vágyról, de ugyanakkor e megszólalásmód magában foglalhatja az iróniát is, mely az olvasás interpretációs lehetőségeit komolyan bővítheti: „utoljára küld szíved vért az agyadba”, „megtörtént az élet” stb. Ezzel a lírai én mindannyiszor olyan beszédpozíciót hoz létre, amelynek kitüntetettsége a nem folytatható jelenre vonatkozik. Míg korábban a megkonstruáltságot mint kellemetlen transzparenciát lepleztük le a szövegek kapcsán, most ez az aspektus olyan paradoxonra mutat rá, mely rendelkezik felhajtóerővel, mely a valóság és az irodalom összecsúsztatása révén épphogy a nyelv transzcendens képességeire mutat rá, mely egy már kvázi lezárult életről képes még valami szemantikailag relevánsat mondani.

A *Madárnapló* ciklus pedig az ember nélküli, de nem a modernitás, hanem a prehistorikus felé tendáló világrendről tesz állításokat, egy döntően semleges líranyelv alkalmazásával. Ahogyan a növényi, úgy az állatvilágot is felvértezi Oravecz emberi tulajdonságokkal, például elhangzik a „milyen az érzelmi élete egy madárnak?” kérdése. Ez a líra transzformálja a mindennapi tapasztalat kontextusát egy olyan térbe, ahol az identitás határvonalai felfüggesztődnek, vagy elmozdulnak eredeti helyükről, és intuitíve legitimálja a metamorfózis lehetőségét is, ezáltal egy különös, talán leginkább egy gyermeki perspektívához közelítő nézőpontot juttat érvényre. „Ma reggel egy szarka bekukucskált a konyhaablakon, / [...] apai nagyanyám volt az, / időnként eljön megnézni, / hogyan boldogulok egyedül”

Véleményem szerint ezt az elmozdulást hivatott felszínre hozni az angol nyelvű ciklus is, mely bevezetőjében egy fikatív vagy valós élettörténetre ad rálátást. Ennek szintén központi témájává válik az apa és fia közötti felnőtt-gyermek kapcsolat, melynek gyümölcsöző hozadéka az angol nyelvhez való ragaszkodás elsajátítása mindkettejük részéről. Az ismétléses szerkezetek az angol nyelvet is izgalmasan szólaltatják meg, logikai ívük, konstrukciós eljárásuk nem idegen a kötet korábbi ciklusaitól. Üdvözlendő a közéleti vonatkozású szövegek feltűnése, melyekkel az addig többnyire homogén szövegtér gazdagon bővül (pl. *The Chicago experience*). Egyes szövegek pedig felvethetik azt a költészettani kérdést, hogy az adekvát ábrázoláshoz azon a nyelven kell-e megszólaltatni a verset, ahonnan élményanyagát kulturálisan-referenciálisan meríti. Fontosnak tartom megjegyezni,

hogy a kanadai nagyapát megidéző *Birthday*-verse (saját karakterét hasonlítva össze az egykori őssel), melynek gondolatisága elvileg teljes egészében imagináció eredménye, kiemelkedik az ebben a tárgykorben írott magyar szövegek közül. „It’s after midnight, / the party guests are gone, / worn
82 out by being sociable I’m sittin gin the living room, / and thinking of my grandfather / I didn’t know, /what did he feel like in Canada, when he, too, reached the age of sixty / and looked ahead / as I have today” A behelyezkedés kiasztikus vágyával, melyet nem korlátoznak súlyos-kikerülhetetlen életrajzi tények, tulajdonképpen a lehetőségek végtelen tárháza tárul fel az alkotáshoz. Oravecz Imre ezzel a szabadsággal maximálisan élni tud, ahogy az angol ciklus elevenen tud hatni az újfajta, dinamikus nézőpontok beszüremlése révén.

Hogy az életművön belül mutatkozó prózai fordulat, amely felé jelenleg Oravecz Imre energiáit összpontosítja, még mire lehet képes, a jövő kérdése. Ami líráját illeti, ha kellően stílszerűek akarunk lenni, ez a költészetteljesítmény a *Távozó fával* nem lépte át saját árnyékát. Ugyanakkor a majd’ kétszáz oldalas verskötet ténylegesen nagy verseket és bántó disszonanciákat egyaránt tartalmaz, amelyekről nemcsak hogy beszélnünk kell, de róluk hallgatni komoly mulasztás lenne. Már csak azért is, mert a munka 2016-ban Aegon-díjjal lett kitüntetve, amely a kortárs magyar irodalmi közeg egyik legkomolyabb elismerésének számít. Ám ez a tény szerencsés esetben még nem jelenti azt, hogy tilos volna új ismeretekkel bővíteni, urambocsá’ megkérdőjelezni a kritikai hangok látszólagos egyöntetűségét. (*Magvető, Bp., 2015.*)

Verseskötettel rendelkezni jó dolog. Mert hiába a mindenféle felület és a vers változatos mediális megszólalásmódja, a kötet az mégiscsak kötet, feketén-fehéren a papíron, oda van téve, az asztalra, eléd, fizikai és eszmei súlya van még ma is, a bit-ok mérhetően súlytalan korszakában is. Az szintén jó dolog, hogy manapság a fiatal költők számára rengeteg lehetőség adódik a megjelenésre; a rettegett, nagy tekintélyű szerkesztők világa, a hónapokig, évekig tartó kéziratparolkoltatás rendszere is eltű-

Visy Beatrix 83

SZAKÍTÓPRÓBA

Szabó Márton István:

Másodlagos kötések

nőben van. Közzétenni próbálkozásainkat, nevezzük műalkotásnak, tehát nem annyira nehéz, sőt egy kötet kiadása is jóval egyszerűbb, mint húsz-harminc éve, ugyanakkor ennek még mindig rangja, teljesítményjellege van.

Ám megszerezni ezt a rangot, átlépni ezt a határt többféleképpen lehet. Kosztolányi és Babits éveken át készültek a nagy dobásra – olyannyira, hogy némileg le is késték azt –, és korszakalkotó, asztalbeszakító költészetel, kötetel akartak az olvasók elé lépni. Babits éveken át írta, gyűjtötte a verseit az *Angyalos könyv*be, és ennek csak szűrt részét, esszenciális, koncepciózus válogatását adta közre 1909-ben a *Levelek Iris koszorújából* kötetében. Az *Angyalos könyv* kincseiből pedig még a tízes évek versesköteteibe is jutott egy-egy remekmű. De nem Babits volt az egyetlen, József Attila, Szabó Lőrinc vagy Pilinszky János első könyveinek megjelenése szintén megemelte a magyar költészet pulzusát. De nem is kell ennyire messzire menni, hiszen klasszikusaink más korokban, más társadalmi-költészeti közegben léptek elő. Az utóbbi évtizedek, évek is adnak nem egy szép példát a kiváló első könyvekre, elég Varró Dániel, Áfra János, illetve a legutóbbiak évekből Hevesi Judit, Somogyi Aranka vagy Balogh Ádám kötetekre figyelni. Persze, ne legyünk igazságtalanok, vannak másféle indulások is, lassúak, jelentéktelenek, feledhetőek. De talán a szerző sem tehetetlen ez ügyben, és befolyással lehet nyilvánosságra lépésének, antréjának módjára, formájára.

E hosszú felvezetés talán sejteti, hogy Szabó Márton István könyvecskéjét miért érezhetem az első kötetek sorában némileg elsieltettnek. Pedig nem kétséges, hogy egy fiatal tehetséggel állunk szemben. A folyóiratokban közölt versek, kettesével-hármasával, nyújthatnak is akár kellemes élményt, néhány perces lelkes figyelmet (érzelmes sóhajt, töprengésre érdemes gondolatokat). A versközlés a nyilvánosságra lépésnek fontos lépcsője, ám más költemények, szövegek között az érdeklődés, a figyelem más hőfokú, a

befogadás másféle időre és koncentrációra van kalibrálva. Egy kötet azonban teljes egészében szerzőjére fókuszál, minden figyelmet magára von, hisz ezért van. Egy kötetben megmutatkozik, és meg is kell, hogy mutatkozzék egy költői alkat, a versek poétikai erővonalai, fő témái, motívumai, 84 egy kötetnek, jó esetben, felépítése, koncepciója, karaktere van. Egy kötet nem (csak) attól lesz kötet, pláne jó kötet, hogy az addig mindenfelé megjelent (és a még nem megjelent) verseket összegyűjti, nem raktár, mely egy találó felirattal – még napjainkban is – elég időállóan tárolja tartalmát. A *Másodlagos kötések* pedig, ahogy ezt Szabó Márton István internetes oldala is tanúsítja, összegyűjtötte az addig elkészült műveket, szinte rosta nélkül.

A nem egészen negyven verset tartalmazó vállalkozás két, egymással fuzionáló jellemzővel bír, a kötet címe is e kettősségre utal. A kémiai fogalom egyrészt a kötetet meghatározó témának, a szerelemnek, a párkapcsolat(ok) működésének és végének, a szakításnak a metaforizációja. A már lezárt kapcsolat emlékeinek, a szakítás után maradó hiányok számbavételének többnyire józan, rezignált hangvételű versei adják a kötet anyagának nagy részét. A tárgyi világhoz, helyekhez, helyzetekhez köthető emlékképek szervezik a verseket, az emlékképek megragadása, az akkor megélt érzések, hangulatok közvetítésére, visszahozására és ábrázolására törekszik a versek beszélője a saját nézőpontjából. A jelenből (a versírás pozíciójából) tett reflexiók, a múlt – a gyerekkor, egy párkapcsolat – hangsúlyozott és többször is kimondott lezártága teremti meg a két idősíkközötti távolságot: az érzések, hiányok, emlékképek jelenvalósága áll szemben a megváltoztathatatlan múlttal. A jelenbeli érzések, gondolatok tehát többnyire a múlthoz kapcsolódnak, a jelen mintha csak a retrospekció ideje lenne, mintha csak a visszanézést, a múlt összegzését szolgálná, végső soron ez ad egy nosztalgikus alaphangulatot Szabó kötetének, az emlékképekhez társított reflexiók létértelmező, bölcselkedő gesztusok pedig igyekeznek valamiféle (többlet)jelentéssel felruházni a megtörténeteket, másodlagos kötéseket teremteni a múlt egyes molekulái között.

Kérdés, hogy ezek a versek tudnak-e valami olyat mondani vagy tudnak-e úgy beszélni az apró mozzanatok, intim helyzetek által is fontossá váló, az „először” számtalan élményével rendelkező első kapcsolatokról, a fiatalkor (első) nagy szakításairól, az első nagy csalódásokról, ami igazán egyedivé, érdekessé teszi ezeket a személyes élményeket. Nem annyira nehéz ráérezni ezekre a(z ilyen) versekre, hiszen szinte mindenkinek voltak, vannak hasonló élményei, de éppen ezért, mivel sokak által megélt, és sokak által megírt „területe” az életnek, így közönyösnek maradni sem annyira nehéz.

Épp e dilemmák miatt tűnik jóval érdekesebbnek a kötet első fele, ahol a cím jelentésének másik vonulata jobban érvényesül. Nem a versek témái

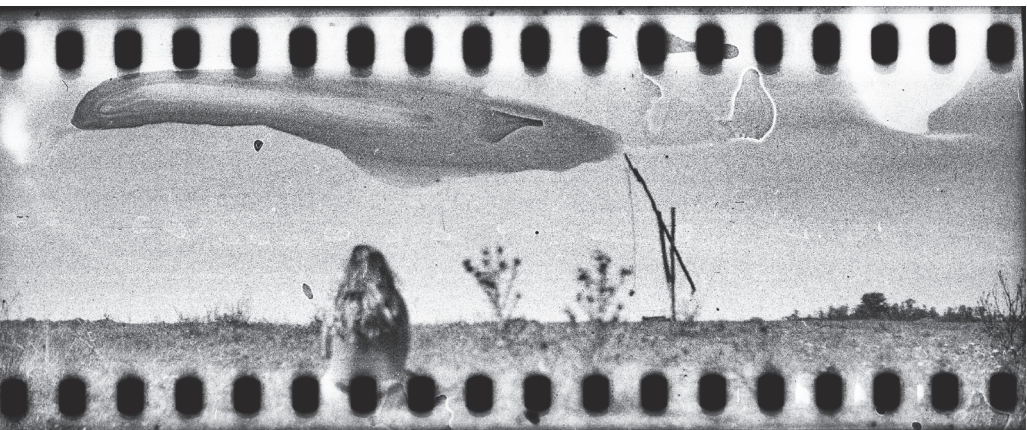
mások, hiszen itt is múlttól, emlékekről és kapcsolatokról van szó, ám a költői képzőmunka a fizika és kémia láthatatlan (mély)szerkezetében, az atomi, anyagi kapcsolódások törvényszerűségeibe vezeti az olvasót, ahogy az első vers címe is ígéri: *Bevezetés az anyagismeretbe*. Ezek a próbálkozások egy új hangot, egy új tematikus-poétikai terepet ígérnek, és az étellel, 85
ézelmekekkel kapcsolatos finom áthallások, utalások izgalmasnak tűnnek az ezzel a „láthatatlan” területtel kísérletező versekben, és sajnálhatjuk, hogy a kötet végére kifulladás az irány, maradnak a szilárdságtan nélküli pusztaság emlékek. Ám ezek a versek sem tudják – az újféle, köteselméleti, anyagszerkezet-tani ismeretek poétikai síkra helyezése ellenére sem – minden esetben jól kibontani, kidolgozni témájukat, vagy van olyan is, amikor a remek ötlet erősebbnek tűnik a „mondanivalónál”, a kémia mégsem, vagy csak erőltetetten tud reakcióba lépni az „étellel”. Pedig tudjuk, ha a kémia nem működik...

Szabó Márton István versei a kortárs lírában ahhoz a poétikai irányához tartoznak, amely a hétköznapi életet, az ismert környezetet, a megélt, akár referencializálható eseményeket, helyeket, a tapasztalatokból rögzített látványokat, élményeket „közvetlenül” helyezik át a költeménybe, sokszor a helyszínek, utcák is egészen konkrétak, nem egyszer pedig évszakokhoz, nyaralásokhoz kötődnek a versek, mint például a *Csak azután*, a *Strucc*, a *Feketehegy* vagy a *Reprodukció*. A helyekhez pedig rendszerint pontos időmegjelölések tartoznak, az emlékező pozíció, és a felidézett emlék elhelyezése térben-időben gyakran a versek elején megtörténik: „Ma dobtam ki a harisnyádat”, „Nem tudtam aludni egyik éjszaka”, „Karácsony volt, a fürdőkádban ültünk”, „Pont egy éve / mentem be hozzád a kórházba”, „Ma jutott eszembe, hogy...” Az igaz, hogy ez a fajta, az egyes helyzeteket, eseményeket részletező, sokszor egy-egy fontosnak tartott elemre visszatérő versépitkezés a megélt tapasztalatok, érzések, életek egyediségét érzékelteti, látszólag a legkeresetlenebb módon, hétköznapi (vagy arra játszó) szóhasználattal és beszédmóddal, a dolgok mindennapiságát érzékeltető, a jelentéseket ettől alig (el)mozdító, megemelő, látszólag eszköztelen, a hagyományos versnyelvel, „költőiséggel” szembeesülő poétikát működtet. (Ám ne feledjük, a szándékos eszköztelenség is (egy) eszköz, nem ismeretlen a kortárs magyar lírában, amelyben különböző érvényes hangokon meg is tud szólalni.) Ám jelen esetben ez a versnyelv (még) sokszor egyenetlen, üresjáratok és közhelyek terhelik, olykor betonbiztos magyarázatok, önisméltések is, nehogy félreértsünk valamit: „Orientálódik, úgynevezett orientált molekuláccsá alakul.” A keresetlenség, a tagmondatok, mondatok áramoltatása pedig időnként pongyola, így a képek pontatlanok, zavarosak, mint például a *Feneketlen* című költeményben, amelyben a másik

emléke valahogy egyszerre akar lekopott folyami kavics és feneketlen bányató is lenni.

86 A *Másodlagos kötések*ben mindezen egyenetlenségek ellenére is érdemes lapozgatni, a nyugodt, rezignált hangnem, a melankolikus hangulat legalább egységesít. A versek nemcsak az elmúlt szerelem, a kapcsolat működését és a versbeszélő emlékképeit írják körbe, vagy jellemzik láthatatlan fizikai-kémiai törvényszerűségeik segítségével, hanem mindenféle „összetartó” anyagok (ragasztók, habok, habarcsok), tartókövek (*Mesterkő*), épület(szerkezet)ek is jelzik az összetartozás (vagy sok helyen inkább a szétmállás, pusztulás), az egymással való kapcsolat minőségét, erejét, vagy metaforikusan, allegorikusan az emberi testek, szexuális kapcsolatok ábrázolásának képi felületei, elemei lesznek, mint például a *Sárgás purhab* című versben. A múlt különféle helyszínei, terei pedig még tágasabb körben huzalozzák be a kapcsolat(ok)at, a megtörtént dolgokat. A néhol kevésbé jól, néhol ügyesebben felépített versekben remek részletekre, képekre bukkanunk, és ha ez a verszárlaton érkezik, igazán elégedettek lehetünk: „Ez nem szeretet, ez valami kötődés. / Hogy az ember, ahelyett hogy vissza se nézve mentené / a még menthető, belülről nézi végig a pusztulást.”

A kapcsolatok végesek. Ha nincs meg a végzetes vonzás, az elegendő összetartó erő, felbomlanak, mint a másodlagos kötések, melyeknek energiája jóval kisebb, mint az elsődlegeseké, még akkor is, ha „az előtt a legerősebbek, mielőtt elszakadnak.” Ha változik a külvilág, ha túl sok a külső hatás, a (másodlagos) nemi (jelleg,) vonzalom ellenére, a molekulák elengedik egymást, és magányosan bolyongnak tovább. Valahogy így voltam én Szabó Márton István verseivel, volt némi vonzalom, de a versnyelv kötéseim mégsem bizonyultak elég szilárdnak, az úgynevezett intermolekuláris erők helyenként még másodlagos kötésekre sem voltak elegendők. (*Jelenkor*, 2016)

Ari kamaszfiú, a fővárosban él, egy templomi fiúkórusban énekel. Amikor anyja úgy dönt, hogy nevelőapjával elindul Afrikába, Arinak haza kell költöznie a szülőfalujába. Arinak semmi kedve a poros kis izlandi faluban élni alig látott alkoholista apjával. Arinak muszáj lesz beilleszkednie, mert ezen a világon nincs kihez mennie.

Rúnar Rúnarsson második nagyjátékfilmje egy apró izlandi közösség

életét mutatja be. Az elmúlt évek fesztiválsikereket generáló izlandi alkotásaihoz hasonlóan (gondolunk itt Grímur Hákonarson *Kosok* és Hafsteinn Gunnar Sigurðsson *París Nordursins* c. filmjeire) olyan témát választ, amivel biztosan megtalálhatja a nemzetközi piac nézőit: az „egzotikus” izlandi falucska romantikájára bízta az alkotást. (A rovatban korábban tárgyalt filmekhez hasonlóan) Rúnarsson filmje mégis más.

Mint a „fiatal” rendezők általában, ő is a felnőtté válásról szeretne, nem egy konkrét történetet, mint inkább egy érzést, érzelemvilágot elmesélni. Filmjét a melankólia köré építi. A fővárosi artdeco templom letisztult fényeivel indítja el a vizuális cselekményt, majd a hetvenes-nyolcvanas-kilencvenes évekből ránk maradt kissé dohos (már amennyiben egy izlandi film képes lehet a dohosság érzetét közvetíteni), ahogyan felénk mondanák, „szocreál” környezetbe vezet minkát át. Szocreál: nevezhetnénk szociális-realizmusnak, ami képes velünk egy harminc évnél öregebb kordesign eszközeivel az elmúlás melankóliáját éreztetni (ahogyan a filmből is kiderül), koroktól, rendszerektől, földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül. Globális század-végi szociális-realizmus. Ebbe a térbe érkezik meg Ari, egy el-camino-szindrómás anyától egy alkoholista apához. Erre van most a legkevésbé szüksége. Vele van a hallgatás, a hosszú végtagok, a test, amit húz a föld, és benne ez a rengeteg melankólia.

Rúnarsson koncepciója, hogy minden kamaszban (amennyire a minden-kamasz: Ari) ott lakik egy a születéssel egy időre háttérbe szorult, az éggel most újra összeköttetésben álló lélek – ennek a manifesztációja Ari anyagi hangja. Ezzel az „égi egyszerűséggel” állítja szembe Ari hétköznapi kamasz-életét, amelyben nem érti, miért kell a dolgoknak így történniük, az anyja, az apja miért olyan amilyen. Egyszerre találkoznak benne a hideg mindennapok az „elénekelhetetlennel”.

A karakterábrázolás egyszerű és nagyszerű: Ingvar Eggert Sigurðsson hiteles, mint alkoholista apa, Kristbjörg Kjeld enivaló nagymama, Atli Oskar Fjalarsson valóban maga a gyámoltalan kamaszság, a már említett hosszú végtagokkal, gombahajjal, hallgatással, miközben tehetségről árulkodó

Szabó Márton István 87

ÉGI EGYSZERŰSÉG A GYAKORLATBAN *

módon játsza végig a film konfliktusait. Rúnarsson finoman csöpögteti a világot Ari köré – a bmx-es fiúk, a halbontó üzemi munka, a férfiak skandináv-rituális meztelen fürdőzése (a fent említett filmekhez hasonlóan) festi le az „izlandi én kis falum” közegét. Remek támogatást adnak alkotótársai:

88 Sophia Olsson szenzitív képei és Kjartan Sveinsson angyali zenéje tökéletesítik Rúnarsson koncepcióját.

A film a visszatérő kamaszkori élethelyzeteket szinte csak érintőlegesen mutatja be, így sikerül mindenről megmutatnia egy kicsit. A szokatlan munka kezdeti nehézségei ugyanúgy megjelenítésre kerülnek, ahogyan a részvétel egy olyan ivászonon, ahol szinte senkit sem ismer, ahogyan a kamasz-verekezés, a vacsorák a nagymamánál, a temetés, a marihuána-használat szürrealitása a kamasz-angyali-szellemi léttel szemben. Az olyan szentimentális képekben, mint amikor Ari a víztározóban énekel, vagy abban a jelenetben, ahol új barátjával fókát simogat, Rúnarsson a mágikus-realizmus eszközeivel ábrázolja a fiút: az ének után megkapja első fizetését, a fóká simogatás után apja öli meg helyette a fókát a vadászaton – súlyok és ellensúlyok összességével mesél a kamaszfiú kettős valóságáról.

A film első kétharmadában megismerjük az atmoszférát, az apa alkoholizmusának menthetetlenségét, a falu életének lassú folydogálását. A rendező úgy ringat bele az illúzióba, mintha ebben a végtelen időben csak a melankóliáról kívánna mesélni – persze ez nem így van. Az a kérdés foglalkoztatja, hogy felül kerekedik-e (és ha igen, mikor) egy Ari-ban a hétköznapi realitásában megedződött „hideg” ember az „angyali hang” felett. Szinte mellékesen építi fel a cselekményt a film zárójelenetére, amelyben Ari „betetaminozva”, tehetetlenül nézi végig, ahogyan szerelmét, Lára-t megerősokolják. Miután Ari felébred, levetkőzik és bebújik Lára mellé, hogy a lány azt hihesse, hogy ő vette el a szüzességét. A gyerekkori szerelem betetőzése egy szörnyű titokkal és egy végtelenül nagy áldozattal történik meg: Ari sohasem mondhatja el azt, amit látott, annak az egynek, akit a legjobban szeret. Az apa (egyben a közösség „közös”) barátnőjével megtörténő első (nyomasztó) szexuális élményt nem oldozza fel ez a megerősokolás-történet, így nem oldozza fel az Ari, a „minden-kamasz” életében megfajtott szexuálitás problémakörét. Rúnarsson a fent felsorolt alkotásokkal ellentétben nem tör meg a filmet gegekkel, sehol nem ad feloldozást. A néhol már nyomasztóan melankolikus történet mégis új utakat nyit az izlandi fiatal filmnek: aki ilyen szenzibilitással képes felvezetni egy ilyen gondolati végkifejletet, azzal a szándékkal, hogy kamaszokról szülőknél és vicaversa meséljen, az a jövőben akár mire képes lehet.

* (*Madárkák*; írta és rendezte: Rúnar Rúnarsson; főszereplők: Atli Oskar Fjalarsson, Ingvar Eggert Sigurðsson, Kristbjörg Kjeld, Rakeł Björk Björnsdóttir; fényképezte: Sophia Olsson; vágó: Jacob Secher Schulsinger; látványtervező: Marta Luiza Macuga; jelmeztervező: Helga Rós Hannam; zeneszerző: Kjartan Sveinsson)

$$E=mc^2$$

Ez nem tengerpart, itt vallások szakadtak szét,
és melleleg egyébként kontinensek.
Akár varázsigére, ha kimondod, Boszporusz.
Itt a városban annyian, úgy mondják
egy országnyi lélek. Maga a meztelen relativitás.
A képlet, amit a legtöbbet nyomtak pólókra,
mágnesekre, és bögrékre a világon,
majdnem olyan egyszerű, mint a szintén túlnyomott
LOVE szó. (Azonosnak tekinthető nyomdaköltség.)
Négy karakter, a képlet egy kicsivel több.
Kicsivel többet is jelent. A fénysebességgel
haladó testek helyzeti energiájáról van szó.
Ha két egy egységnyi tömegű, közel fénysebességgel
haladó test találkozik, a keletkezett megnyugvó
test tömege nem kettő lesz, hanem olykor kettő és fél.
Egyszer csak több lesz. Akárcsak a négy betűs szó néha.
Hozzád jöttem vissza és azt hiszem miattad.
Ha beletúrsz a hajamba még érzed benne a tengert.
Még nyugtalan: katonai helikopterek kísérnek rajta
egy idegen hadihajót.

A VÍZHATLAN SZEMÉLYES OKMÁNYOK

Hiába próbálta meggyőzni a szakbizottság tagjait, hogy a fürdőzők emlékművét életszerűen és értelemszerűen csakis a vízben lehet elhelyezni, a parton semmiképpen sem, illetve ha mégis, akkor az már egy egészen más mű lenne, példának okáért a vidáman labdázó strandolók sekélyes életkép-szobra – a szakértők hajthatatlanok voltak. Azzal érvelt, hogy a vízben kitágulnak, egymásba mosódnak a terek: a víz fölötti közegben, a vízből kiemelkedő felszíni részben, és a víz alatt is fontos szoborelemek jelenhetnének meg illetve lehetnének – ha rejtetten is – jelen: így felülről lefelé haladva az önfeledten lubickolók, az egymással évődve birkózók (a szülők nyakából a vízbe ugránczó gyerekek), a vízen lebegők, a felszínre bukkanó úszók és a hullámok sodrása alatt búvárkodók. A bizottsági tagoknak hiába beszélt, ők a vízmagasság (vízmélység) gyakran változó jellegére, az eliszaposodásra, a téli jegesedésre, a hajózási szabályokra és az évszázados, a halak teljes kipusztulása ellenére is szívósan továbbélő halászati szokásokra hivatkoztak. Ez egy természetes víz, hajtogatták, ő viszont arra gondolt, hogy a művészet kiteljesedését ismét megakadályozza az az élet, amelynek szolgálatára maga a művészet lenne hivatott. Így – nem először figyelte meg ezt a furcsa konfliktust – újra egy sajátos csapdahelyzet alakult ki, amelyben elszakadt egymástól, vagy még inkább: szembekerült egymással a két, eredetileg egymásra utalt szféra. Nem volt kiút: a fürdőzőket, az úszókat a felszínen, sőt, a járószint fölött megjeleníteni abszurdum. Legalább egy térdig a vízben álló úszómester-szobormásban reménykedett hónapokig, de aztán szomorúan konstataálta, hogy a bizottság, amely egy kompromisszumokra hajlandó és hajló művésznek adott megbízást a szárazföldi terv megvalósítására, elragadtatva ünnepeeltette magát a szoboravatón. A napozók szoborkompozíciójának bronz alakjait a part melletti fűsávban helyezték el, illetve fektették le: a föld felé fordított, illetve a földbe fúródó arccal fekvő fürdőruhás figurák egy összecukott napernyővel és néhány olajos flakonnal és tubussal kiegészített együttesének avatóbeszédében a bizottság elnöke annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a remekbe szabott mű az e tájékon oly gyakran előforduló vízi tragédiák áldozatainak mementójaként, a gyakran ismeretlen vízbe fült fürdőzők emlékműveként is funkcionálhat. Az *is* hangsúlyozása mellett arra hívta fel a figyelmet, hogy az immár korszerű, vízhatlan személyes okmányainkat célszerű

mindig a fürdőzés, a lubickolás közben is magunkkal vinni. Később már ezen a partszakaszon – a helybeliek csak az Igazolt Vízihullák Fövenyfürdője néven emlegették ezt a környéket, és messze elkerülték – évente csak egyszer, az emlékmű vissza-visszatérő koszorúzási ünnepsége alkalmával volt némi mozgás, de ilyenkor is csak a hivatalos embereket szállító sofőrök mártóztak meg hónuk alatt nejlonzacskókkal felszerelve, nagy sietve a hűs hullámokban.

91

A LÁTSZAT FESTŐI VALÓSÁGA

A festőművész korábbi, kudarcokkal terhelt munkásságával szakítani szándékozván úgy döntött, hogy lezárva a konvencionális/trendi képek megfestésével terhelt nyomasztó korszakát, megalkotja élete főművét: *A kép árnyéka a falon* című kompozícióját. Hosszú-hosszú érlelési folyamat, sok-sok félbemaradt előkészítés, tépelődés után határozott úgy, hogy jóllehet e képet akár megfesthetné falképként is, magára a kiállítóterem falára, de a nehezebb utat választva mégis a hagyományos, a maga anyagiságában testet öltő, az önálló képsíkra rögzített művet fogja megalkotni. A legnagyobb problémát az okozta, hogy el kellett szakadnia a piktúráját korábban jellemző, oly gazdag motívumvilágtól és a pazar árnyalatokban tobzódó kolorittól is (általában műveiről értekezve e tényezőket emelték ki, mint festői érényeket az öntelt, képmutató kritikuskok). Szisztematikus fényvetítési (árnyékképzési) kísérletek nyomán dolgozta ki azt a koncepciót, amelyet meg kellett valósítania: úgy vélte, hogy a vászon alsó sávjában és egyik (rendezői jobb) oldalán, a képszílekkel párhuzamosan futó sötétszürke csík megfestésére lesz csak szüksége a falsík mindent elnyelő fehérje mellett a festői illuzionizmusok eme totális megteremtése érdekében. Különös gondossággal keverte ki a színeket – közben egyik festőelődje vélekedését mormolta magában: a fehér maga az Isten –, majd viszonylag gyorsan végzett a hófehér „falfelülettel”, és csak a vetett árnyék két szürke csíkjával szöszmötölt a megszokottnál hosszabban: itt azért éberen figyelt a finom átmenetekre is. Elkészülve munkájával elégedetten lépett hátra a festőállványtól, és úgy vélte, hogy a téli kiállítás egyik szenzációjaként fogják ünnepelni a meglehetősen súlyos szimbolikus mondandókat puritán formarendbe foglaló alkotását. Alig tudta leplezni izgalmát és meglepettségét, amikor a megnyitó előtti percekben a kiállítóterembe lépett, de aztán elégedetten nyugtázta, hogy műve kiténtetett helyen, az első teremben, a bejárattal szembeni főfalon függött. Talán az optimális fényviszonyok, a remek megvilágítás miatt nem volt a képnek a falon árnyéka.

ÚJ, REALIZMUS

92 Egy fiatal, az újrealista törekvések szellemében alkotó szobrász az őszi szalonon *A kiállításlátogatók szobra* című, átlagos, egy középkorú férfit és nőt megjelenítő szobrával jelentkezett: a művész a modern, színes műanyagba öntött, egymással lazán összetartozó, életnagyságú figurákat – az egyik képet nézegették rezzenéstelen arccal – valóságos ruhadarabokba (a változékony őszi időjárásnak megfelelő, könnyű utcai viseletbe) öltöztetve mutatta be a tárlaton. A valóságos tárlatlátogatók maguk ügyet sem vetettek a kompozícióra, közömbösen szemlélődve mentek el mellette – mintha a képek sokkal inkább lekötötték volna a figyelmüket, mint bármi más –, az egyik érdeklődő a falakon függő festményekhez közelebb lépve kissé meg is lökte, vagy legalábbis súrolta vállával a férfi szoboralakját. (Halk, visszafogott pardonnal kísérté a szerencsétlen akciót.) Más különösebb nem történt, hacsak az nem, hogy magányos tűnődései során a sarokban üldögélő teremőrben érlelődött meg a felismerés, hogy a fiatal szobrász alkotása akkor fejt ki elementáris, a teret izzó feszültséggel átlengő hatását, ha egyetlen látogató sincs a kiállítóteremben.

A KIÁLLÍTÓTEREM KITAKARÍTÁSA (korszerű performansz)

a lassan és kissé tanácstalanul gyülekező megkésett vernissage-közönség lézengői közé megérkezik a művész

egyiket a másik után: leakasztja a falról és kihordja, az előcsarnok bejárata mellett egymásnak támasztja a képeket

létrára mászva leveszi a képakasztó drótokat, majd összeszedi a falra ragasztott képcédulákat is

miután a drótokat különös gondossággal korbács-köteggé fonta és a képcédulákat egy templomi adománygyűjtő perselybe gyömöszölte, kiviszi a rak-tárba a rekvizitumokat

egy a nyélcsúcsán betiltott önkényuralmi jelképekkel díszített (provokáció) partvissal a kezében tér vissza: különös figyelmet szentelve a képek egykori, sötét foltokat hagyó helyére, akkurátusan lesöpri a falakat

a falak mentén összegyűjtve lendületes mozdulatokkal kisöpri („kihajtja”) a teremből a morzsalékokat 93

kezében egy vödörrel és felmosó pemzlivel tér vissza és körbetekint, még egyszer ellenőriz minden részletet, majd habzó, bő mosószeres vízzel felmossa a termet – ekkor a legszívósabb megnyitóra várók is meghátrálásra kényszerülnek

szemkápráztatón csillog a nedves padlózat az erős fehér izzók sugárzásában, ezért a bejárathoz érve lekapcsolja a villanyt

a küszöbön állva a vödör alján összegyűlt szennyes lét visszalöttyinti a terembe

a félhomályba tekintve egy pillanatra rabul ejti a tócsákba gyűlő piszkos víz festői látványa, de úrrá lesz érzelmein és egy hirtelen ötlettől vezéreltetve a pemzlit az ajtónyílásba támasztja

az üres vödröt lehajítja a raktárba vezető betonlépcsőn (a csend fűlsiketítő marad, nincs csörömpölés)

távozik, miközben átfordítja az ajtón függő táblát, amely az immár néptelen belső tereknek hirdeti: nyitva

A MŰVÉSZET HATÁRAIN TÚL

A művészet határain túli, megrendítő hétköznapi történet: a szobrász fodrászhoz megy.*

* Lehetséges variáció: A művészet határain túli, megrendítő hétköznapi történet: a szobrász (aki régebben fodrász volt) minden eshetőségre felkészülve fodrászhoz (aki eredetileg szobrász volt) megy. (Viszont a fodrászban – aki bármi is volt korábban – soha nem merül fel a gondolat, hogy ismeretlen előéletű – szobrászhoz menjen.)

Vachter János idestova tíz éve kezdett el fotózni, méghozzá mobiltelefonnal. Aztán ezekkel a képekkel besétált a dunaújvárosi Kortárs Művészeti Intézetbe, ahol éppen fiatal képzőművészek munkáiból rendeztek kiállítást, és olyanyira megnyerte velük a

kurátorok tetszését, hogy ezek is falra kerültek. Így kezdődött.

94 Füzessy Matild

VACHTER JÁNOS FOTÓIRÓL

Azóta már nagyon sokféle fényképezőgépet végigpróbált, sőt, a digitális gépeket inkább már

csak turista- és hangulatfotók készítésére, valamint fénymérésre használja, és otthonában tele egy polc régi, analóg gépekkel. Nagy becsben tartott kamerája egy, a múlt század elejéről való nagy formátumú utazó fagép, mellyel 13x18-as képeket lehet csinálni, valamint nedves kollódiumos felvételek készítésére is alkalmas. A másik nagy kedvenc a jó öreg Pajtás, melyet minden utazásra magával visz. Ezek mellett azonban ott lapul az almáriumban még egy Ljubitel, egy Mamiya minden cubehörrel együtt, egy Yashica, és társaik.

Jánosnak az analóg fotózás a szenvedélye. Ezen belül azonban nem a lehető legpontosabb és legtisztább kép létrehozására törekszik, hanem inkább kísérletezni szeret. Minél régebbi egy film, annál jobban örül neki, mert annál több tere van az esetlegességnek, annál izgalmasabb az alkotás folyamata. Ha megcsordul a kollódium az üvegnegatívon, penészfoltok jelennek meg a filmen, vagy éppen egy többszörös expozíció hoz létre fura alakzatokat. Az elmúlt tíz év során számos archaikus technikát kiprobált, és őszinte lelkesedéssel tanul folyton újabbakat. Készített már felvételt üveglemezre, röntgenfilmre, nyomdai síkfilmre, sópapírra, s dolgozott többek között cianotípiával, argentotípiával, nedves kollódiumos eljárással, ezüstszelatinos levilágítással, guminomattal.

Szenvedélyéhez társakat is talált, több alkotói közösségnek is a tagja. Az egyik leglényegesebb számára a Hibaista Csoport, mely már számos tárlaton mutatkozott be itthon és külföldön. A csoport *ars poetciája* a hiba, a véletlen, az esetlegesség messzemenő tiszteletén alapszik, úgy vélik, a kép esztétikai értékéhez nagyon sokat tud hozzáadni, ha az alkotás folyamatába valamilyen „hiba” csúszik. A másik fontos közösség számára a PYF csoport, melyet két grafikus-festő barátjával együtt (Füredi Tamás és Vörös Krisztián) hoztak létre. A dunaújvárosi Újpart Egyesület pedig azért is szívügye, mert szülővárosához, az ott alkotó vagy onnan elszármazott művészekhez, művészeti intézményekhez még mindig erős szálakkal kötődik. Ezek mellett azonban tagja kevésbé formális alkotói közösségeknek is, melyekkel műhelyekben, táborokban dolgoznak és kísérleteznek archaikus technikákkal.

Vachter János nagy utat tett meg az első mobilfotók óta a fotográfusi pályán. Ma már jegyzett alkotó, akit szakmai berkekben is nagyra becsülnek, és számos kiállításon szerepelt már kül- és belföldön egyaránt. Munkáival rendszeresen szerepel rangos hazai tárlatokon, és több egyéni kiállítás is van már a háta mögött.

95

Új Forrás 2017/2 – Fizessy Matild: Vachter János fotóiról

Folyóiratunk a
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAM
anyagi támogatásával jelenik meg. Terjeszti a Budapesti,
a Nemzeti és a Vidéki HIRKER RT.
és alternatív terjesztők

Szerkesztők

JÁSZ ATTILA – Csendes Toll (főszerkesztő, kiadóvezető)
PAPP MÁTÉ (költészet rovat: mahbija@gmail.com, Zene online rovat)
REICHERT GÁBOR (kritika rovat: reichertgabor87@gmail.com)
SZÉNÁSI ZOLTÁN (főszerkesztő-helyettes, felelős szerkesztő)
SZÚCS BALÁZS PÉTER (Füstjelek online rovat)

Lapterv és műszaki szerkesztés
SELLEYEI TAMÁS OTTÓ

Munkatársak

ACSAI ROLAND
BUCSI-KOVÁCS ANIKÓ
MURÁNYI SÁNDOR OLIVÉR
TURI MÁRTON
POGRÁNYI PÉTER

Tiszteletbeli munkatársak

BUJI FERENC
CSEKE ÁKOS
MONOSTORI IMRE
MUZSNAY ÁKOS
VASADI PETER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT
ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT
JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvan kilencben

Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626

E-mail: jasz.attila@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizethető az Új Forrás szerkesztőségi címén. Előfizetési díj egy évre 5000 Ft.

ISSN 0133-5332

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.